

T.C.  
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NATO'NUN TERÖRİZM İLE MÜCADELE STRATEJİLERİ VE  
UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Furkan ŞAHİN**

**Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**

**Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**

**Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Pelin SÖNMEZ**

**ŞUBAT-2018**

T.C.  
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**NATO'NUN TERÖRİZM İLE MÜCADELE STRATEJİLERİ VE  
UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR**


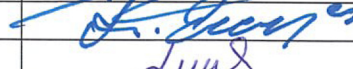

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Furkan ŞAHİN**

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 13/02/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Pelin SÖNMEZ	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Arda ERKAN	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Selma SACERİOĞLU	Başarılı	

## BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.



Furkan ŞAHİN

13.02.2018

## ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmalarımı titizlikle takip eden, hatalarımı düzeltmeme yardımcı olan ve çalışmalarında bana yol gösteren saygıdeğer danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Pelin Sönmez ile birlikte Yrd. Doç. Dr. Selma Şekercioğlu ve Yrd. Doç. Dr. Arda Ercan hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte desteklerini ve dualarını esirgemeyen kıymetli eşime ve biricik oğlum Ömer'e değerli katkılarından dolayı en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

**Furkan ŞAHİN**

**13/02/2018**

# İÇİNDEKİLER

<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>iv</b>
<b>TABLO LİSTESİ</b> .....	<b>vi</b>
<b>HARİTALAR</b> .....	<b>vii</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>BİRİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI GÜVENLİK VE ULUSLARARASI TERÖRİZM: ULUSLARARASI TERÖRİZME KARŞI ORTAK MÜCADELENİN ÖNEMİ</b> .....	<b>4</b>
1.1. Uluslararası Sistemde Güvenlik .....	4
1.1.1. Uluslararası Örgütlerde Güvenlik .....	9
1.1.1.1. Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'daki Güvenlik Anlayışı ve Uluslararası Örgütler .....	11
1.1.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Güvenlik Yapılanması .....	13
1.2. Terör ve Terörizme Kavramsal Yaklaşım .....	15
1.2.1. Kopenhag Okulu: Güvenikleştirme Yaklaşımı .....	19
1.3. Uluslararası Terörizm Kavramı ve Terörizmle Mücadelenin Tarihsel Gelişimi .....	21
<b>İKİNCİ BÖLÜM: NATO'NUN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ</b> .....	<b>28</b>
2.1. NATO'nun Kuruluşu ve Temel Görev, Amaç ve İlkeleri .....	28
2.2. NATO'nun Kurumsal Yapısı ve İşleyişi .....	33
2.3. Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Güvenlik Stratejileri .....	35
2.3.1. Tecavüzü Caydırma Stratejisi .....	36
2.3.2. Entegre Askeri Kuvvet Oluşturulması Stratejisi .....	37
2.3.3. Topyekûn Karşılık Stratejisi .....	37
2.3.4. Esnek Karşılık Stratejisi .....	38

2.4. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Varlığını Sürdürmesi ve Güvenlik Yaklaşımları .....	40
2.4.1. Sovyet Tehdidinin Kalkması ve NATO Üzerine Tartışmalar .....	40
2.4.2. Konstrüktivizm ve Kantçı Liberal Yaklaşımlar Işığında Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Varlığını Sürdürmesi .....	42
2.5. Soğuk Savaş Döneminden 11 Eylül 2001'e Kadar NATO ve Terörizm .....	44
2.5.1. Soğuk Savaş Dönemi NATO'nun Teröre Bakışı .....	44
2.5.2. Soğuk Savaş Sonrası ile 11 Eylül 2001 Terör Saldırılarına Kadar Geçen Dönem .....	46
<b>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARINDAN SONRA NATO'NUN ASKERİ VE SİYASAL ALANDA DÖNÜŞÜMÜ .....</b>	<b>50</b>
3.1. 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası NATO'nun Teröre Bakış Açısında Yaşanan Değişimler .....	50
3.2. NATO'nun Terörizme Karşı Mücadelede Dönüşüm İhtiyacı .....	53
3.3. Neorealizm Işığında Terörizm ve NATO .....	54
3.4. Askeri Alanda Dönüşüm .....	56
3.4.1. Terörizm ile Mücadele Askeri Konsepti (MC-472) .....	58
3.4.2. NATO Müdahale Gücü (NRF)'nin Oluşturulması .....	59
3.4.3. Terörizm Tehdidi İstihbarat Birimi'nin Oluşturulması .....	61
3.4.4. Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Taburu .....	63
3.4.5. Aktif Çaba Harekâtı ve ISAF'in Oluşumu .....	64
3.4.6. Terörizm ile Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nin Kuruluşu .....	66
3.5. NATO'nun Siyasi Alanda Dönüşümü .....	67
3.5.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Yeni Stratejileri .....	67

3.5.2. Ortaklıklar Yoluyla Güvenlik Alanında Dönüşüm .....	71
3.5.2.1. Barış İçin Ortaklık (BİO) .....	71
3.5.2.2. Akdeniz Diyalogu .....	73
3.5.2.3. İstanbul İşbirliği .....	74
<b>DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: NATO’NUN TERÖRİZM İLE MÜCADELEDE</b>	
<b>KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR.....</b>	<b>76</b>
4.1. NATO’nun Operasyonlarına Bakış.....	76
4.2. ABD’nin Diğer NATO Ülkeleriyle Görüş ve Kabiliyet Farklılıkları .....	78
4.3. Karar Alma Sisteminin Ağır İşleyişi.....	79
4.4. Terörle Mücadelede İstihbaratın Önemi ve NATO’nun İstihbarat Yetersizliği ..	80
4.5. NATO’nun Genişlemesinin Terörizmle Mücadelede Ortaya Çıkardığı Sorunlar	
.....	84
<b>SONUÇ VE DEĞERLENDİRME .....</b>	<b>86</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>90</b>

## KISALTMALAR

<b>AAMG</b>	: Avrupa Acil Mücadele Gücü
<b>AAOK</b>	: Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi
<b>AB</b>	: Avrupa Birliği
<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>AET</b>	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
<b>AGİT</b>	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
<b>AGSK</b>	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
<b>AGSP</b>	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
<b>AKÇT</b>	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
<b>AT</b>	: Avrupa Topluluğu
<b>AWACS</b>	: Havadan Erken Uyarı Sistemine Sahip Uçak
<b>BAB</b>	: Batı Avrupa Birliği
<b>BİO</b>	: Barış İçin Ortaklık
<b>BM</b>	: Birleşmiş Milletler
<b>BMGK</b>	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
<b>ISAF</b>	: Uluslararası Yardım Gücü
<b>DAEŞ</b>	: Irak Şam İslam Devleti
<b>JISD</b>	: Müşterek İstihbarat ve Güvenlik Dairesi
<b>KAİK</b>	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
<b>KAK</b>	: Kuzey Atlantik Konseyi
<b>KBRN</b>	: Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Materyal



<b>KFOR</b>	: Kosova Barış Koruma Gücü
<b>KİS</b>	: Kitle İmha Silahları
<b>NATO</b>	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
<b>NRF</b>	: NATO Müdahale Gücü
<b>NIFC</b>	: NATO İstihbarat Füzyon Merkezi
<b>ODGP</b>	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
<b>SACLANT</b>	: Atlantik Yüksek Komutanlığı
<b>SFOR</b>	: Bosna-Hersek İstikrar Gücü
<b>SHAPE</b>	: Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanlığı
<b>SSCB</b>	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
<b>STK</b>	: Sivil Toplum Kuruluşları
<b>TMMM</b>	: Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi
<b>TTİB</b>	: Terör Tehdidi İstihbarat Birimi
<b>WP</b>	: Varşova Paktı
<b>VJTF</b>	: Çok Yüksek Hazırlıklı Ortak Görev Gücü

## TABLO LİSTESİ

**Tablo 2.1.** NATO Üyeleri.....33

**Tablo 3.1.** BİO Ülkeleri.....73



## HARİTALAR

<b>Harita 2.1.</b> Soğuk Savaş Dönemi NATO ve Varşova Paktı Ülkeleri.....	29
---	----



## Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

<b>Tezin Başlığı:</b> NATO'nun Terörizm ile Mücadele Stratejileri ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	
<b>Tezin Yazarı:</b> Furkan şAHİN	<b>Danışman:</b> Yrd. Doç. Dr. Pelin SÖNMEZ
<b>Kabul Tarihi:</b> 13 şubat 2018	<b>Sayfa Sayısı:</b> ix (ön kısım)+ 99 (tez)
<b>Anabilim Dalı :</b> Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	
<b>Bilim Dalı :</b> Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	
<p>Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı kurulan NATO, Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla birlikte NATO'nun misyonu kolektif savunmadan kolektif güvenliğe geçmiştir. 11 Eylül 2001'de Amerika'ya düzenlenen terör saldırılarından sonra NATO'nun teröre bakışı tamamen değişmiş ve yeni düşman terörizm olmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra, terörizm etkisiyle NATO'da askeri ve siyasi alanda dönüşüm yaşanmıştır. Bu kapsamda NATO'nun terörizme karşı bakış açısı ve bu alandaki uygulamaları incelenmiştir. Ayrıca NATO'nun terörizmle mücadelesinde karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır.</p> <p>Çalışmada literatür taraması sonucu bilgilere ulaşılmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; uluslararası güvenlik, uluslararası terörizm ve uluslararası terörizmle mücadele konuları incelenmiştir. İkinci bölümde; NATO'nun kurumsal yapısı ve Soğuk Savaş döneminden 11 Eylül 2001 terör eylemlerine kadar olan sürece değinilmiştir. Üçüncü bölümde; 11 Eylül sonrası NATO'nun askeri ve politik alanda dönüşümü ve son bölümde ise, NATO'nun terörle mücadelede karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır.</p>	
<b>Anahtar Kelimeler:</b> NATO, Terörizm, Uluslararası Terörizm, 11 Eylül Saldırıları	

**Nisantasi University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis**

<b>Title of the Thesis:</b> NATO's Strategies to Combat Terrorism and Challenges in Practice.	
<b>Author:</b> Furkan ŞAHİN	<b>Supervisor:</b> Assit. Prof. Pelin Sönmez
<b>Date:</b> 13 February 2018	<b>Nu. of pages:</b> ix (pre text) + 99 (main body)
<b>Department:</b> Political Science and International Relations	
<b>Subfield:</b> Political Science and International Relations	
<p>NATO was established against the Soviet threat in the Cold War period. With the disintegration of S. Russia, NATO's mission has shifted from collective defense to collective security. After the terrorist attacks on the United States on September 11, 2001, NATO's terrorist outlook changed completely and the new enemy became terrorism. After the September 11 attacks, NATO's military and political transformation took place under the influence of terrorism. In this context, NATO's point of view towards terrorism and its applications in this area are examined. In addition, the problems NATO faces in the struggle with terrorism are addressed.</p> <p>Literature search was used in the study. The study consists of four parts. In the first chapter; international security, international terrorism and combating international terrorism were handled. In the second chapter; The institutional structure of NATO and the period from the Cold War to the terrorist acts of September 11, 2001 were mentioned. In the third chapter; The postmodern transformation of NATO in the military and political arena has been examined. In the last chapter, the problems of NATO faces in combating terrorism are discussed.</p>	
<b>Key Words:</b> NATO, Terrorism, International Terrorism, September 11 Attacks	

## GİRİŞ

21. yüzyılda uluslararası güvenliği tehdit eden en önemli unsurların başında terörizm olgusu yer almaktadır. Terör örgütleri, kullandıkları araçlar ve bu araçların etkileri bakımından gittikçe artan bir şekilde dünya kamuoyunu etkilemeye başlamıştır. Terörizm artık ülkelerin yalnız başına mücadele edebileceği bir durum olmaktan çıkarak gelişen teknolojik imkânlarla beraber asimetrik bir şekilde uluslararası güvenliği tehdit etmektedir.

Terörizm, 11 Eylül terör saldırılarından önce ülkelerin bir iç meselesi olarak görülmüş ve mümkün olduğunca bu sorundan uzak durulmaya çalışılmıştır. Ancak 11 Eylül olaylarından sonra NATO'nun terörle mücadeleye olan bakış açısı tamamen değişmiştir. 11 Eylül terör saldırılarından derin bir şekilde etkilenen NATO, tarihinde ilk defa 5. maddesini uygulamaya koymuştur. 5. Maddede İttifak üyelerinden herhangi birine yöneltilecek silahlı bir saldırı, hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirilmiş ve böyle bir saldırı olması durumunda Birleşmiş Milletler (BM) Yasası'nın 51. Maddesine dayanarak müdahale etme hakkı tanımaktadır.

11 Eylül terör eylemlerinden sonra NATO; 2002'de Prag, 2004'te İstanbul ve 2010'da ise Lizbon Zirvelerinde terörizm ile mücadele kapsamında stratejilerini derinleştirerek; istihbarat paylaşımı, İttifak ülkelerinin terörizm ile mücadele konusundaki yeteneklerinin geliştirilmesi ve kolektif savunmaya kadar geniş bir yelpazede birçok eylem stratejileri ortaya koyarak terörizm ile mücadelede ciddi şekilde eyleme geçerek askeri ve politik alanda dönüşüm yaşamıştır. Ancak NATO'nun bu dönüşüm süreci olumlu bir şekilde ilerlemesine rağmen uygulamada birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu aksaklıkların yaşanmasıyla birlikte, terörle mücadelenin sürdürülebilirliği ile ilgili şüphelere neden olmaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; uluslararası güvenlik, uluslararası terörizm kavramları ve uluslararası terörizmle mücadele konuları incelenmiştir. İkinci bölümde; NATO'nun kurumsal yapısı ve Soğuk Savaş döneminden 11 Eylül 2001 terör eylemlerine kadar olan sürece değinilmiştir. Üçüncü bölümde; 11 Eylül sonrası NATO'nun askeri ve politik alanda dönüşümü ve son bölümde ise, NATO'nun terörle mücadelede karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır.

**Çalışmanın Amacı:** Amerika’da 11 Eylül 2001’de yaşanan terör saldırılarından sonra NATO’nun terörle mücadele kapsamında geçirdiği dönüşümü ele alarak, dönüşüm sürecinde terörle mücadelede uygulama esnasında karşılaşılan sorunları ele almaktır.

**Araştırmanın Temel Problemi;** 11 Eylül terör saldırılarından sonra NATO, askeri ve siyasi yönden dönüşüm yaşamıştır, ancak terörle mücadele stratejilerini uygularken birtakım sorunlar yaşamaktadır.

**Alt problemler;**

- 1) Soğuk Savaş sonrasında NATO, uluslararası sistemde meydana gelen değişikliğe adapte olarak varlığını devam ettirmiştir.
- 2) 11 Eylül terör saldırılarına kadar “terörizm” konusunu ülkelerin iç meselesi olarak gören NATO, bu terör eylemlerinden sonra terör konusunu gündemine alarak en önemli güvenlik sorunları arasına katmıştır.
- 3) 11 Eylül terör saldırıları sonrasında, NATO’nun terörizme bakış açısı tamamen değişmiş ve bu kapsamda askeri ve politik alanda dönüşüm yaşanmıştır.
- 4) NATO, terörle mücadele kapsamında belirlediği stratejiler doğrultusunda yaptığı uygulamalarda birtakım sorunlar yaşamaktadır ve yaşanan bu sorunlar İttifakın etkinliğini etkilemektedir.

**Çalışmanın Yöntemi:** Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu bağlamda bağımsız değişken olan terörle mücadele bağımlı değişken olan NATO’nun uygulamadaki stratejilerinin etkileri ilişkisel bağlamda analiz edilmeye çalışılmıştır. Literatürde yer alan çeşitli kaynaklardan tez çalışmasının ana problemi ve alt problemleriyle ilgili elde edilen bilgiler doğrultusunda hipotezler somut bir şekilde ele alınacaktır.

**Kuramsal / Kavramsal Çerçevesi:** Kavramsal çerçevede Türkçe literatürde yer alan “güvenlik”, “terör” ve “terörizm” kavramları terminolojik olarak geniş bir şekilde incelenmiştir. Kuramsal çerçevede ise, güvenlik yaklaşımlarımdan “Kopenhag Okulu”, “Konstruktizm ve Kantçı Liberal Yaklaşımlar Işığında Soğuk Savaş Sonrası NATO’nun Varlığını Sürdürmesi” ve “Neorealizm Işığında Terörizm” konuları ele alınmıştır.

**Sınırlılıkları:** Araştırmada, NATO'nun terörizm ile mücadelesi ve uygulamada karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Terörizm geniş bir konu olduğu için, çalışmada NATO'nun terörizme karşı hangi stratejik konseptleri kabul ettiğini ve bu kapsamda hangi girişimlerde bulunduğu ele alınmıştır.

**Veri Toplama Tekniği:** Çalışmada kullanılan veriler, doküman incelemesi ve literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. Çalışmada yararlanılan kaynaklar kütüphanelerden, internet kaynaklı akademik veri tabanlarından, kitaplardan, medya ve web sitelerinin arşivlerinden elde edilmiştir.





# **BİRİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI GÜVENLİK VE ULUSLARARASI TERÖRİZM: ULUSLARARASI TERÖRİZME KARŞI ORTAK MÜCADELENİN ÖNEMİ**

## **1.1. Uluslararası Sistemde Güvenlik**

Uluslararası ilişkiler tarihine bakıldığında, devletlerarasında yaşanan ilk ilişkiler antik dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu ilişkileri, M.Ö. 3000’li yıllarda Sümerler döneminde site devletleri arasında egemenlik mücadelesiyle yaşanan çatışma ve uzlaşmalarda, M.Ö. XVI. yüzyılda Mısır ve Hititler arasında yaşanan savaş sonunda imzalanan ve tarihte ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşmasında görmekteyiz.<sup>1</sup>

Uluslararası güvenliği tarihsel açıdan ele aldığımızda ise, geçmişten günümüze süregelen bir değişim ve dönüşüm içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası sistemin yapısında meydana gelen değişiklikler, devletleri ve toplumları etkilediği gibi değişime uğrayan devlet ve toplum yapıları da uluslararası sistemi etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu gerek uluslararası sistemde gerekse devlet boyutunda birçok alanda olduğu gibi güvenlik anlayışında da değişimlere yol açmaktadır.<sup>2</sup>

“Uluslararası sistem nedir?” sorusuna gelmeden önce sistem tanımına değinelim. Sistem; bir bütünü oluşturan unsurların birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı olmasından dolayı, bütünün tüm parçalarının birlikte hareket edebilme kapasitesini ifade etmektedir. Bir diğer deyişle sistem, aralarında düzenli ilişkilerin var olduğu, ortak özellikleri bulunan, birinde bir değişiklik olduğunda diğerlerini de etkileyen karşılıklı bağımlı değişkenler dizisi şeklinde tanımlanmaktadır.<sup>3</sup>

Arı’ya göre uluslararası sistem; sınırları belirlenebilen, birinde meydana gelen bir değişimin diğerlerinde de değişikliğe neden olduğu, aralarında düzenli ve kararlı ilişkilerin var olduğu bir bütündür. Uluslararası ilişkiler disiplinde, uluslararası sistemin farklı tanımları da yapılmıştır. Örneğin; Modelski, uluslararası sistemi yapısal ve

<sup>1</sup> Beril Dedeoğlu. Uluslararası güvenlik ve strateji, 3. Baskı, İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları, 2014, s.40.

<sup>2</sup> Murat Yorulmaz, “Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Değişmeyen Güvenlik Paradoksu”, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt.3(1), 2014, s.110.

<sup>3</sup> Bilgehan Emekliler, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem Analizi” <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi>, 2010, erişim tarihi: 22.04.2017

fonksiyonel ögeleri olan bir toplumsal sistem şeklinde tanımlarken; John Burton, aralarında ortak özellikler bulunan ve ilişkilerin sistemin bütünlüğünün devamına yönelik olduğu bağımlı ilişkiler şeklinde tanımlamaktadır.<sup>4</sup>

Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere uluslararası sistemin, toplumlar ve devletlerarasında var olan karşılıklı çıkar ilişkilerinin ve etkileşimlerin yaşandığı bir sistem olduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası ilişkiler akademisyenleri bugün varlığını sürdüren uluslararası sistemin Westphalia Barışı ile başladığını belirtmektedirler. Birkaç antlaşmayı da kapsayan Westphalia Barışı, Otuz Yıl Savaşları ve Seksen Yıl Savaşları'nın sonunda 1648'de imzalanmıştır. Antlaşma 24 Ekim ve 15 Mayıs 1648'de Kutsal Roma İmparatorluğu, diğer Alman prensleri, İspanya, Fransa, İsveç ve Hollanda arasında imzalanmıştır. Bu barış tarihçiler tarafından aynı zamanda modern çağın başlangıcı olarak gösterilmektedir.<sup>5</sup>

1648 yılında oluşturulan bu düzen devletin esas güç olmasının başlangıcı olmasından dolayı önemlidir. Bu durum bir diğer taraftan uluslararası anarşinin de temelini oluşturmaktadır. Uluslararası sistemde Westphalia'dan önceki dönemlerde Papalık ve imparatorlukların çıkar ilişkilerine dayalı bir sistem hâkimdi. Devletler yıllarca verdikleri mücadelelerin sonucunda kendi toprakları üzerinde egemenlik haklarını kazanmışlardır. Modern uluslararası sistem Westphalia Barışı'ndan sonra statükoyu korumaya çalışan devletlerarasında meydana gelen mücadeleler ile birçok kez değişime uğramış, dönüşmüş, yıkılmış ve tekrardan kurulmuştur.<sup>6</sup>

Uluslararası ilişkilerde aktör; bağımsız karar alabilen, bağımsız hareket edebilen ve diğer aktörleri etkileme kabiliyetine sahip olan siyasal birimlere verilen bir isimdir.<sup>7</sup> Uluslararası sistemde ana aktör ulus devletlerdir. Uluslararası örgütler ve diğer

---

<sup>4</sup> Tayyar Arı, "Uluslararası Sistemler", <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/u/006.html>, 2001, erişim tarihi: 24.04.2017

<sup>5</sup> Tarih Sitesi "Otuzyıl Savaşları ve Westphalia Barışı", <http://tarih.sitesi.web.tr/otuzyil-savaslari-ve-westphalia-barisi.html>, 2013, Erişim tarihi: 03.01.2018

<sup>6</sup> Serhat Saru, "Uluslararası Sistem-Westphalia Barışı ve Otuz Yıl Savaşları", 2013

<sup>7</sup> Sakarya Üniversitesi, "Uluslararası İlişkilerde Aktörler" [http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/58808/48404/4.hafta\\_uluslararası%20B1\\_ili%20C5%9Fkilerde\\_akt%C3%B6r.pdf](http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/58808/48404/4.hafta_uluslararası%20B1_ili%20C5%9Fkilerde_akt%C3%B6r.pdf), Erişim tarihi: 09.02.2018

örgütlenmiş birimler de diğer aktörleri oluşturmaktadır.<sup>8</sup> Uluslararası sistemde devletlerden sonra en önemli rolü uluslararası örgütler üstlenmektedir. Soğuk Savaş sonrası başlayan küreselleşmeyle beraber uluslararası örgütlere duyulan ihtiyaç da artmıştır. XIX. Yüzyılın sonunda ortaya çıkan bu örgütler; kuruluş amaçları, yöntem ve oluşumlarına göre farklılık teşkil etmektedirler. Uluslararası örgütlerin devletlerde olduğu gibi kendilerine ait bir toprak parçası ya da bir nüfusu bulunmamaktadır. Bu özelliğinden dolayı devletler gibi kısıtlanmış değildirler. Uluslararası örgütler bölgesel ya da kültürel anlamda ortak amaçlar doğrultusunda kurulan yapılar ya da mekanizmalardır. Politik, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda gönüllü olarak kurulan bağımsız oluşumlardır.<sup>9</sup>

Uluslararası ilişkilerde aktörleri şu şekilde sınıflandırabiliriz;<sup>10</sup>

- Devletler
- Uluslararası Örgütler; NATO ve BM vb.
- Bireyler
- Politik Hareketler; Filistin Kurtuluş Örgütü vb.
- Çok Uluslu Şirketler
- Uluslararası Örgütler; Avrupa Birliği (AB) vb.
- Sivil Toplum Kuruluşları (STK) vb.

1945 yılından bu yana uluslararası örgütlerin sayısının artmasıyla birlikte, bu örgütler dünya siyasetinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bunlardan bazıları, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası örgütlerdir. Ayrıca bunların dışında daha az bilinen diğer örgütler de belirli alanlarda kilit rol oynamaktadır. İlk uluslararası örgütler Napolyon Savaşları sonrası ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar varlığını sürdüren Avrupa Konseyi, Viyana Kongresi (1814-15) ile kurulmuştur. 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarına kadar sayıları artan bu örgütlerin 49'u I. Dünya Savaşı'na kadar varlığını korumuştur. Napolyon Savaşları'nda olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı sonrasında da bu örgütlerin

<sup>8</sup> Arı, a.g.e., 2001

<sup>9</sup> Ümran Güneş, "Hükümet Dışı Uluslararası Örgütler ve İnsan Hakları" <http://www.tuicakademi.org/hukümet-disi-uluslararasi-orgutler-insan-haklari/>, 2016, erişim tarihi: 22.04.2017

<sup>10</sup> Huriye İncecik Ceylan, "Çevre Alanında Faaliyet Gösteren Küresel Örgütler", 2013, s.3

sayısında artış olmuştur. 1929 ekonomik krizle sayıları 83'e yükselmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında, Birleşmiş Milletler de dâhil olmak üzere 1949 yılında sayıları 123, 1980'lerin ortasında ise sayıları 378'e ulaşmıştır.<sup>11</sup>

XX. yüzyılın ilk yarısında yaşanan II. Dünya Savaşı'nın getirdiği büyük yıkımın ardından, ulusların geleceği için önemli olan güvenlik kavramı stratejik kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Uluslararası ilişkilerde temel aktör olarak görülen devletlerin gücü arttığı oranda kendi güvenliğini sağlayacağı düşünülmüştür.<sup>12</sup>

Bu dönemde Doğu ve Batı bloklarına ayrılan devletler, dâhil oldukları bloğun liderlerinin yanında yer alarak savunma örgütlerine katılmışlardır. Batı bloğuna dâhil olan devletlerin güvenliğini Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO); Doğu blokunun güvenliğini ise Varşova Paktı (WP) sağlamak üzere uluslararası sistemin yeni aktörlerini oluşturmuşlardır. Soğuk Savaş'ın bitiminde WP'nin kendini feshetmesiyle, NATO ile olan rekabeti sona ermiştir.<sup>13</sup>

1970'lerde Vietnam Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte güvenlik kavramı, ulusal sınırları dışına çıkararak uluslararası boyutu kapsayan bir kavram haline gelmiştir. 1980'lerde ise BM, güvenliğin ekonomik yönüne dikkat çekmiştir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle güvenlik kavramı yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Farklı güvenlik görüşleri sunan klasik yaklaşımlar ve yeni güvenlik yaklaşımları, devletin ve vatandaşların güvenliklerinin sağlanmasında farklı araç ve yöntemler öne sürmüşlerdir. Bu kapsamda klasik yaklaşımlar sert askeri güvenlik tedbirlerinin alınmasını savunurken; yeni güvenlik yaklaşımları ise yumuşak güvenlik anlayışını benimsemişlerdir.<sup>14</sup>

Geleneksel olarak, uluslararası ilişkiler alanında güvenlik konusunun, bu alanda çalışma yapan düşünce adamları tarafından tartışmalı bir kavram olduğuna dair görüş birliği vardır. Birçoğu, güvenliğin temel değerlere karşı oluşabilecek tehditlerden özgür

---

<sup>11</sup> Andrew Heywood, "Global Politics", Palgrave Macmillan Yayıncılık, Londra, 2011, s.432-433

<sup>12</sup> Zeynep Songülen, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Farklı güvenlik yaklaşımlarının Avrupa Birliği Güvenlik Politikalarındaki İzdüşümleri", T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.4

<sup>13</sup> Güngör Şahin, "Küresel Güvenlik ve NATO" Detay Yayıncılık, Ankara, 2016, s.1

<sup>14</sup> Songülen, s.4

olunması gerektiği konusunda aynı fikirde olsalar da, yaptıkları analizlerin temel odağının bireysel mi, ulusal mı ya da uluslararası mı olacağı konusunda farklı görüşler sunmaktadırlar. Tarihsel literatüre bakıldığında ulusal güvenlik en fazla askeri açıdan ele alınmıştır. Devletler kendilerine karşı tehdit unsurlarıyla mücadele etmek için askeri imkân ve kabiliyetler üzerine eğilmişlerdir. Ancak son dönemlerde bu güvenlik anlayışı eleştirilmiş ve birçok uluslararası ilişkiler uzmanı, ulusal güvenlik anlayışını diğer etkenleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş bir güvenlik kavramı üzerinde durmuşlardır.<sup>15</sup>

Güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplininde en çok kullanılan kavramlardan biridir. Kökeni latince *securus* olan ve uluslararası alanda *security* olarak kabul gören bu kelimenin “*se*”eki birşeyden emin ya da özgür olma, “*cura*” eki ise kaygı ve üzüntü anlamına gelmektedir. Uluslararası ilişkilerde güvenlik konusu ile ilgili -kime karşı, neye karşı ve ne kadar güvenlik- sorularına cevap aranmıştır. Bu nedenle güvenlik kavramıyla ilgili çalışmaların boyutu da giderek artmıştır.<sup>16</sup>

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramını birkaç düzlemde ifade edebiliriz;<sup>17</sup>

- Uluslararası sistemini bütünü veya bütününe yakınına güvenliği,
- Bölgelerin güvenliği,
- Devletlerin güvenliği,
- Toplumların güvenliği,
- Toplumsal alt grupların güvenliği,
- Bireylerin güvenliği.

Uluslararası sistemde güvenlik kavramının tanımı, kapsamı ve odağı farklı yaklaşımlar tarafından içinde bulunulan dönemin politik, askeri, sosyal ve ekonomik koşullarını göz önünde bulundurularak farklı yönleriyle ele alındığını söylemek mümkündür.

---

<sup>15</sup> John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.5(18) 2008, s.73

<sup>16</sup> Şahin, s.23

<sup>17</sup> Şahin, s.44

### 1.1.1. Uluslararası Örgütlerde Güvenlik

Uluslararası örgütler, uluslararası sistem içerisinde oldukça önemli işlevlere sahiptirler. Uluslararası örgütler olmadan, uluslararası sistemin istenilen şekilde işlemesi oldukça zor görünmektedir. Uluslararası örgütlerin ortaya çıkışında güvenlik kaygısı, ekonomik çıkarlar, sosyal nedenler, ortak sorunlar, demokratikleşme sorunu, insan hakları ihlali, uluslararası hukuk ve küreselleşme gibi konular etkili olmuştur.<sup>18</sup>

Devletlerin güvenliğinin sağlanmasında, uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk oldukça önemli oluşumlar olarak görülmektedir. Hukuki alanda bağımsız bir kişiliğe sahip olan bu örgütlerin, güvenliği sağlamak açısından devletlerin davranışlarını sınırlaması ve kaotik bir ortamın oluşumunu engellemesi yönünden önemli bir görev üstlendiklerini söyleyebiliriz. Günümüzde yaşanan sorunlara karşı izledikleri ya da izleyemedikleri politikalar sebebiyle sıkça tartışma konusu olsa da uluslararası örgütler, uluslararası sistemin önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.<sup>19</sup>

Günümüzde küreselleşen uluslararası sistemde, ülkelerin birbirlerine karşı olan bağımlılıkları ve yaşanan belirsizliklerin artması sonucu güvenlik aktörleri, konuları, kuramları ve uygulamaları da artarak güvenlik ile ilgili konulara yenileri eklenmiştir. Güvenliğin kapsamı, bir ülkenin güvenliğinden kolektif güvenliğe; çevresel güvenlikten bilgi güvenliğine kadar genişlemiştir. Küreselleşmeyle beraber kapsamı da genişleyen güvenlik kavramı, artık sadece devletlerin fiziki olarak hayatta kalmalarıyla ilgili değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri ve değerleri, insanların hayat tarzları ile hayat standartlarını da güvenlik kapsamına almıştır. Ayrıca geleneksel yaklaşım içinde yer verilmeyen çevresel tehditler gibi çeşitli olgular da yeni güvenlik anlayışının içinde değerlendirilmeye başlanmıştır.<sup>20</sup>

Uluslararası örgütlerde güvenlikle ilgili ve diğer konularda karar alma süreçleri birbirinden farklılık göstermektedir. Avrupa'nın üç büyük uluslararası örgütü olan BM, NATO ve AB'nin karar alma süreçleri farklılık göstermektedir. BM'de tüm üye devletler

<sup>18</sup> Abdulkadir Baharçiçek, "Uluslararası Kuruluşların İşlevleri", [http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/BA\\_HAR%C3%87%C4%B0%C3%87EK-Abdulkadir-ULUSLARARASI-KURULU%C5%9ELA-RIN-%C4%B0%C5%99](http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/BA_HAR%C3%87%C4%B0%C3%87EK-Abdulkadir-ULUSLARARASI-KURULU%C5%9ELA-RIN-%C4%B0%C5%99), 2015, Erişim tarihi: 27.02.2018

<sup>19</sup> Fatih Erenel ve Ebru Caymaz, "Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Yeterliliği: Afrika Birliği Örneği", İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2014, s. 118

<sup>20</sup> Erenel ve Caymaz, a.g.e., s.120

bir oy ile temsil edildikleri Genel Kurul yalnızca tavsiye niteliğinde karar alabilen bir organ niteliğindedir. Barış ve güvenlik alanında asıl örgütsel kararları Güvenlik Konseyi almaktadır. Bu nedenle küresel olaylara yönelik karar alma organı olarak görülen Güvenlik Konseyi'nde sadece beş daimi üye olan ABD, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Birleşik Krallık ve Fransa, on tanesi de Genel Kurul tarafından iki yıllık süre için seçilen 15 üyesi bulunmaktadır.<sup>21</sup> Her üyenin bir oyu bulunmaktadır. İdari konularda alınan kararlarda 15 üyenin 9'unun evet oyu gerekmektedir. Bunun dışındaki diğer konularda karar alınabilmesi için beş daimi üyenin evet oyu dâhil olmak üzere toplam olarak dokuz evet oyu gerekmektedir. Beş daimi üye zaman içerisinde veto hakkını kullanmışlardır. Daimi üyelere her biri alınan kararlara tam anlamıyla katılmadığı durumlarda, kararı veto etmek istemediği durumlarda çekimser kalabilmektedirler. Bu durumlarda dokuz olumlu oyun bulunması karar alınması için yeterli olmaktadır. BM Antlaşması'nın 25. Maddesi gereğince, tüm üyeler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararları kabul ederek uygulamak zorundadır.<sup>22</sup> BM'nin Güvenlik Konseyi üyeleri arasında yaşanan bölünmeler ve veto hakkından kaynaklanan yetki problemleri özellikle son yıllarda örgütün bu tür bir reform sürecine girmesi gerekliliğini açıkça ortaya koymuştur.<sup>23</sup>

NATO'da karar alma sistemi oybirliğine dayalı bir sistemdir. Bütün üye devletleri veto hakkına sahiptir. Tek bir ülkenin bile bir karara veto etmesi, kararın alınmasını engellemektedir. NATO'nun bütün kararları, üye ülkeler arasında yapılan tartışma ve danışma sürecinden sonra oluşmaktadır. Oybirliği ile alınan kararlarda her bir üye devletin ortak rızası ve onayının olduğunun göstergesidir.<sup>24</sup>

AB'nin karar alma süreci ise "Olağan Yasama Usulü" ve "Özel Yasama Usul"leri aracılığıyla yerine getirilmektedir. Özel Yasama Usullerinden olan Danışma Usulü ve Muvafakat Usulü istisna nitelik taşımaktadır. Aksi belirtilmediği sürece uygulanacak olan

---

<sup>21</sup> Bahar Bakır, "Birleşmiş Milletler Örgütü'nde Sancılı Reform Süreci", [http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/285/birlesmis\\_milletler\\_organunda\\_sancili\\_reform\\_sureci](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/285/birlesmis_milletler_organunda_sancili_reform_sureci), 2005, Erişim tarihi: 01.03.018

<sup>22</sup> Birleşmiş Milletler, "Birleşmiş Milletler Teşkilatı", <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#1g>, Erişim tarihi: 01.03.2018

<sup>23</sup> Bakır, "Birleşmiş Milletler Örgütü'nde Sancılı Reform Süreci", [http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/285/birlesmis\\_milletler\\_organunda\\_sancili\\_reform\\_sureci](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/285/birlesmis_milletler_organunda_sancili_reform_sureci), 2005, Erişim tarihi: 01.03.018

<sup>24</sup> Saraçoğlu, 2016, a.g.e., s.90

usul ise kural olarak Olağan Yasama Usulü'dür. Avrupa Parlamento'suna Konsey ile ortaklaşa karar verme ve veto yetkisi tanınmıştır.<sup>25</sup>

AB'de karar alma mekanizması birçok kurumu içermektedir. Bu kurumlar; Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi'dir. Yeni mevzuat Avrupa Komisyonu tarafından önerilir, ancak yasaları geçiren Konsey ve Parlamento'dur. Bu süreç içerisinde başka kuruluşların da çeşitli rolleri bulunmaktadır. AB'nin karar alma süreciyle ilgili kurallar ve izlenecek yol antlaşmalarda belirtilmiştir. Her Avrupa yasası "yasal dayanak" olarak adlandırılan belirli bir antlaşma maddesine dayanmaktadır. Yeni bir AB yasasını hayata geçirmek için üç ana prosedür bulunmaktadır: Bunlar; ortak karar alma, istişare ve uygun bulma usulleridir. Bu usuller arasındaki en büyük fark, Parlamento'nun bu süreç içerisinde Konsey ile olan ilişkisidir. Parlamento; istişare usulünde yalnızca görüş belirtir, ortak karar usulünde ise Konsey ile yetki paylaşımına gider. Avrupa Komisyonu yeni bir yasa önerdiği zaman takip edilecek prosedürü seçmekle yükümlüdür. Esas itibarıyla bu seçim, önerinin yasal dayanağına bağlı olmaktadır.<sup>26</sup>

#### **1.1.1.1. Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'daki Güvenlik Anlayışı ve Uluslararası Örgütler**

II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde köklü değişiklikler meydana gelmiş ve Avrupa'daki güç dengesi alt üst olmuştur. Dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için 24 Ekim 1945'te uluslararası bir örgüt olan BM kurulmuştur.

ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) iki süper güç olarak ortaya çıkmış ve çift kutuplu bir sisteme geçilmiştir. SSCB'nin Berlin kuşatması, Batı Avrupa'nın Sovyetlerden gelebilecek güvenlik tehdidine karşı, 1949'da ABD ile NATO'yu kurmasında en büyük etkenlerden birisi olmuştur.<sup>27</sup> Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması ile ilgili, Avrupa Birliği (AB) ve NATO dışında güvenlik çalışmalarının

<sup>25</sup> T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, "Avrupa Birliğinde Yasama ve Karar Alma Süreçleri", <https://www.ab.gov.tr/46220.html>, 2011, Erişim tarihi: 01.03.2018

<sup>26</sup> Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, "Karar Alma Mekanizmaları", <https://www.avrupa.info.tr/tr/karar-alma-mekanizmalari-108>, 2018, Erişim tarihi: 01.03.2018

<sup>27</sup> Haydar Efe, "AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları Oluşturma Çabaları", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, 2007, s.4



başlangıcı olarak Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) kuruluşu sayılmaktadır. BAB, 17 Mart 1948 yılında İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un imzaladığı "Brüksel Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Ortak Savunma Antlaşması" ile kurulmuştur. Güvenlikle ilgili çalışmalar BAB ile sınırlı kalmamıştır.<sup>28</sup> Bu süreç içerisinde Batı Avrupa ülkeleri Sovyet tehlikesine karşı kendi güvenliklerini sağlamaya çalışırken, diğer yandan da kendi aralarında bir çatışma yaşanmaması için yollar arıyorlardı. Fransa ve İngiltere, Almanya'nın, silah sanayisinde en fazla kullandığı demir ve çeliğin üretimini kontrol altında tutulmasını istemekteydiler. Fransa'nın teklifi ile Batı Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında 18 Mayıs 1951'de Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmalarından biri olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Böylece bugünkü AB'nin temelleri atılmıştır. Daha sonra Avrupa Topluluğu (AT) fikrinin öncüsü olan Jean Monnet'in görüşleri ve Fransa Başbakanı Rene Pleven'in taslak planında 1952 yılında Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un yer alacağı Avrupa Savunma Topluluğu (AST) kurulması önerilmiştir.<sup>29</sup> Bu fikir ilk olarak 24 Ekim 1950'de Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından önerilmiştir. "Pleven Planı"na dayanarak Fransa, bir Avrupa Savunma Bakanı ve ortak bir bütçe ile birlikte bir Avrupa Ordusu oluşturulmasını önermiştir. ABD'den bağımlı olmayan ve Almanya'nın da dahil olacağı tek üniformalı, tek bayraklı ve tek bir Avrupa siyasi ve askeri otoritesi tarafından yönetilecek uluslar üstü bir Avrupa Ordusu olacaktır. Pleven Planı, Fransa Parlamentosunda onaylanarak NATO devletlerine sunulmuş ve 15 Şubat 1951'de Paris'te NATO devletlerinin ve Almanya'nın katıldığı bir konferansta görüşülmüştür. Federal Almanya'nın da dâhil olduğu bir ortak savunma kuruluşu olan AST 27 Mayıs 1952'de kurulmuştur. Fransa'nın parlamentosunun 28 Ağustos 1954'te Almanya'nın yeniden silahlanmasını kabul etmemesi ve AST'nin NATO'ya bağımlılığını sağlayan düzenlemelerden dolayı parlamento tarafından reddedilmiş ve AST'yi oluşturma girişimi başarısız olmuştur.<sup>30</sup> 1951'de kurulan AKÇT ile devletler, tarihte ilk kez kendi istekleriyle ulusal egemenliklerinin bir kısmını uluslar üstü bir otoriteye devretmiştir. AKÇT üyesi altı ülke tarafından 25 Mart 1957 tarihinde, Roma'da Avrupa Ekonomik

---

<sup>28</sup> Emine Akçadağ Alagöz, "Batı Avrupa Birliği'nin Sonu", <http://www.bilgesam.org/incele/779/-bati-avrupa-birli%C3%99n-sonu/>, 2010, Erişim tarihi:28.02.2018

<sup>29</sup> Pınar Olkaç, "Avrupa Güvenliğinde Türkiye'nin Değişen Konumu: AGSP ve Türkiye", T.C. Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.40

<sup>30</sup> Efe, a.g.e., s.4

Topluluğu'nu (AET) kuran Antlaşmayı imzalanmışlardır. AET gibi Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)'da 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşmasıyla kurulmuştur. Kurucu üyeler, 1965'te imzalanan Füzyon Antlaşması'nın ardından; AKÇT, AET ve EURATOM "Avrupa Toplulukları" adı altında birleşmişlerdir. 1968'de Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve yürürlüğe girmesinden sonra üye ülkeler tek bir gümrük alanında birleşmişlerdir. 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren "Avrupa Tek Senedi" ile yeni ortak politikalar belirlenmiştir.<sup>31</sup>

#### **1.1.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Güvenlik Yapılanması**

Soğuk Savaş döneminden sonra ortaya çıkan yeni dünya düzeni içerisinde Avrupa'da güvenlik yapılanmasında farklı bir anlayış gelişmiştir. Avrupa'yı tehdit edecek ortak bir tehdidin olmaması büyük bir avantaj olsa da, yeni dönemde meydana gelen bölgesel çatışmalar ve etnik kamplaşmaları tetikler nitelikte olmuştur. Bu sebeple Avrupa, daha etkili ve kalıcı olacak şekilde, güvenlik topluluğu düşüncesini gerçekleştirmek için bütün Avrupa'yı kapsayacak şekilde hareket etmiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası, 1990'lı yıllarda AB, ortak bir savunma ve güvenlik politikası oluşturma ve geliştirme mücadelesi vermiştir.<sup>32</sup>

1991'de yapılan Maastricht Antlaşması ile AT devletleri AB'yi kurarak, AB'nin üç ana sütunundan birisi olarak Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nı (ODGP) kabul etmişlerdir. Bu sütun içerisinde 1948'de kurulan BAB, AB'nin savunma kolunu, Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) ise ODGP'nin tabanını oluşturmuştur. ODGP, AB'nin siyasi entegrasyon sürecinde etkili olmuştur. Bunun yanı sıra BAB, ODGP kapsamında NATO ile AB arasında yakın işbirliğinin ilerletilmesi açısından oldukça önemli bir görev üstlenmiştir. Çünkü 1990'lı yıllarda BAB, NATO'nun Avrupa ayağının ve AB'nin savunma boyutunun geliştirilmesinde kilit bir yapı olmuştur.<sup>33</sup>

1999'da Köln'de yapılan zirvede, BAB'ın misyonunu tamamladığına ve 2000 yılında feshedilmesine karar verilmiş ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) çerçevesi Köln'de oluşturulmuştur. Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi'nde 2003'te

<sup>31</sup> T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, "Avrupa Birliği Tarihçesi", <http://did.cevreorman.gov.tr/did/Files/AB%20TAR%C4%B0H%C3%87ES%C4%B0.pdf>, Erişim tarihi: 28.02.2018

<sup>32</sup> Olkaç, a.g.e., s.55

<sup>33</sup> Olkaç, a.g.e., s.57

60.000 kişilik Acil Müdahale Gücü'nün oluşturulması için karar alınmıştır. 11 Eylül olayları küresel ölçekte terörizm korkusunu ortaya çıkarmış ve Avrupa'da ortak güvenlik ve dış politika geliştirme bağlamında acil ihtiyacı bir kez daha göstermiştir. Terör konusunun bölgesel değil, küresel bir boyutta tehdit yarattığını gören Avrupa Topluluğu, uluslararası güvenlik, demokrasi ve insan hakları konularını kapsayan yeni bir güvenlik topluluğu kavramı üretmeye çalışmıştır.<sup>34</sup>

AGSP, Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramının geleneksel yaklaşımların ötesinde bölgesel çatışmalar ve terörizm gibi yeni tehditlerin ortaya çıktığı bir ortamda oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Savunma politikaları, milli hükümetlere ve NATO devletleri açısından kolektif savunmanın NATO'ya ait olmasından dolayı, AGSP AB'nin sınırlı düzeyde askeri/sivil operasyonlar yapabilmesi şekilde donatılmasını ifade etmektedir. 2007 Lizbon Antlaşması'nın 3A maddesinde ulusal güvenliğin her üye devletin kendi sorumluluğunda olduğunu, birliğe üye devletlerin toprak bütünlüğünün sağlanması, hukukun uygulanması, ulusal güvenliğin sağlanması, ulusal kimliklerine saygı gösterilmesi dahil, devletlerin temel işlevlerine saygı gösterdiği belirtilerek ODGP ile AGSP'nin sınırlılıkları açıkça ortaya koymuştur.<sup>35</sup>

AB'nin kendine ait daimi bir ordusu bulunmamakta ve AGSP çerçevesindeki askeri yetenekler ise üye devletler tarafından gönüllü bir şekilde sağlanmaktadır. Lizbon Antlaşması'nda AB'nin AGSP/OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği ve AB'nin kendine ait daimi askeri gücünün söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Üye devletlerin Avrupa Acil Mücadele Gücü (AAMG) ve Muharebe Grupları için kendilerinin kararlaştırdığı ölçüde ve nitelikte askeri güç tahsis etmekte ve bu askeri güçlerin AGSP çerçevesinde düzenlenecek operasyona katılması da ancak ulusal düzeyde alınan kararlar sonucu mümkün olmaktadır. Sonuç olarak her bir üye devlet AGSP operasyonları için önceden tahsis etmiş olduğu güçleri gönderip-göndermeyeceğine, gönderecekse hangi ölçüde göndereceğine kendisi karar vermektedir.<sup>36</sup>

---

<sup>34</sup> Olkaç, a.g.e., s.5

<sup>35</sup> Galym Zhusspbek, "2007 Lizbon Antlaşması AGSP Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri", Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:8, Sayı:3, 2009, s.143

<sup>36</sup> Zhusspbek, a.g.e., s.144

NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirme fikri ABD tarafından ortaya atılmış ve 11 Ocak 1994'te yapılan NATO Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin oluşturulması ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti konseptinin desteklenmesi konusunda karar alınmıştır. Brüksel Zirvesi, Birleşik Müşterek Görev Kuvveti aracılığıyla NATO ile AB arasında “ayrılabilir fakat ayrılmayan” bir ilişki kurarak iki tarafın da beklentilerine cevap vermeyi amaçlamıştır. Fakat realitede beklentileri karşılanan taraf ABD olmuştur. 1990'ların ikinci yarısına kadar AB, güvenlik ve savunma alanında istenilen gelişmeyi sağlayamamıştır. 1990'ların ortalarından itibaren Balkanlar'daki etnik çatışmalar AB'nin başarısız olması bu alanda sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Yaşanan çatışmalar ABD'nin önderliğinde NATO'nun müdahalesiyle durdurulabilmiştir.<sup>37</sup>

## **1.2. Terör ve Terörizme Kavramsal Yaklaşım**

Türk Dil Kurumu sözlüğünde terör kelimesi “yıldırı”, terörizm ise, bir davayı zorla kabul ettirebilmek adına karşı tarafa korku salarak cana ve mala zarar vermek anlamına gelen “yıldırıcılık” kelimeleriyle açıklanmaktadır.<sup>38</sup>

Terör kavramı Türk hukukunda, yıldı ve tedhiş, terörizm kavramı da yıldırıcılık ve tedhişçilik gibi kelimelerle adlandırılmaktadır. Arapça bir kelime olan tedhiş sözcüğünün anlamı; şaşırtma, ürkütme, yıldırma demektir. Latince karşılığı “terrere” olan bu sözcük, Fransızcaya *terreur*, İngilizceye ise *terror* olarak geçmiştir. XIII. yüzyılda Latince “*terreur*” olarak kullanılan bu sözcük kişisel korku, kaygı gibi psikolojik bir ruh halini gösteren bir anlam ifade etmektedir. Terör, siyasi anlamda bir amacı elde etmek için toplumda ya da toplumun belli bir kısmında korku ve dehşet meydana getirmek için başvurulan bir araçtır. Korku ve şiddet kaynaklı bir tehdit şeklinde ifade edilen terör kavramı, eylem kelimesi ile beraber “terör eylemi” şeklinde kullanılarak, halkta genel bir korku, dehşet, umutsuzluk ortamını oluşturan, güç ve şiddet eylemini ifade etmektedir.<sup>39</sup>

Terör ve terörizm kavramları arasında farklılık bulunmaktadır. Terör, silahlı eylem aracılığıyla kendini ve davasını duyurma; terörizm ise, terör eylemlerini savunan,

<sup>37</sup> Cenk Özgen, “Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda İlk Çatlak: Libya Krizi”, Orta Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt:6, Sayı:15, 2016, s.147

<sup>38</sup> Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim tarihi: 30.10.2017

<sup>39</sup> İsa Döner, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Terör ve Terörizm”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 2005, Sayı: 43

stratejilerini anlatan, aktaran ve geliştiren bir düşünce disiplini. Terör stratejik bir eylem, terörizm ise stratejik bir söylemdir.<sup>40</sup>

Terörizm kavramı, 1789 Fransız İhtilalinden sonra 1793'te kurulan Konvansiyon Meclisi döneminde yönetimce uygulamaya konulan şiddet politikası, siyasi ve hukuki alanlarda "terörizm" kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. XIX. Yüzyılda siyasi gelişmeler sonucunda yaşanan terörizm, yalnızca devletin halka karşı uyguladığı şiddeti değil, aynı zamanda şahısların veya siyasi grupların devletlere karşı uyguladığı şiddeti de içeren bir anlam kazanmıştır.<sup>41</sup>

Terminolojide yeni kullanılan bu kavram eylemde ise çok eski tarihlere kadar gitmektedir. Terör eylemlerinin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Yahudi tarihindeki Zelotes'leri örnek gösterebiliriz. Zelotesler, Kudüs'ün Romalılar tarafından yıkılışına kadar geçen süre içerisinde Roma'ya karşı ayaklanan Filistinli Yahudi gruplarına verilen isimdir. Zelotes, Grek kökenli bir kelime olup, Tanrı ve şeriat için çaba gösteren, vatansever manasına gelmektedir. M.S. 66-73 yılları arasında Romalılara karşı büyük ayaklanmalar başlatmışlardır.<sup>42</sup> Ortaçağ İslam tarihindeki Hasan Sabbah'ın yarattığı İsmaili-Haşhaşiler mezhebindeki intihar eylemlerinde<sup>43</sup> ve Hindu Thug tarikatı da eski terör örgütleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bunların yanı sıra, Borgia'lar dönemine İtalya'da, Cromwell zamanında İngiltere'de ve Devrim sırasında Rusya'da meydana gelen sistemli bir şekilde uygulanan şiddetler, devlet terörünün tarihi örnekleri arasında yer almaktadır. Günümüzdeki terörizm kavramına bakıldığında zaman, geçmişte yaşanan siyasi şiddet uygulamalarının günümüzdeki şartlara ve imkânlara uyarlanmış şeklidir. Günümüzde iletişim ve silah teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler ve yenilikler, terörizmin boyutunu çok ileri düzeylere taşımıştır.<sup>44</sup>

Terörizm kavramının uluslararası alanda ortak ve belirgin bir tanımının olmamasının bazı nedenleri bulunmaktadır. Devletlerin siyasî sistemlerinin farklı olmasından dolayı her

---

<sup>40</sup> İhsan Bal, "Terörizm-Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler", Usak Yayınları, Ankara, 2006, s. 8

<sup>41</sup> Emre Öktem, "Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım sorunu ve milli bağımsızlık hareketleri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, İstanbul, Cilt:5, Sayı:5, 2004, s.133

<sup>42</sup> Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi İslam Ansiklopedisi, <http://www.islamansiklopedisi.info/ayrinti.php>, Cilt:43, 1988, s.212

<sup>43</sup> Bora İyiat, "Efsaneler ve Gerçek Arasında Bir Gizli Örgüt: "Haşhaşiler"", Devlet Fikir ve Kültür Dergisi, Sayı:453,2015

<sup>44</sup> Öktem, s.133

devlet terörizm kavramını, siyasi ve ideolojik yapılarına göre farklı şekillerde değerlendirmişlerdir. Bu kapsamdaki devletler siyasî görüşlerini benimsedikleri grupların faaliyetlerini ve üyelerini olumlu yönde değerlendirerek meşru bir mücadele şekli olarak nitelendirmiş, benimsemediği gruplar ve şahıslar için “terörist”, yaptıkları eylemler için de “terörizm” tanımlamalarını kullanmayı seçmişlerdir. Devletlerin bu yaklaşımları ideolojik yaklaşımların ötesinde siyasî çıkarlarına göre değişkenlik göstermektedir. Devletler bu şekilde davranarak bölgelerinde ya da uluslararası arenada güçlerini arttırmayı ve geliştirmekte olan ülkelerde kendilerine yakın rejimler oluşturmayı hedeflemişlerdir. Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve SSCB terörizm kavramının dar jeopolitik tanımını benimsemişlerdir. ABD, Sovyet yanlısı rejimlere karşı mücadele eden grupların faaliyetlerini meşru görerek bu grupları “özgürlük savaşçısı” olarak tanımlamıştır. Amerikan taraftarı rejimlere karşı verilen mücadeleleri de “terörizm” olarak tanımlamıştır. SSCB ise, ABD’nin “self determinasyon” ya da insan haklarına dayalı meşru mücadeleleri gözden düşürmek için bu tür eylemleri “terörizm” olarak gösterdiğini ileri sürmüştür. Bu durum uluslararası terörizm tanımının siyasette nasıl bir araç olarak kullanıldığını gösteren örneklerden birisidir. Soğuk Savaş’ın bitmesiyle beraber eski Doğu ve Batı Bloku ülkeleri arasında var olan terörizm kavramının tanımındaki farklılıklar büyük oranda giderilmiştir.<sup>45</sup>

Terörizm tartışmalı bir kavramdır. Pek çok ulusal ve bölgesel tanımlar mevcut olmakla birlikte, BMGK tarafından kabul edilen evrensel bir tanım yoktur. BM Genel Meclisi’nin Özel Terörle Mücadele Komitesi, bazı kesintilerle 1972’den beri hukuki bir tanım üzerinde çalışmaktadır. Hukuki bir tanıma bulunmadığından, 1980’lerden bu yana akademik bir uzlaşma tanımı üzerinde durulmaya çalışılmaktadır. Siyaset alanındaki akademisyenler ve uzmanlar arasında yapılan değerlendirmeler sonucu Alex P.Schmid’in 2011 yılında çıkan “Terörizm Araştırmasının İhtiyaç El Kitabı”nda terörizm kavramının akademik konsensüsteki tanımlarını derlediği bilgiler yer almaktadır. Bunlardan birkaçı aşağıda yer almaktadır;<sup>46</sup>

---

<sup>45</sup> Ahmet Hamdi Topal, “Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tez, 2004, s.13-14

<sup>46</sup> Alex P. Schmid, “The Revised Academic Consensus Definition of Terrorism”, Perspectives on Terrorism, Volume:6, Issue:2, 2012, p.158

- 1) Terörizmde amaç; dehşet, korku, panik yaratmak ya da sadece kaygı verici olmaktır.
- 2) Terörizm, siyasal bir amaç taşımakta ve devlete karşı yasadışı bir baskı oluşturmaktadır.
- 3) Terörizm tehdit unsuru içerir ve hedefe sivilleri alır.

Ergil'e göre ise terörizm, "Saldırlar ya da korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığıyla hedeflenen daha büyük bir kitleyi, yıldırıp, korkutarak, yasa-dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun ya da devletin, bilinçli ve planlı bir şekilde şiddet kullanması ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır." şeklinde tanımlamıştır.<sup>47</sup>

Öktem'e göre; terörizm, basit bir siyasi şiddet olarak görülmemelidir. Siyasi şiddette amaç, belirli bir şahsı ortadan kaldırmak olabilir ve bu durum dehşet amacı taşımayabilir. Terörizm, anarşizmden de farklı bir olgudur. Çünkü anarşizm olarak devleti ortadan kaldırmayı; terörizmde ise devletin hukuki-siyasî yapısını değiştirmek amaçlanmaktadır.<sup>48</sup>

Türk Ceza Kanununun 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre Terör;

*"Baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak ve yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir."*<sup>49</sup>

Terörizm ile toplum korku yoluyla yönlendirilebilmektir. Çünkü terör eyleminin toplumsal etkisi, terör eyleminin sonuçlarından daha büyük etkiye sahiptir. Bir başka deyişle, terör eyleminde tahribat düşük olsa da, tahrik gücü fazla olan eylemler gerçekleştirilmekte ve böylece toplum psikolojisi manipüle edilmektedir. Bu nedenle,

<sup>47</sup> Doğu Ergil, "Uluslararası Terörizm", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:47, Sayı:3, 1992, s.140

<sup>48</sup> Öktem, s.140

<sup>49</sup> Türk Ceza Kanunu, 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. Maddesinin 1. Fırkası, 1991

teröristler çok sayıda insanın ölmesini değil, daha çok insanın terör eylemlerini izlemelerini istemektedirler. Küreselleşen dünyada teknolojiye ilerlemeyle birlikte bilginin daha hızlı ve daha geniş alanlara ulaşması, bu amacın daha kolay bir şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. 11 Eylül terör eylemlerinin dünya kamuoyu tarafından seyredilmesi bu duruma örnek gösterilebilir.<sup>50</sup>

### **1.2.1. Kopenhag Okulu: Güvenlikleştirme Yaklaşımı**

Kopenhag Okulu, klasik güvenlik anlayışına karşı eleştirel bir güvenlik anlayışıyla ortaya çıkan bir yaklaşımdır. 1985'te Kopenhag Üniversitesi'nde Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nin kurulmasıyla ekolün temelleri atılmıştır.<sup>51</sup> Kopenhag Okulu'nun en önemli temsilcileri Barry Buzan ile başlangıç aşamasından itibaren projede yer alan Ole Waever'dır.<sup>52</sup>

Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımının temelini güvenlikleştirme kuramı oluşturmaktadır. Dillendirilen her şeyin güvenlik kapsamında değerlendirileceğini belirtmektedir. Ekole göre varlığa yönelik bir tehdidin bulunması, bu tehdide yönelik acil önlemlerin alınması ve bu önlemlere meşruiyet kazandırılmasından sonra güvenlik kapsamı söylemler doğrultusunda şekillenir. Bu süreci güvenlikleştirme olarak tanımlayan<sup>53</sup> Ekole göre başarılı bir güvenlikleştirme için üç unsur gereklidir. Bu unsurlar; tehdidin varlığı, acil müdahale ve kuralların çiğnenmesiyle birimler arası ortaya çıkan etkileşimlerin etkisidir.<sup>54</sup>

Buzan'a göre güvenlikleştirme, dış tehdit unsurlarına yoğunlaştığı zaman askeri güvenlik, bir yandan devletlerin saldırı ve savunmaya yönelik var olan askeri olanakları; diğer yandan da devletlerin birbirlerine karşı var olan niyetlerine yönelik algılamaları arasında iki aşamalı bir etkileşim haline gelir.<sup>55</sup> Kopenhag Okulu, sadece devletin bekasıyla ilgili

---

<sup>50</sup> Samet Zenginoğlu, "Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2016. Sayı:25, s.161

<sup>51</sup> Nebi Miş, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi", Akademik İncelemeler Dergisi, 2011, Cilt.6(2), s.347

<sup>52</sup> Sinem Akgül Açıkmeşe, "Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme" 2008, s.144

<sup>53</sup> Akgül Açıkmeşe, s.166

<sup>54</sup> Halit Çapat, "Kopenhag Okulu Çerçevesinde Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kavramı ve Karadeniz'de AB-ABD Güvenlik Algılamaları", 2008, s.12

<sup>55</sup> Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", Uluslararası ilişkiler Dergisi, cilt. 5(18), 2008, s.109



acil konuların güvenlik konusu olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir ve dar kapsamda bir güvenlik tanımından yana olmuştur.<sup>56</sup>

Ekole göre uluslararası ilişkilerde güvenlik, devletlerin ulusal ya da uluslararası alanda karar vericilerin, belirli konuları gereğinden fazla ön plana alarak düşman, risk ve tehdit çemberinin merkezine güvenliği olarak kurgulama güçlerini kullanmasıdır. Başka bir deyişle, daha öncesinden güvenlik açısından tehdit unsuru içermeyen konuların güvenlik sorunu haline gelebilmesidir. Devlet yöneticilerinin herhangi bir konunun güvenlikle alakalı olduğunu ileri sürmeleri ve bunun da toplum tarafından kabul görmesi ilgili konuyu güvenlikleştirilme kapsamına almaktadır. Örneğin; Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Ronald Reagan, 1984 seçim kampanyalarında Sovyetler Birliği'ne karşı güvenlikleştirme politikası yürütmüştür. Reagan'ın ABD Başkanı olarak seçilmesinden sonra, seçim dönemi yürüttüğü bu politika, ABD ve Sovyet Rusya arasında gerilime neden olmuştur.<sup>57</sup>

Kopenhag Ekolü bölgesel güvenliği de ele almıştır. Ekole göre, kaotik yapıya sahip olan uluslararası sistemde, güvenliğin sadece bölgesel oluşumlarla sağlanabileceği ve bir devletin birden fazla bölgesel oluşuma dâhil olabileceğini savunmuştur.<sup>58</sup>

Ekole göre, uluslararası terörizm gibi bölgeye bağlı olmadığı düşünülen tehditlerin dahi bölge ile bir ilişkisi bulunmaktadır. Terörist grupların sığındığı ve üs olarak kullandığı bölgelerin var olduğu ve terörün ortaya çıktığı bölgelerin analizi yapılmadan doğru bir değerlendirmenin yapılmasının imkânı olmayacağını ileri sürmüştür.<sup>59</sup>

11 Eylül terör saldırıları sonrasında ABD güvenlikleştirme konusunda makro düzeyde başarılı olmuşsa da bazı politikaları tartışma yaratmıştır. Dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un Afganistan'ın işgalinden sonra, 29 Ocak 2002'de yaptığı ulusal birlikle ilgili konuşmasında İran, Irak ve Kuzey Kore'yi şer ekseni kapsamında tanımlamıştır. Bu şekilde tanımlamasına neden olan faktörler bu ülkelerle olan sorunlar, terör tehdidi ve

---

<sup>56</sup> Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarından Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları " Stratejik Araştırma Dergisi, 2010 cilt. 8(14), 2010, s.81-82

<sup>57</sup> Şahin, s.38

<sup>58</sup> Dedeoğlu, s.80

<sup>59</sup> Çapat, s.21

kitle imha silahlarının geliştirilmesidir.<sup>60</sup> En önemli tartışma konusu ise Irak'ın işgalidir. ABD ve İngiltere, Irak rejimini kitle imha silahlarıyla teröristler arasında bağlantı olduğu gerekçesiyle işgali meşru kılmaya çalışmışlardır. Bu güvenikleştirme politikası, ABD açısından başarılı olmuşsa da uluslararası sistemde yoğun olarak tartışmalara yol açmıştır.<sup>61</sup>

### **1.3. Uluslararası Terörizm Kavramı ve Terörizmle Mücadelenin Tarihsel Gelişimi**

Terör eylemleri ulusal sınırların dışında veya başka bir devletin vatandaşlarına yöneldiği durumlarda uluslararası bir özellik taşımaktadır. Örneğin bir ülkede yer alan terörist gruplarının bir başka devletin siyasi kimliği olan ya da yönetici sınıfındaki kişileri öldürmeleri, uluslararası sefer yapan uçaklara saldırımları ya da bu uçakları başka ülkeye uçmaya zorlamaları, uluslararası terörizmin kapsamına girmektedir.<sup>62</sup>

Savaştan kaçınan devletler, klasik savaş yerine teröre başvurmayı, terör örgütlerine destek vermeyi ve terörizmi ülke çıkarlarını korumada bir mücadele şekli olarak kullanmayı tercih eder duruma gelmişlerdir. Böyle devletler, savaştan kaçınarak terörizmi bir araç olarak kullanabilmektedirler. Klasik terörizme nazaran daha fazla öldürücü güce ve operasyonel imkâna sahip olan bu tür terörizm, düşük yoğunlukta yaşanan bir savaş gibi kabul edilmektedir.<sup>63</sup>

Terörizmde büyük dönüşüm 20.yy'ın ikinci yarısında, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşamıştır. Savaştan sonra ortaya çıkan iki bloklu sistem ve bu bloklar arasında kurulan nükleer dengeden dolayı sıcak savaşı devletler arası ilişkilerde bir alternatif olmaktan çıkarmıştır. Süper güçler olarak hem ABD hem de Sovyet Rusya böyle büyük bir savaştan mümkün olduğunca kaçınmışlardır. Böylece genel savaşın bir seçenek olmaktan çıkmasıyla terörizm, bu dönemde devletlerin düşman olarak niteledikleri devletleri zayıflatmak veya kendi taraflarına çekmek için kullandıkları siyasetin kirli bir aracı haline getirmiştir. Bir başka deyişle bu dönemde terörizm, bloklar açısından karşılıklı veya bloklardan bağımsız olmak isteyen ülkelere karşı kullanılmıştır. Blok devletleri terörizmi,

---

<sup>60</sup> Milliyet Gazetesi, "Bush Doktrini", <http://blog.milliyet.com.tr/bush-doktrini/Blog/?BlogNo=127301>, 2008, Erişim Tarihi: 14.0.6.2017

<sup>61</sup> Buzan, s.120

<sup>62</sup> Ergil, 1992, s.140

<sup>63</sup> Kader Asan, "Avrupa Birliği'nin Terörizm ile Mücadele Politikası", T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.14-15

bağımsız kalmak isteyen devletlerin, istenilen politikalara uymaları için de zaman zaman kullanılmıştır.<sup>64</sup>

Uzun bir geçmişe sahip olan uluslararası terörizm, 21. yüzyılda daha gelişerek görünümü açısından yeni olan, uluslararası barışı ve güvenliği önemli ölçüde tehdit etmekte olan bir unsurdur. Uluslararası terörizmde en önemli sorunlardan birisi, bir devletin terör örgütü olarak gördüğü bir yapının başka bir devlet ya da devletler tarafından özgürlük için savaştan örgütler olarak görülebilmesidir. Örneğin, ABD, Kürt terör örgütü PKK'yı, terörist bir örgüt olarak kabul ederken; PKK'nın bir uzantısı olan PYD'yi ise Suriye'de özgürlük için savaştan bir örgüt olarak görmektedir. Buna karşın Türkiye ise PYD'nin PKK'nın bir uzantısı olduğunu düşündüğü için terör örgütü olarak görmektedir.<sup>65</sup> Bir diğer örnek ise, Suriye ve Irak merkezli, dünyanın en zengin örgütlerinden olan DAEŞ'i ( Irak Şam İslam Devleti) bazı ülkeler terör örgütü listesine alırken, bazı ülkeler sadece faaliyetlerini yasaklamaktadır. ABD, İngiltere, Avrupa Birliği ve birçok ülke DAEŞ'i resmi olarak terör örgütü olarak kabul etmektedir. Buna Karşı Avusturya ise, terör örgütleri diye bir listeye sahip olmadığı için DAEŞ'i net bir şekilde terör örgütü olarak görmemektedir, ancak ülke içinde yapılan bazı kanuni düzenlemeler ile DAEŞ'e karşı önlemler almaktadır.<sup>66</sup> Bir başka deyişle Avusturya'da terör örgütlerini belirleyen hukuki bir belge bulunmamaktadır. Ancak DAEŞ'in, Avusturya sınırları içerisinde yerleşmesini ve eylemlerde bulunmasını engelleyecek birçok hukuki düzenlemeler yapmıştır. Bu tür önlemlerin kendi güvenliğini sağlamak açısından aldığı tedbirler olduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası terörizmin boyutlarının artmasının nedenleri arasında; küreselleşme karşılığı, terör örgütlerinin teknolojidaki gelişmelerden yararlanmaları ve bazı ülkelerin teröre göz yummaları ya da destek vermeleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra, yasadışı faaliyetlerle uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi işlerle finans sağlayan terör örgütleri,

---

<sup>64</sup> Kanat vd., a.g.e., s.572

<sup>65</sup> Nihat AliÖzcan, "PYD terörist mi özgürlük savaşçısı mı?", <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/pyd-terorist-mi-ozgurluk-savascisi-mi>, 2015, Erişim tarihi:01.12.2017

<sup>66</sup> Stratejik Ortak,"İŞİD'i Terör Örgütü Sayan Ülkeler", <https://www.stratejikortak.com/2015/11/isidi-teror-orgutu-sayan-ulkeler>, 2015, Erişim tarihi:01.12.2017

eylem şekillerine çeşitlilik katarak eylemlerin etkilerini arttırmış ve ciddi bir tehdit olarak uluslararası ilişkiler disiplinine girmişlerdir.<sup>67</sup>

Uluslararası terörizmde, milli sisteme karşı dışarıdan gelen şiddet içeren tehdit eylemi söz konusudur. Bu nedenle, uluslararası etkiler ve yansımaları bulunmaktadır. Uluslararası terörizm, genel kabul görmüş uluslararası diplomasi ve savaş kurallarını tanımayan eylemler bütünüdür. Bu sebeple milli sınırları aşan terörizm, uluslararası hukuk kurallarının ve ortak siyasal, savunma önlemlerinin kapsamında yer almaktadır.<sup>68</sup>

Uluslararası terör eylemlerinde, özellikle intihar eylemleri gibi birçok kişinin öldürülebilme olasılığının olduğu durumlarda halkın güvenliğinin sağlanması çok zor bir hal almıştır.

Terörizmin uluslararası bir özellik kazanmasına yol açan nedenler şunlardır;<sup>69</sup>

- Teknolojinin hızla gelişmesi sonucu, uluslararası iletişimin ve ulaşımın kolaylaşması,
- Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni silah ve teçhizatların sayısının artması,
- Bazı ülkelerin ideolojilerini ve devrimlerini yaymak için terörizmi bir yöntem olarak seçmeleri,
- Uluslararası terör örgütleri arasında istihbarat, eğitim, lojistik, teknik, finans sağlama, eylem metotları ile ilgili konularda işbirliğine gidilmesi.

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası siyaset Avrupa merkezli olmaktan çıkarak ABD ve Sovyetler Birliği'nin yer aldığı çift kutuplu (bipolar) bir çatışma alanına dönüşmüştür. ABD ve Sovyetlerin sahip olduğu nükleer cephanelik bütün dünyayı yok edebilecek kapasiteye sahipti. Bu sebeple, nükleer savaşa sürükleyebilecek silahlı çatışmalara girmek yerine, örgütleri ve devletleri aracı olarak kullanmak, onlara askeri yardım yapmak, gizli operasyonlar düzenlemek gibi riski daha az olan yöntemlere başvurmuşlardır. Bu süreçte terörizm bir dış siyaset aracı haline gelmiştir. ABD ve Rusya'nın nükleer silahlara sahip olmasından dolayı Avrupa tehlikeli bir çatışma bölgesi

---

<sup>67</sup> Kübra Deren Ekici, "Avrupa Birliği'nin Terörle Mücadele Yöntemleri", T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.31

<sup>68</sup> Ergil, 1992, s.140

<sup>69</sup> Kübra Deren Ekici, s.31

haline gelmiş ve terörizmin faaliyet alanı Ortadoğu, Afrika ve Asya'ya doğru yönelmeye başlamıştır. Terörizm ile bağımsızlık mücadeleleri arasındaki karmaşık ilişki bu süreç içerisinde öne çıkmıştır.

1960'lı yıllarda terörizm büyük bir hız kazanmıştır. Silahlarla başlayacak bir çatışmanın nükleer savaşa dönüşme ihtimalinin yüksek olacağı anlaşılmıştır. Sömürgeciliğin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan yeni devletler beklenmedik sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Sömürgeci devletler tarafından tespit edilmiş sınırlarda yaşanan problemler sonucu meydana gelen gerilla çatışmaları gibi terörizm olgularıyla karşılaşmıştır. 1960'lı yıllarda birçok siyasi şiddet olayları yaşanmıştır. 1960'da Vietnam Savaşı yaşanmış, 1963'te Başkan Kennedy, 1967'de Che Guevara, 1968'de Martin Luther King öldürülmüş, Baader-Meinhof çetesi, Geçici İrlanda Kurtuluş Ordusu, Japon Kızıl Ordusu ve İtalyan Kızıl Tugaylarının eylemleri yoğunluk kazanmıştır.

1970'li yıllarda Latin Amerika'daki Tupamaroslar, taktik değiştirerek askeri çatışma ve gerilla savaşı yerine şehir içi eylemlere yönelmişlerdir. 1970'lerde öne çıkan terör eylemleri olmuş ve böylece yeni terör çağından söz edilmeye başlanmıştır. Bu eylemler; Tel Aviv-Lord havaalanına bir Japon intihar timinin yaptığı baskın ve Münih Olimpiyatları baskını olaylarını sayabiliriz.<sup>70</sup>

Uluslararası terörizm XX. yüzyılın özellikle de son on yılında, büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Ülkelerin hem karşısında durduğu hem de dış siyasî faaliyetlerine meşruluk kazandırmak amacıyla başvurdukları bir araç olmuştur. Terörist gruplar daha önceki dönemlerde siyasî hedeflerine ulaşmak amacıyla öldürücü ancak sınırlı bir şekilde silah kullanırken, XXI. yüzyılda tahrip gücü yüksek olan silahların kullanılacağı bir "süper terörizm" çağı olabileceği ile ilgili görüşler bulunmaktadır.

1990'larda yaşanan terör eylemlerinin metot ve boyutlarında yaşanan belirgin değişimler bulunmaktadır. Bu dönemde Terör eylemleri, insan kalabalıklarının bulunduğu yerleri hedef alan ve tahrip gücü çok fazla olan bombaların kullanıldığı bir yapıya dönüşmüştür. Eylem şekillerindeki değişikliklerin yanı sıra, eylem sayılarında ve tahribat gücünde de gözle görülür değişimler meydana gelmiştir. Terör eylemlerinin sayısı azalmış, ancak can

---

<sup>70</sup> Murat Saraçlı, "Uluslararası Hukukta Terörizm", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi", Cilt:11, Sayı:1-2, 2007, s.1054

kayıplarında artış görülmüştür. Örneğin, Asya’da 1992’de 13 terör saldırısında 25 kişi hayatını kaybederken, 1995 yılında 16 eylemde bu sayı 5639’a yükselmiştir. Avrupa’da ise 1992’de 113 terör eyleminde 65 kişi hayatını kaybederken, 1996’da 121 eylemde 503 kişi yaşamını yitirmiştir.

1990 sonrasında terör eylemlerinde meydana gelen bir başka değişim ise terörün hedef aldığı unsurlardır. XX. Yüzyılın sonlarına kadar hedefte genelde devlet adamları yer almaktaydı. 11 Eylül terör olaylarıyla birlikte hedefte kişiler yerine Dünya Ticaret Merkezi’nde olduğu gibi semboller yer almıştır.<sup>71</sup>

#### **1.4. Uluslararası Terörizme Karşı Mücadelede Uluslararası Örgütler**

Terörizm 1934’ten itibaren uluslararası gündemde yer almaya başlamış, 1937 senesinde ise Milletler Cemiyeti’nin (MC) hazırladığı “Terörizmi Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi” ile ilk kez uluslararası alanda ele alınan terörizm, uluslararası bir sorun olarak kabul edilmiştir. BM terörizm ile mücadele konusunda birçok düzenleme yapmıştır. İlk olarak 14 Eylül 1963’te Tokyo’da “Uçak İçinde İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemler” ile ilgili bir sözleşme imzalanmış ve bu sözleşme 4 Aralık 1969’da yürürlüğe girmiştir. 16 Aralık 1970’de La Haye’de “Uçağın Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Ortadan Kaldırılması”, 23 Eylül 1971 tarihinde ise Montreal’de “Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin” bir sözleşme imzalanmıştır. 14 Aralık 1973’te “Diplomatik Temsilcilikler de dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair” anlaşma imzalanmış, 20 Şubat 1977’de yürürlüğe girmiştir. 17 Aralık 1979 yılında “Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme” imzalanmıştır. 3 Mart 1980’de Viyana’da “Nükleer Maddelerin Fiziksel Olarak Korunmasına İlişkin” sözleşme imzalanmıştır. 24 Şubat 1988’de Montreal’de “Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin” Sözleşmeye ek olarak “Uluslararası Sivil Havacılık Hizmeti Veren Havaalanlarında Yasadışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine İlişkin” Protokol imzalanmıştır. 10 Mart 1988 tarihinde “Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin” Sözleşme imzalanmış ve 1 Mart 1992 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. 10 Mart 1988’de “Kıta Sahanelğinde Bulunan Sabit Platformların

---

<sup>71</sup> Serhan Yalçın, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizm ile Mücadele”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2006, Cilt:2, Sayı:4, s.100-102

Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin” Protokol imzalanmıştır. 1991’de, “Yerinin Tespiti Amacıyla Plastik Patlayıcıların İşaretlenmesine İlişkin” sözleşme imzalanmış ve 21 Temmuz 1998 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. 15 Aralık 1997 tarihinde “Terörist Bombalamaların Önlenmesine İlişkin” uluslararası bir sözleşme imzalanmış ve 23 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. 9 Aralık 1999’da “Terörizmin Finansmanının Önlenmesine İlişkin” Uluslararası sözleşme imzalanmış ve 10 Nisan 2002’de yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında “Nükleer Terörizmin Önlenmesi ile İlişkili” bir sözleşme imzalanmıştır. BM Genel Kurulu 8 Eylül 2006 tarihinde “Küresel Terörizm ile Mücadele Stratejisini” kabul etmiştir.<sup>72</sup> BM’nin 1963 yılından itibaren yaptığı terörizm ile mücadele konusundaki sözleşmeler, BM’nin bu konuya ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir.

Uluslararası alanda terörle mücadele stratejilerinde işbirliği dünya gündeminde, 11 Eylül 2001’de ABD’ye gerçekleştirilmiş olan terör eylemlerinde ilk kez ciddi şekilde yer almıştır. 11 Eylül tarihi terörle mücadele stratejilerinin miladını oluşturmuştur. Daha önceki dönemlerde devletlerin iç meselesi olarak görülen terör örgütleri üzerinde uluslararası baskılar oluşmaya başlamıştır. 11 Eylül terör saldırıları öncesinde BM’nin 2. ve 33. maddelerinde yer alan hükümlerinde, terörle mücadeleyi de kapsamak üzere devletler arasında yaşanan anlaşmazlıkların, öncelikle ilgili devletler arasında bir uzlaşmaya varacak şekilde barışçıl yollardan çözülmesine dair bir stratejik yol izlemiştir.

11 Eylül’den sonra BMGK’nun alınan 1368 sayılı kararıyla uluslararası terörizmin tüm şekilleriyle mücadelede BM gerekli olan bütün girişimlere hazır olduğu belirtilmiştir. 1373 sayılı anti terörizm kararıyla da terörle mücadelede uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. 2005 Madrid Zirvesi’nde BM Genel Sekreteri Kofi Annan 5D olarak adlandırılan mücadele stratejisini açıklamıştır. Bu stratejide, terör gruplarının terörizmi taktik olarak kullanmalarından vazgeçirmek, terör eylemlerinde kullanılan araçların teminini önlemek, ülkeleri terörü desteklemekten vazgeçirmek, ülkelerin terörle mücadelede kapasitelerini arttırmak ve terörle mücadele

---

<sup>72</sup> Suna Tekel, “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Terörizm”, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007), Cilt:3, Sayı:3, Ankara, 2007, s.1355-1362

ederken insan haklarının savunmak gibi konuları kapsamaktadır. BM, 2006 yılında ise, dört ayaklı “Küresel Terörle Mücadele Strateji Belgesi’ni” kabul etmiştir.<sup>73</sup>

Terörizmle mücadelede önemli bir rolü olan bölgesel örgütlerden birisi de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı (AGİT)’dir. 1975’teki Helsinki Nihai Senedinde terörizm ile alakalı bir madde olmasa da AGİT’in 1983’teki Madrid ikinci gözden geçirme toplantısında terörizm kavramı ilk defa yer almış ve bugüne kadar düzenlediği bütün toplantılarda terörizm konusunu da gündemine almıştır.

Uluslararası terörizmle mücadele kapsamında önemli olan bir başka kuruluş ise NATO’dur. Kuruluş itibariyle bir savunma örgütü olan NATO’nun uluslararası terörizm ile mücadelesi, Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası sistemin ve oluşan yeni risk algılamalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda NATO’nun tehdit algılamalarında bazı değişikliklerin meydana geldiği ve bunun ilk defa 1991’de Roma’da kabul edilen stratejik konseptinde karşılık bulduğu görülmektedir.<sup>74</sup> NATO’nun kuruluşunda en büyük etken daha öncede değindiğimiz gibi güvenlik kaygısı olmuştur. Sovyetler Birliği’nin, II. Dünya Savaşı sonrası askeri gücünü koruması ve komünizmi diğer ülkelere yayma girişimlerini arttırması, Batılı Devletlerin kaygılarının artmasına neden olmuştur. Ayrıca BM’nin askeri kanadının kurulamaması faktörü de eklenince, NATO’nun kurulması kaçınılmaz olmuştur.<sup>75</sup> 11 Eylül saldırılarından sonra NATO’nun Bakanlar Konseyi, örgüt üye devletlerine dışarıdan gerçekleştirilecek terörist saldırılar da NATO sözleşmesinde yer alan 5. Madde kapsamında değerlendirileceğini ilan etmiştir.<sup>76</sup>

11 Eylül’den sonra ABD’ye ilk desteği AB vermiştir. 12 Eylül tarihinde, AB yayımladığı bir deklarasyonla terör saldırılarını kınanmış ve ABD ile işbirliği içerisinde olacağını ilan etmiştir. Böylece AB’nin 21 Eylül’deki Eylem Planında terörizm ile mücadele AB’nin öncelikli hedefleri arasında yer almıştır.<sup>77</sup>

---

<sup>73</sup> Koca, “Küresel ve Bölgesel Kurumların Terörizmle Mücadele Stratejiler”, İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı:165, 2015, s.36

<sup>74</sup> Bekik, 2011, “Küresel Terör ve Mücadele Yolları, <http://www.tuicakademi.org/kuresel-teror-ve-mucadele-yollari>, 2011, Erişim tarihi: 10.11.2017

<sup>75</sup> Şahin, 146

<sup>76</sup> Bekik, a.g.e.

<sup>77</sup> Ekici, s.104



## İKİNCİ BÖLÜM: NATO'NUN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ

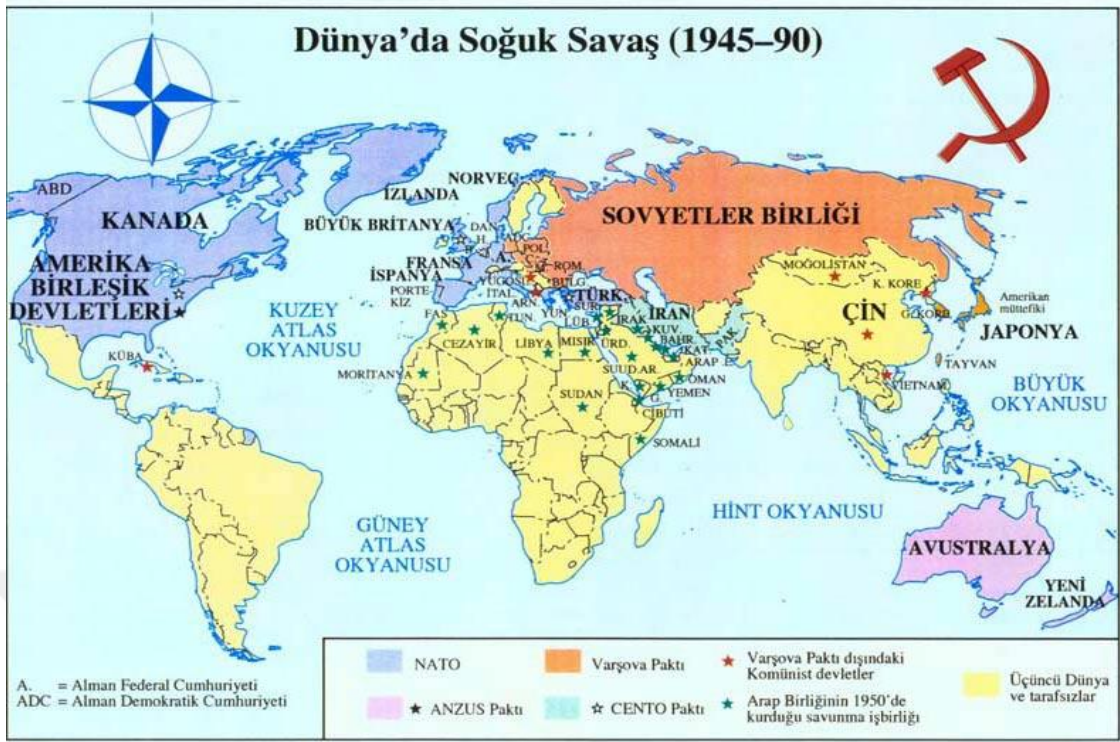
### 2.1. NATO'nun Kuruluşu ve Temel Görev, Amaç ve İlkeleri

İkinci Dünya Savaşı süresince Müttefik Devletlerarasında yeni kurulacak uluslararası sistemin temel parametreleri üzerinde müzakereler yapılmıştır. Ekim 1943'te Moskova'da; 28 Kasım-11 Aralık 1943'te Tahran'da; 21 Ağustos-7 Ekim 1944'te Dumbarton Oaks'ta ve son olarak da 4-11 Şubat 1945'te Yalta Konferanslarında BM'nin yapısı dışında savaştan sonra ortaya çıkan uluslararası sistemle ilgili genel bir uzlaşmaya varılamamıştır. 8 Mayıs 1945 tarihinde Almanya'nın teslim olmasıyla İkinci Dünya Savaşı Avrupa topraklarında son bulmuş ve diplomatik alanda oluşan farklılıklar somut bir hale gelmeye başlamıştır. II. Dünya Savaş'ından sonra iki temel güç ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki I. ve II. Dünya Savaşları topraklarında yaşanmamış ve bu süreçte ekonomisini geliştirmiş olan ABD'dir. Diğer ülke ise, savaşlar topraklarında yaşanmasına rağmen büyük çapta yıkıma uğramamış, Doğu ve Orta Avrupa'da etkili olan ve Batı için tehdit unsuru içeren Sovyetler Birliği olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Almanya ve Japonya'nın yenilgiyle ortaya çıkan boşluk, Sovyetler Birliği'nin güçlenmesine ve tehdit oluşturmasına sebep olmuştur.<sup>78</sup>

14 Mayıs 1954'te Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki müttefikleri, NATO'ya karşı güvenlik amaçlı imzaladığı Varşova Antlaşmasıyla Varşova Paktı kurulmuştur. Kuruluş Antlaşması'nda BM Şartı'nın 51. Maddesine dayanarak üye devletlerden birine karşı yapılan saldırıda tek veya ortaklaşa karşılık verileceği belirtilmiştir. WP üye devletleri; SSCB, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve gözlemci ülkeler olan Moğolistan ve Kuzey Kore'dir.<sup>79</sup> Böylece Soğuk Savaş dönemi uluslararası sistemi, ABD öncülüğünde NATO'nun oluşturduğu Batı Bloku; Sovyet Rusya öncülüğünde Varşova Paktı'nın oluşturduğu Doğu Blokunun yer aldığı iki kutuplu bir sisteme dönüşmüştür.

<sup>78</sup> Murat Gül, "Kuruluşundan 21. Yüzyıl: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm", Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, 2015, s.5

<sup>79</sup> Şahin, s.92-93



**Harita 2.1.** Soğuk Savaş Dönemi NATO ve Varşova Paktı Ülkeleri<sup>80</sup>

Genel olarak NATO’nun, Sovyetler Birliği tehdidine karşı kurulduğu söylenir. Bu kısmen doğrudur. Aslında Örgütün kuruluşu üç ana amaca hizmet etmekteydi. Sovyet tehdidinin yanında, Batı Avrupa’da güçlü bir Amerika’nın varlığıyla milliyetçi militarizmin yeniden oluşumunu engellemek ve Avrupa’da siyasi birliği sağlamak amacını taşımaktaydı.<sup>81</sup> II. Dünya Savaşı’nda 19 milyonu sivillerden oluşan 36.5 milyon insan yaşamını yitirmiştir. Bunun yanı sıra Sovyetler Birliği’nin yardım ettiği komünistler seçilmiş hükümetleri tehdit etmekteydi. Nitekim 1948’de Çekoslovakya Komünist Partisi, Sovyetlerden aldığı destekle, demokratik olarak seçilmiş olan hükümeti devirmiştir.<sup>82</sup> Daha sonra Sovyetler Birliği’nin Berlin’i Abluka altına alması, Batı Avrupa’da Sovyet tehdidine karşı endişeleri arttırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda ABD geleneksel içe kapalı politikasını terk ederek yüzünü Avrupa’ya dönmüştür. ABD’nin finanse ettiği Marshall Planı kapsamındaki ekonomik yardımlar bir dereceye kadar ekonomik istikrar sağlamıştı. Ancak Avrupa Devletleri, birbirleriyle ticaret yapmaya başlamadan önce güvenliklerinin

<sup>80</sup> sosyaldeyince.com, “Soğuk Savaş Ne Demektir”, <http://www.sosyaldeyince.com/sozluk/soguk-savas-ne-demektir-t1656.0.html>, 2014, Erişim Tarihi: 15.04.2017

<sup>81</sup> NATO, “NATO’nun Kısa Tarihi”, [http://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified\\_139339.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm), Erişim tarihi: 01.05.2017

<sup>82</sup> NATO, “NATO’nun Kısa Tarihi”

sağlanmasını istemekteydiler. Kurulacak bir askeri birliğin sağlayacağı güvenlik, ekonomik ve siyasi ilişkilerin güvenli bir şekilde yapılmasını sağlayacaktı. Bu düşünceyle birçok Batı Avrupa demokrasisi 1948’de bir araya gelerek Batı Birliği’ni kurmuş ve toplu güvenlik için çeşitli projeler uygulamak için bir araya gelmişlerdir.<sup>83</sup>

II. Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası sistem, yaşanan bu değişikliklerle beraber bir kanadında Batı Bloğunu yanına alan ABD, diğer kanadında ise Doğu Bloğunu yanına alan Sovyetler Birliği’nin liderliğinde iki kutuplu bir sisteme dönüşmüştür.<sup>84</sup> Doğu ve Batı Bloğu arasında yaşanan rekabet ortamı, güvenlik endişesi yaşayan ülkelerin bu iki büyük devletin yanında yer almaya başlamasına neden olmuştur. Güvenlik endişesiyle Batı Bloğunun kurduğu NATO bu anlamda kurulan ilk ittifak olmuştur.<sup>85</sup> Oluşan bu çift kutuplu sistemde güvenlik ve güç anlayışında da değişim olmuştur. Daha önceki dönemde var olan klasik güçler dengesi yaklaşımından farklı olarak caydırıcılık önemli bir rol üstlenmiştir ve bu duruma neden olan en önemli neden ise kitle imha silahların tehdidi olmuştur.<sup>86</sup>

Bazı siyasiler ve akademisyenler arasında NATO’nun günümüzde işlevini yitirdiğine dair görüşler bulunmaktadır. Ancak tarihsel süreç içerisinde dönüşüm yaşayarak barışı sağlama misyonunu yüklenen NATO’nun, bugün ki uluslararası sistemde, yaşadığı dönüşümle birlikte yüklendiği barışı sağlama misyonuna göre değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Tarihsel perspektiften baktığımızda, zamanla değişim yaşayan uluslararası sistemin güvenlik algısında da değişimler yaşanmıştır. Devletler, kendi güvenliklerini sağlamak için bölgesel ittifaklar kurmuşlardır. Bu örgütlenmelerden en önemlisi olan NATO, II. Dünya Savaşı’ndan sonra değişen uluslararası sistemde bölgesel güvenliği sağlamak amacıyla kurulan bir örgüt olmuştur.

NATO, 4 Nisan 1949’da 12 ülkenin bir araya gelerek Kuzey Atlantik Antlaşması’nın imzalamasıyla kurulmuştur. Kurucu devletler; ABD, Kanada, Hollanda, Portekiz,

---

<sup>83</sup> NATO, “NATO’nun Kısa Tarihi”,

<sup>84</sup> Suat Dönmez, “Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010,s.93

<sup>85</sup> Şahin, s.144

<sup>86</sup> Dönmez, s.95

İngiltere, Danimarka, İzlanda, İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Norveç'tir.<sup>87</sup>

NATO, Antlaşmayı imzalayan tüm devletlerin en geniş anlamda işbirliğini amaçlamaktadır. Anlaşma yalnızca gelebilecek saldırıları önlemeyi ya da olacak bir saldırıya karşı korunmayı amaç edinmemiştir. Bunun yanında politik, ekonomik ve sosyal mecralarda birlikte hareket etmeyi ve devamlılığı amaç edinmiştir. İttifak'ın tüm üye devletleri, BM antlaşmasında yer alan, barışın ve uluslararası güvenliğin ve ayrıca Atlantik bölgesinde istikrarın sağlanmasını ve korunmasını taahhüt etmektedirler.<sup>88</sup>

Uluslararası sistemin anarşik yapısının<sup>89</sup> tehdit oluşturmasından dolayı Batılı Devletlerin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir güç olarak ortaya çıkan ABD'nin yanında yer alması ve kendi güvenliklerini bu şekilde sağlamak için bu ittifakı kurduklarını söyleyebiliriz.

İmzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'nın temel Maddelerine değinecek olursak;<sup>90</sup>

Madde 4: Taraflardan herhangi biri, toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm taraflarla birlikte danışmalar da bulunacaktır.

Madde 5: Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da, içişlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının, hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa, BM Yasasının 51'nci Maddesinde tanınan, bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için, bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere, gerekli görülen eylemlerde bulunarak, saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler, derhal BM Güvenlik Konseyi'ne bildirecektir.

<sup>87</sup> Dedeoğlu a.g.e., s.314

<sup>88</sup> Lord Ismay, "The First Five Yeras 1949-1954", Bosch, Utrecht Edition, 1956, s.3

<sup>89</sup> Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt:8, Sayı: 28: 2011, s.71. Uluslararası ilişkilerde anarşik yapısı, en genel tanımı ile uluslararası sistemde merkezi bir otoritenin yokluğunda, egemen devletlerin varlığından doğan siyasal sorunları ifade eder. Geleneksel olarak uluslararası ilişkiler disiplini, devletler üstü bir devletin ya da uluslararası bir otoritenin yokluğunda, anarşik bir sistemin sorunlarını inceleyen bir disiplin olarak tanımlanır.

<sup>90</sup> NATO, 2008, Kuzey Atlantik Atlantik Antlaşması, [https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official\\_texts\\_17120.htm?selectedLocale=tr](https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr), 2008, Erişim tarihi: 09.12.2008

Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, NATO'nun aldığı bu önlemlere son verilecektir.

Madde 6: Madde 5 açısından, taraflardan biri ya da çoğuna karşı silahlı saldırı, aşağıdakileri de kapsar;

a) Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına, Fransa'nın Cezayir Bölgesine, Türkiye topraklarına veya taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesinin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırıları,

b) Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan, ya da Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesinin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere ya da uçaklara yapılan silahlı saldırıları kapsamaktadır.<sup>91</sup>

NATO kuruluşundan itibaren beş büyük genişleme süreci geçirmiştir. Kuzey Atlantik Antlaşması'nı 18 Şubat 1952 tarihinde Türkiye ve Yunanistan, 5 Mayıs 1955 tarihinde federal Almanya 30 Mayıs 1982 tarihinde de İspanya imzalamıştır. 1999 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın da NATO'ya üye olması ile üye sayısını 19'a çıkarmıştır. 21-22 Kasım 2002 tarihlerinde yapılan Prag zirvesinde Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Bulgaristan, Slovakya ve Slovenya ittifak üyeliğine davet edilmişlerdir. Anılan ülkelerin katılım süreçleri 28-29 Haziran 2004 tarihlerinde İstanbul'da yapılan zirvede tamamlanmıştır. NATO'nun üye sayısı böylece 26'ya yükselmiştir. Bu aynı zamanda en büyük genişleme dalgasını oluşturmuştur. Hırvatistan, Makedonya ve Arnavutluk NATO'ya üyelik için başvurdukları halde, yeterlilik seviyeleri uygun görülmediği için üyelik katılım planına devam etmeleri öngörülmüştür. Bu ülkeler, NATO'nun açık kapı politikası çerçevesinde gerekli kriterleri sağlamaları halinde ittifaka üye olabilecekleri belirtilmiştir.<sup>92</sup>

2009 yılında Arnavutluk ve Hırvatistan kriterleri yerine getirdikleri için NATO'ya üyelikleri kabul edilmiş ve genişleme süreciyle birlikte üye sayısı 28'e yükselmiştir.<sup>93</sup>

<sup>91</sup> NATO, 2008, Kuzey Atlantik Atlantik Antlaşması

<sup>92</sup> Harp Akademileri, "Dünya'da Yeni Güvenlik Anlayıştan, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları", Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 2004, s.126

<sup>93</sup> NATO web sitesi, 2017

NATO'nun son genişleme dalgası 25 Mayıs 2017 tarihinde Brüksel'de yapılan zirvede Karadağ'ın NATO'ya katılmasıyla olmuştur. Böylece NATO'nu üye sayısı 29'a yükselmiştir.<sup>94</sup>Aşağıdaki tabloda NATO'ya üye ülkeler, Teşkilâta katılma yıllarıyla birlikte verilmiştir.

**Tablo 2.1. NATO Üyeleri<sup>95</sup>**

Belçika (1949)	Norveç (1949)	Almanya (1955)	Letonya (2004)
Kanada (1949)	Portekiz (1949)	İspanya (1982)	Litvanya (2004)
Danimarka (1949)	İngiltere (1949)	Çek Cumh.(1999)	Romanya (2004)
İzlanda (1949)	ABD (1949)	Macaristan (1999)	Slovakya (2004)
İtalya (1949)	Fransa (1949)	Polonya (1999)	Slovenya (2004)
Lüksemburg (1949)	Yunanistan (1952)	Bulgaristan (2004)	Arnavutluk (2009)
Hollanda (1949)	Türkiye (1952)	Estonya (2004)	Hırvatistan (2009)
Karadağ (2017)			

Genişleme süreci incelendiğinde, NATO'da en büyük genişleme sürecinin Soğuk Savaş Döneminden sonrası yaşandığı görülmektedir.

## **2.2. NATO'nun Kurumsal Yapısı ve İşleyişi**

NATO, sivil kanada bağlı, askeri ve sivil kanat olmak üzere iki birimden oluşmaktadır. Bu iki kanadın üzerinde ise İttifak'ın en yetkili organı olan NATO Konseyi yer almaktadır. Konsey, üye devletlerin dış işleri bakanlarından oluşmaktadır. Konsey'de kararlar oy birliğiyle alınmaktadır. Konsey, üye ülkelerin büyükelçiler düzeyinde haftada bir kez, stratejik meselelerle ilgili kararların alındığı devlet başkanları düzeyindeki

<sup>94</sup> Tayfun Mertan, 2017, "NATO: Küresel hegemonyanın askeri kanadı", <http://baslangicdergi.org/nato-kuresel-hegemonyanın-askeri-kanadi/>, 2017, Erişim Tarihi: 30.05.2017

<sup>95</sup> NATO, "NATO Member Countries", [http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato\\_countries.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm), Erişim tarihi: 30.05.2017

zirvelerde ise yılda bir ya da iki yılda bir kez toplanmaktadır. Konsey, savunma ve dış işleri bakanlığı düzeyinde de düzenli toplantılar yapmaktadır. NATO'nun Brüksel'de yer alan merkezinde tüm üye ülkelerin daimi temsilcileri bulunmaktadır. Konsey'de alınan tüm kararların kesinleşmesi için tüm üye ülkelerin onayı gerekmektedir. NATO siyasi kararlarını sivil karargâhı olan Brüksel'deki merkezinde uygulamaktadır.<sup>96</sup>

NATO'nun aldığı askeri kararlar, Konsey'in siyasi gözetiminde Askeri Komite tarafından hayata geçirilmektedir. Askeri Komite Belçika yakınında yer alan Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhında bulunan Müttefik Harekât Komutanlığı ve ABD'de Virginia'da bulunan Müttefik Dönüşüm Komutanlığıyla sürekli irtibatta bulunmaktadır.<sup>97</sup>

NATO'da dört yıllık görev süresi bulunan NATO Genel Sekreterlik görevine üye ülkelerin üst düzey politikacıları arasından seçim yapılmaktadır. Genel Sekreteri teşkilâtın önemli organlarının toplantılarına başkanlık ederek üye ülkeler arasında fikir birliğini sağlamaya çalışmaktadır.<sup>98</sup> NATO'da sözcülük görevi de Genel Sekretere aittir. Genel Sekreterinin yokluğunda sözcüsü onun yerine görevleri yerine getirmektedir. Genel Sekreter, Kuzey Atlantik Konseyi'nin ve diğer önemli organların toplantılarında başkanlık yapar ve müttefikler arasında karar alma aşamasında aracılık eder. Aynı zamanda Nükleer Savunma İşler Komitesinin ve Nükleer Planlama Grubuna da başkanlık yapar. Genel Sekretere bağlı olan daireler bulunmaktadır. Bunlar; Siyasi İşler, Savunma Planlama ve Politika, Savunma destek, Alt Yapı, Lojistik ve Konsey Harekâtı ve Bilimsel İşler daireleridir.<sup>99</sup>

NATO Askeri kanadının en büyük organı Askeri Komitedir. Üyelerini müttefik devletlerin Genel Kurmay başkanları oluşturmaktadır ve Savunma Planlama Komitesine bağlıdır. Merkezi Brüksel'de yer alan Askeri Komite yılda bir ya da iki kez toplanmaktadır. Bu merkezde Genel Kurmayları temsilen sürekli bir askeri temsilci bulunmaktadır.<sup>100</sup>

---

<sup>96</sup> Şahin, s.152

<sup>97</sup> Şahin, s.152

<sup>98</sup> Şahin, s.153

<sup>99</sup> Bilgesam, "NATO", 2014. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014041722nato.ppt> , Erişim Tarihi:01.05.2017

<sup>100</sup> Bilgesam, "NATO", 2014

### 2.3. Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Güvenlik Stratejileri

II. Dünya Savaşı'nın son yılında Almanya'nın Doğu Avrupa'dan çekilmesiyle birlikte Sovyetler Birliği'nin hâkimiyeti altına giren Doğu Avrupa ülkelerinde, komünist rejimler yönetimi ele geçirmiştir. Durum böyle iken ABD ve Batılı müttefikleri, II. Dünya Savaşı'ndan sonra kuvvetlerini azaltarak, ordularını barış ortamına göre düzenlemişlerdir. Beş yıl süren savaşın çöküntüsünden kurtulmak için çok büyük ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyulmaktaydı.<sup>101</sup>

Soğuk Savaş Döneminde ABD ve NATO'nun eşit güçlere sahip olmaları dengeyi sağlamaktaydı. Bu dönemin en büyük tehdit unsuru olan Nükleer silahların olası bir savaşta kullanılması her iki tarafta çok büyük yıkımlara sebep olacaktır. Çünkü iki güç arasında olası bir savaşın mutlak kazanımı olmayacak, aynı zamanda yenen devletin yanında yenilen devlette de çok büyük kayıpları olacaktır. Soğuk Savaş Dönemi'nde büyük bir savaş yaşanmamasında en büyük etken, iki kutuplu bir uluslararası sistemin oluşması ve nükleer tehdidin caydırıcılıkta çok önemli bir rol oynaması olduğunu söyleyebiliriz.

1980'lerde NATO açısında çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Avrupa'da nükleer silah kullanımının engellenmesi için faaliyetlerin devam ettiği süreçte, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesi ve İran-İrak Savaşı'nın vuku bulmasıyla NATO yeni stratejisini Doğu ve Batı'nın yakınlaşması üzerine kurmuştur. 1989'da Varşova Paktı'nın üyeleri ve 23 NATO ülkesi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda bir araya gelerek konvansiyonel kuvvetlerde indirim üzerine müzakerelere başlamışlardır. Aynı yıl Brüksel Zirvesi'nde Avrupa'da barışı ve karşılıklı işbirliğini öngören bir deklarasyon yayınlanmıştır. 1990 Londra Zirvesi'nde ise güvenli çevre politikasını teyit eden Doğu-Batı işbirliğiyle ilgili bir deklarasyon yayınlanmıştır.<sup>102</sup>

2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'i işgali ile Körfez Krizi başlamış ve BM kararıyla yapılan müdahale Doğu Bloğu tarafından tehdit olarak algılanmamıştır. Körfez Krizi'nin bitiminden kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği dağılmış ve Baltık devletleri

<sup>101</sup> Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, "Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti'nin Geçirdiği Evreler" <http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti%E2%80%99nin-gecirdigi-evreler/#.WRnpWmjvIU>, 2010, Erişim Tarihi: 02.05.2017

<sup>102</sup> Dedeoğlu, s.320



bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Ardından Yugoslavya’da meydana gelen olaylarla birlikte NATO’nun uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklere uyarlanması gündeme gelmiştir.<sup>103</sup>

NATO, Soğuk Savaş Döneminde herhangi bir savaşa girmemiştir. NATO’nun kurulması ve arkasında ABD gibi büyük bir gücün var olması komünizmi yaymak isteyen ve yayılmacı bir politika yürüten Sovyet Rusya’nın, Batı Avrupa’ya karşı bir müdahalede bulunamamasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde ortaya çıkan iki kutuplu uluslararası sistemde, karşılıklı güçler dengesinin var olması, II. Dünya Savaşı’nın yaşattığı çöküntüyü yaşayan Avrupa için topyekûn güvenlik açısından bir dönüm noktası olmuştur.

NATO’nun bu dönemdeki ana stratejisini bölgesel güvenliği sağlamada savunma amaçlı askeri birlik oluşturarak caydırıcılık stratejisini uygulamak, gerektiği durumlarda ise nükleer silahlar dahil olmak üzere güvenlikle ilgili tehditlere karşı topyekûn hareket etmektir. Bu dönemde ilişkiler diyalog ve uzlaşmadan çok gerilim ve çatışma üzerine devam etmiştir. Bunun sonucunda maliyeti yüksek olan bir silahlanma mücadelesi başlamıştır. Bu dönemde NATO, yayımlanmış olduğu dört stratejik konsept ile politikasını yürütmüştür.<sup>104</sup>

### **2.3.1. Tecavüzü Caydırma Stratejisi**

NATO’nun esas görevi gelebilecek bir tehditte caydırıcı politika yürütmektir. Bunda başarısız olduğu takdirde ya da bir saldırı karşısında kuvvet kullanabilecektir. Müttefik devletler savunmaya coğrafi, endüstriyel ve askeri gücü oranında katılım sağlayacaktır. Sovyet tehdidi karşısında ise Batılı devletler ABD’nin sahip olduğu nükleer silahlara güveniyordu. Gerektiği zaman her türlü silahın kullanılması meşru görülmekteydi.<sup>105</sup> Burada amaç, savaş ihtimalinde öncelikle saldırıyı caydırmaktır. Caydırmanın başarılı olmadığı durumlarda savunma amaçlı operasyonlara başvurmayı içeriyordu. 1950-1952 yılları arasında bu politika uygulanmıştır. Bu strateji Sovyet tehdidine karşı Avrupa’yı korumak için yürütülmüştür. Sovyetlerin nükleer kapasitesinin ABD kadar olmadığını

<sup>103</sup> Dedeoğlu, s.321

<sup>104</sup> Şahin, s.154-155

<sup>105</sup> NATO, “1949-1952: Creating a Command Structure for NATO”, <https://www.shape.nato.int/page14612223>, 2017, Erişim Tarihi: 02.05.2017

varsayımına dayandırılmıştır. Fakat kısa bir süre sonra Sovyetlerin nükleer gücü Avrupalılar tarafından anlaşılmıştır. Böylece caydırma stratejisinin yeterli olmadığına karar verilmiştir. Soğuk Savaş döneminde yaşanan ilk büyük gerilim Avrupa ile değil Sovyetler Birliği ve Kore arasında olmuştur. Yaşanan bu gerilim de Avrupa'nın bu stratejisinin yeterli olmadığını göstermekteydi.<sup>106</sup>

### **2.3.2. Entegre Askeri Kuvvet Oluşturulması Stratejisi**

25 Haziran 1950'de Güney Kore'nin, Kuzey Kore tarafından işgal edilmesiyle birlikte NATO, askeri yapısının ve NATO kuvvetlerinin acilen ele alınması gerektiği kararına varmıştır ve bu süreç NATO'nun büyük bir savunma gücüne ulaşmasında büyük etken olmuştur. 26 Eylül 1950'de NATO Konseyi askeri entegre bir kuvvet oluşturulmasını onaylamıştır. Bu kapsamda Orgeneral Dwight D. Eisenhower NATO'nun ilk Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı olarak atanmıştır. Karargâh ise (SHAPE) 2 Nisan 1952 tarihinde Paris'te kurulmuştur. Ayrıca Atlantik Yüksek Komutanlığı'nda (SACLANT) oluşturulmuş ve "Kuzey Atlantik Bölgesi'nin Savunulması İçin Stratejik Konsept" belgesi onaylanmıştır.<sup>107</sup>

Buradaki strateji ileri savunma anlayışıyla, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkeleri tarafından gelebilecek olası bir saldırı durumunda saldırıyı caydırmak, gereken durumlarda ise her türlü silahın kullanılması öngörülmekteydi.<sup>108</sup>

### **2.3.3. Topyekûn Karşılık Stratejisi**

NATO'nun yapısal konularında ilerlemeler görülürken, askeri alanda sorunlar devam etmekteydi. Kuzey Atlantik Konseyi'nin 1952'de yapılan Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen konvansiyonel güce ulaşmak, müttefikler tarafından politik ve ekonomik açılardan gerçekçi görülmemekteydi. Bu sebeple ABD savunmasında nükleer silahlara ağırlık vermeye başladı. Bu gelişmeler sonucu NATO stratejilerine nükleer silahların eklenmesiyle tam entegrasyon projeleri kısa sürede sonuçlanmıştır. Nükleer donanımların uygulamasını da kapsayan bir rapor 1954 yılının sonuna doğru Askeri Komite ve Konsey tarafından onaylanmıştır. Bu rapor NATO'nun nükleer donanımlardan söz ettiği ilk resmi

---

<sup>106</sup> Dedeoğlu, s.315

<sup>107</sup> NATO, 2017 "1949-1952: Creating a Command Structure for NATO",

<sup>108</sup> Dedeoğlu, s.315

belge özelliğini taşımaktadır. Bu belgede Sovyetlerin bölge dışındaki etkilerinden de söz edilmektedir. Nitekim Süveyş Krizi ve Macaristan'ın kalkışmasına Sovyetlerin müdahalesi bu kapsamda değerlendirilmekteydi.<sup>109</sup>

ABD Ulusal Güvenlik Konseyi 1953'te Genelkurmay Başkanı Oramiral Arthur W. Radford'un önerisiyle bir rapor hazırlamıştır. Aralık 1954'te NATO Konseyinde Topyekûn Karşılık Stratejisi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu raporda Sovyetlerden gelebilecek olası tehditlere karşı nükleer silah kullanımını da kapsayacak şekilde bütün savunma araçlarının kullanılması öngörülmüştür. ABD'nin nükleer teknoloji alanında üstünlüğü ve NATO devletlerinin hava ve deniz sahalarında var olan gücü NATO'nun caydırıcılığını üst seviyede tutarak Sovyetler Birliği'nin agresif davranışlarını önemli ölçüde engellemiştir. Ancak 4 Ekim 1957'de Sputnik'in Sovyetler tarafından uzaya gönderilmesi önemli ölçüde stratejik bir kırılmaya neden olmuştur. Bu gelişme termonükleer bir savaş başlığının 8000 km mesafeye 20 dakikada ulaşma imkânı sağlamaktaydı. Bir diğer deyişle SSCB'nin ICBM (Kıtalararası Uzun Menzilli Gdümlü Füze) teknolojisine sahip olduğu anlamına gelmekteydi. Yaşanan iki dünya savaşı süresince toprakları güvende olan ABD'nin hemen her bölgesi tehdit altındaydı. Bu durum NATO'nun nükleer alanda stratejik üstünlüğünü sarsmış ve böylece Topyekûn Karşılık Stratejisi de tartışılır hale gelmiştir.<sup>110</sup>

Bu dönemde ABD henüz kıtalararası balistik füzeyi geliştirmemişti, ancak Avrupa'daki müttefik devletlerin topraklarına yerleştirdiği araçlarla Sovyetler Birliği'ni menzili içine alarak avantaj kazanmıştı. Bu üstünlük avantajına dayanan NATO 1967'ye kadar Topyekûn Karşılık Stratejisini uygulamıştır. Bu strateji, karşı taraftan gelen saldırı karşısında nükleer silah kullanımını öngörüyordu. Ancak Sovyetler Birliği'nin uzun menzilli silahları üretmesi üzerine bu strateji de yumuşamaya başlamıştır.<sup>111</sup>

#### **2.3.4. Esnek Karşılık Stratejisi**

Uluslararası ilişkilerde meydana gelen gelişmeler, Müttefiklerin nükleer stratejiyle ilgili endişeler yaşamasına neden olmuştu. Avrupa yapılacak olası bir Sovyet nükleer saldırısı karşısında, ABD'nin karşılık vereceğine şüpheli yaklaşmışlardı. Sovyetlerin kıtalararası

---

<sup>109</sup> Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, 2010

<sup>110</sup> Gül, s.9

<sup>111</sup> Dedeoğlu, s.316

balistik füze geliştirdiği ve nükleer silahlara sahip olduğu öğrenilince, NATO'nun caydırma üstünlüğünü de giderek azalmıştır. 1961 Berlin Krizi'nin<sup>112</sup> şiddetlenmesiyle birlikte Berlin Duvarı örülmüş; 1962'de ise Küba Füze Krizi<sup>113</sup> gerilimi artırmıştır. ABD ve Sovyetler Birliği arasında yapılan görüşmeler sonunda Krizin çözümlü için anlaşmaya varılmıştır. Anlaşma gereği; Sovyetler Birliği Küba'daki füzeleri geri çekmiştir, bunun karşılığında ABD de İzmir Çiğli'de bulunan Jüpiter füzelerini Türkiye'ye bilgi dahi vermeden kaldırmıştır.<sup>114</sup>

Esnek Karşılıktaki en temel ilke olası bir savaş halinde nükleer silahlar dışında var olan tüm seçeneklerin göz önünde tutulması ve misilleme durumunda nükleer silah seçeneğinden kurumsal olarak kaçınmanın güçlendirmesini amaçlanmaktadır.<sup>115</sup> Esnek Karşılıktaki üç tip seçenek belirlenmiştir; ilki olası savaş halinde direkt savunma, ikincisi, tecavüz arttıkça kademeli olarak nükleer güç kullanma tehdidini artırarak seri kararlar vererek kontrollü tırmanma; son olarak da genel nükleer güç kullanma tehdidiyle caydırma şeklinde belirlenmiştir. Esnek Karşılık doktrini Soğuk Savaş'ın sonuna kadar geçerliliğini korumuştur. Bu dönemde “yumuşama” gayretleri 1969'da ABD başkanı Richard Nixon ve dış işleri bakanı Henry Kissinger'ın gayretleriyle hayata geçirilmiştir. Doğu Bloku tarafından 1969'da, iki taraf arasındaki gerilimi düşürecek “Budapeşte Önerisi” sunulmuş, ancak dikkate alınmamıştır. Altı yıl sonra ise bu öneri, Helsinki Nihai Belgesi'nin esaslarını oluşturmuştur. Yumuşama sürecinde, nükleer silahların

<sup>112</sup> Milli Eğitim Bakanlığı, Soğuk Savaş Dönemi, Erişim tarihi: 02.12.2017

<http://img.eba.gov.tr/185/67c/7d0/7d1/2dd/f84/7b0/be3/7e3/2b5/66d/87d/967/70e/002/18567c7d07d12ddf847b0be37e32b566d87d96770e002.pdf?name=ders%20notlar%C4%B1.pdf>, 2017, (II. Dünya Savaş'ından sonra, Almanya'nın tamamında olduğu gibi Berlin şehri de dört işgal bölgesine ayrılmıştı. Sovyetler Birliği'nin kendi işgal bölgesinden Batılı devletleri çıkarmak istemesi Almanya'nın birleşmesini önlemiş ve iki taraf arasında anlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle ABD, İngiltere ve Fransa kendi işgal bölgelerinde Federal Alman Cumhuriyeti; Sovyetler ise kendi işgal bölgesinde Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Bu buhran dünyanın iki bloğa ayrıldığının kanıtı olmuştur. Batıya kaçışları önlemek amacıyla Doğu Almanya Berlin Duvarını örmüştür. Bu Duvar, Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte 9 Kasım 1989'da yıkılmış, Doğu ve Batı Almanya birleşmiştir.

<sup>113</sup> Ayşegül Sever, Yeni bulgular Işığında Küba Krizi ve Türkiye, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:53, Sayı:1, 1997, s. 659 (Ekim 1959'da ABD ve Türkiye arasında yapılan bir anlaşma ile İzmir-Çiğli'de orta menzilli 15 Jüpiter füzesi yerleştirilmiştir. Buna karşın Sovyetler Birliği, hem Küba'nın ABD tarafından işgalini engellemek hem de nükleer vuruş kapasitesini artırmak için 1962'de, Küba'ya Jüpiter füzelerini yerleştirmiştir. ABD'nin bu durumu öğrenmesiyle 16 Ekim 1962'de Füze Kriz patlak vermiştir. NATO'nun da olaya müdahil olmasıyla, ABD'nin Küba'yı işgal etmeyeceğini belirtmesi ve karşılıklı olarak füzelerin sökülmesiyle Füze Krizi sona ermiştir.)

<sup>114</sup> Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, 2010

<sup>115</sup> Oğuz, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Nükleer Silah Politikasının Uluslararası Güvenliğe Etkileri ve Türkiye”, 2014, s.103

kullanımıyla ilgili çok taraflı ve ikili anlaşmalar yapılmıştır. NATO, bu dönemde; 1974'te Ottawa, 1975'te Brüksel, 1977'de Londra ve 1978'de Washington olmak üzere dört zirve yapmıştır. Bu zirvelerle NATO'nun dayanışma ve istişare ile savunma ve askeri alanda tam bir birliktelik içinde kararları aldığı görülmüştür.<sup>116</sup>

#### **2.4. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Varlığını Sürdürmesi ve Güvenlik Yaklaşımları**

Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun kuruluş amacı olan Sovyet tehdidi ortadan kalkmasıyla birlikte NATO'nun üstlendiği misyon da sona ermiştir. Ancak NATO misyonu sona erdiği halde örgüt olarak varlığını sürdürerek genişleme politikasına yönelmiştir. Bu durum akademik ve siyasi çevrelerde birçok tartışmaya yol açmıştır.

##### **2.4.1. Sovyet Tehdidinin Kalkması ve NATO Üzerine Tartışmalar**

Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası sistem çift kutuplu sistemden ABD'nin yer aldığı tek kutuplu bir sisteme dönüşmüştür. Bu Yeni Dünya düzeninde çıkarları doğrultusunda politikalar yürüten ABD, NATO'yu dış politika aracı olarak görmüştür. NATO ittifak devletleriyle ilişkilerini güçlendirmek ABD'nin en önemli önceliği olmuştur. Bu nedenle ABD, NATO'nun hem genişlemesinde hem de dönüşümünde en önemli aktör olmuştur.<sup>117</sup>

Soğuk Savaş dönemi politikasıyla kurulmuş olan NATO, aynı zamanda Soğuk Savaş'ın sembol kuruluşu olmuştur. NATO, Sovyetlerden gelebilecek olası saldırılara karşı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliği için kurulan bir örgüt olmuştur. Soğuk Savaş dönemi süresince NATO, amaçlarına ulaşmak için birtakım stratejiler geliştirerek önemli bir değişim süreci geçirmiştir.<sup>118</sup>

Varşova Paketi'nin çökmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünya düzeni de son bulmuştur. Bu değişimlerle birlikte NATO'nun geleceğinin ne olacağı sorusu ortaya çıkmıştır. Bu konuyla ilgili iki tez ileri sürülmüştür. Birincisi, Varşova Paketi gibi NATO'nun da varlığının sona erdirilmesi;

---

<sup>116</sup> Sahin, s.158

<sup>117</sup> Fırat Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı.2, 2005, s.8

<sup>118</sup> Erdem Özlük ve Duygu Özlük, "NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri", T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014, s.213

ikincisi ise, 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan Körfez Krizi, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan kanlı dönüşümler ve Sovyet topraklarında yaşanan belirsizliklerden dolayı NATO'nun alan-dışı tehditlere karşı yeni işlevler kazandırılarak güçlendirilmesi tezidir. Yugoslavya'nın dağılması sırasında yaşanan olaylar, eski Sovyet topraklarında ve Orta Doğu'da yaşanan istikrarsızlık gibi durumlardan dolayı ikinci tez ağırlık kazanmıştır. NATO stratejilerini gözden geçirerek genişleme ve dönüşüme yönelik stratejiler geliştirmeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, NATO üç temel öncelik belirlemiştir. Bunlardan birincisi; Soğuk Savaşla birlikte Avrupa'da oluşan bölünmüşlüğü ortadan kaldırmak, bir diğer deyişle Doğu Avrupa ile Batı Avrupa'nın bütünleşmesini sağlamaktır. İkinci önceliği, bölünmüşlüğün ortadan kaldırılmasından sonra Rusya Federasyonu'na yeni yapılanma içinde uygun bir yer verilmesi amacıyla imkânlar sağlanmasıydı. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle fırsatlardan yararlanamayan bazı Avrupa bölgelerinin istikrarı için imkânlar sağlanması ise NATO'nun üçüncü önceliği olmuştur.<sup>119</sup>

Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun varlığını devam ettirmesinde en önemli nedenlerden birinin dönemin büyük gücü olan ABD'nin politik çıkarları olduğunu söyleyebiliriz. Coğrafi bakımdan Avrupa'ya uzak bir ülke olan ABD'nin kendi ulusal güvenliği ve çıkarlarını korumak ve uzak coğrafyalar üzerinde hegemonyası yer aldığı bu teşkilâtın varlığını devam ettirerek amaçlarına ulaşmak düşüncesi olduğunu söyleyebiliriz. Bir diğer neden ise, Sovyet tehdidinin sona ermesinden sonra uluslararası sistemde ülkelerin güvenliğini tehdit edebilecek güvenlik, ekonomik, çevresel konular gibi birçok farklı alanda yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkması gösterilebilir. 11 Eylül terör saldırılarıyla birlikte uluslararası alanda önemi artan terörizmin, uluslararası alanda büyük bir tehdit ve ortak düşman olarak görülmeye başlanmıştır. Uluslararası bir savunma örgütü olan NATO'ya, terörizme karşı uluslararası güvenliği sağlamak amacıyla yeni bir misyon yüklenmiş ve böylece NATO'nun kendi varlığının devamlılığını sağlaması da meşru bir zemine oturmuştur.

---

<sup>119</sup> Özlük ve Özlük, s.213

## 2.4.2. Konstrüktivizm ve Kantçı Liberal Yaklaşımlar Işığında Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Varlığını Sürdürmesi

Konstrüktivizm (yapısalcılık), uluslararası ilişkiler disiplininde 1980 sonrasında geliştirilmiş bir yaklaşımdır.<sup>120</sup> Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber küresel çapta yayılan ayrılıkçı etnik çatışmalar, devletlerin yanı sıra uluslararası ilişkiler disiplinini de derinden etkilemiştir. Bu durum, birçok araştırmacı tarafından eleştirel teoriler üzerinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Uluslararası İlişkilerde klasik yaklaşımların yarattığı bu boşluğu doldurmak için eleştirel teorisyenler de daha iyi bir yöntem sunabilme çabası içine girmişlerdir. Bu grupların tamamını bir araya getiren “dünya siyaseti, sosyal etkileşim sayesinde nasıl inşa ediliyor?” sorusu olmuştur. Bu kapsamda eleştirel yaklaşımlar iki önemli iddia ortaya atmıştır: Birincisi, uluslararası politikanın temel yapısı maddi temellere değil, sosyal temellere dayalı olduğu; İkincisi ise, bu sosyal temeller aktörlerin sadece yapacaklarını değil, bununla birlikte kimlik ve çıkarlarını da şekillendirmektedir. Eleştirel teorisyenler, toplumların, toplumları oluşturan bireylerin veya devletlerin içinde yer aldıkları sistemle “karşılıklı etkileşimi” üzerinde durulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.<sup>121</sup>

Ontolojik (varlık nedeni) çerçevede konstrüktivizm, sosyal gerçekliğin inşası ile ilgili bir kuramdır. Uluslararası İlişkiler disiplininin ana kuramları tarafından göz ardı edilmiş olan kimlik, kültür, söylem gibi birçok faktörün uluslararası ilişkiler analizlerine dahil edilmesine imkân sağlamaktadır. Geleneksel uluslararası İlişkiler teorilerinin vurguladığı güç ve çıkar ilişkisini tamamen reddederek, temelde fikir ve kimliklerin oluşum şekli, nasıl bir süreç geçirdikleri ve devlet davranışlarında bunların ne şekilde etkileri olduğu gibi konularla ilgilenmiştir.<sup>122</sup>

NATO'nun dönüşüm ve genişleme sürecini etkileyen en önemli öğelerden birisini jeopolitik kimlikler ve mental haritalar oluşturmuştur. Sovyet tehdidinin Soğuk Savaş bittikten sonra ortadan kalkmasıyla NATO eski Avrupa ile yola devam etmenin mümkün olmadığını anlayınca, genişleme sürecine girmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimine kadar

<sup>120</sup> Gamze Kaçar, “İnşacılık”, <http://www.tuicakademi.org/insacilik/>, 2014, Erişim tarihi: 03.12.2017

<sup>121</sup> Sarı Ertem, “Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 2008, Sayı.6, s.181

<sup>122</sup> Sezgin Kaya, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 63, Sayı:3, 2008, s.100

NATO, Batı'nın değerlerini, özgürlüğünü ve demokrasisini koruyucusu olarak göstermeye çalışmıştır. Soğuk Savaş bitiminde 16 üyeli örgüt, bugün 29 üyeli bir örgüt haline gelmiştir. Sonradan üye olan ülkeler Batı uygarlığının dışında olan ülkelere oluşmaktadır. 1990'dan itibaren önemli değişimler geçiren NATO'nun dönüşümü ve genişlemesi uluslararası bir sosyalizasyon sürecini kapsamaktadır. Kimlik ve sosyal inşaa süreci bakımından önemli bir dönüşüm yaşayan NATO, aynı zamanda yeni üyelerine sosyalleşme sürecinde örgütün kimliği ve ilkeleriyle uyumlu hale gelmesi konusunda da baskı uygulamaktadır.<sup>123</sup>

Immanuel Kant'ın ileri sürdüğü Liberal Demokratik Barış kuramı demokratik ülkelerin birbirlerine karşı savaşmayacaklarını ileri sürmektedir. Bu kuram, demokratik egemenlik şeklinin doğası gereğince savaştan değil barıştan yana olmuştur. Demokratik Barış kuramı, bir devletin egemenlik şeklinin dış siyaset davranışlarını belirlediğini ileri sürmektedir. Buna göre rejimleri demokratik olan devletler barışa yatkındır ve birbirlerine karşı neredeyse hiç savaşmazlar.<sup>124</sup>

Immanuel Kant, devlet içindeki toplumsal uyumun, uluslararası sistemde de oluşturulması fikrini ilk kez ve detaylı bir şekilde dile getirmiştir. Kant "Ebedi Barış" adlı eserinde, her devletin esas teşkilâtı cumhuriyetçi olması gerektiğini ileri sürmüştür. Kant'a göre savaş kaçınılmaz değildir.<sup>125</sup> Eğer toplumlar iç barışı sağlayabiliyorlarsa, bu barışı uluslararası toplumda da sağlamaları belirli şartlar altında mümkündür. Kant bu eserinde, barışın sağlanabilmesinin, cumhuriyetçi anayasa ile bundan kaynaklanan benzer değerler ve iktisadi bağımlılıkla mümkün olduğunu ileri sürmüştür.<sup>126</sup> NATO, demokratik ülkeler tarafından kurulan bir örgüt olduğu için, örgütün genişleme sürecini önem verdiği demokratik değerler etrafında sürdürmektedir. NATO'nun demokrasiyi yaygınlaştırma çabalarının, küresel barışın tesisinde atılan önemli bir adım olduğunu söyleyebiliriz.

---

<sup>123</sup> Özlük ve Özlük, s.217

<sup>124</sup> Hakkı Büyükbaş ve Nilgün Atıcı, "Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 40, 2012, s.2

<sup>125</sup> Immanuel Kant, "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Ankara, 1960, s.12

<sup>126</sup> Lerna K. Yanık, "Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt:12, Sayı:46, 2012, s.36-37



Kantçı Liberalizm, NATO'nun varlığını devam ettirebilmesi için bazı öngörüler ortaya koymaktadır. İlki, Örgüt içerisindeki disiplin ruhuna bağlılığın sürdürülebilmesi; ikincisi ise, demokratik güvenlik toplumunun, topluluk dışı mekanizmaların demokrasiye geçişinde tetikleyici bir etki yaratması şeklinde olmuştur.<sup>127</sup> Soğuk Savaş, ulus-devletler ayakta tutarken, 1990'larda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ulus-devletin temellerini sarsmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ABD'nin tek güç olarak ortaya çıkmasıyla küreselleşmenin uluslararası sistemde gelişmesi, Westfalya ile egemen siyasi aktör konumuna gelen ulus-devleti tam olarak ortadan kaldırmamış, ancak büyük ölçüde dönüşüme uğratmıştır. Liberalleşmenin getirdiği demokrasi hareketleri ve çok uluslu yapıların ortaya çıkması gibi gelişmeler, ulus-devletlerin küresel sistem içerisinde bağımsız politikalar oluşturma imkânını önemli oranda azaltmıştır.<sup>128</sup> Bu konuda NATO, Soğuk Savaş'tan sonraki süreçte liberal demokratik değerlerin ülkeler üzerindeki birleştirici rolünü her zaman dile getirerek bunu önemli bir argüman olarak kullanmıştır.

129

## **2.5. Soğuk Savaş Döneminden 11 Eylül 2001'e Kadar NATO ve Terörizm**

### **2.5.1. Soğuk Savaş Dönemi NATO'nun Teröre Bakışı**

Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik kavramının merkezinde güvenlik değil, askeri güç yer almıştır. Bu dönem güvenlik çalışmaları genellikle devletlerin askeri yönüyle ilgili olmuştur. Askeri güçle ilgili herhangi bir konu olduğu zaman güvenlik sorunu olarak görülmüş ve birinci derecede önemli olmuştur. Bunun dışında, terörizm gibi konular ise ikincil politika kapsamında değerlendirilmiştir.<sup>130</sup> Yani ikinci derecede güvenlik sorunu olarak görülmüştür.

Batı ve Doğu Bloğunun liderleri olan ABD ve SSCB ile bu bloklara üye olan devletlerin birbirlerine göre oluşturdukları politik, askeri, ekonomik, stratejik ve jeopolitik

---

<sup>127</sup> Münir Yalçın Saraçoğlu, "Terörizmle Mücadele Kapsamında NATO'nun Dönüşümü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", T.C. Kara Harp Okul Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, 2015, s. 57

<sup>128</sup> Eren Alper Yılmaz ve Ahmet Akbulut, "Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletlerin Rolü Ulus Devletler Güçleniyor mu?", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2016, s.72

<sup>129</sup> Saraçoğlu, "Terörizmle Mücadele Kapsamında NATO'nun Dönüşümü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", s. 57

<sup>130</sup> Muhittin Demiray ve İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik Ve Jeopolitik Arka Plan", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21, 2008, s. 153

uygulamaları, çift kutuplu sistemin temel özelliklerini oluşturmuştur. Bu sistemde güç dengesi,<sup>131</sup> iki bloğun birbirlerini dengeleme ve çevreleme politikaları etrafında gerçekleşmiştir.

Bu çift kutuplu sistem 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla sona ermiştir.<sup>132</sup> Soğuk Savaş'ın ani bir şekilde sona erışı, uluslararası siyasette birçok yapısal değişikliğin meydana gelmesine sebep olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı (NATO)-Doğu (Varşova Paktı) blokları arasındaki etkileşime göre şekillenen uluslararası ilişkiler, Doğu Bloğunun çökmesi sonucu Batı'nın üstünlüğü ve küreselleşmeyle yeniden şekillenmeye başlamıştır.<sup>133</sup>

Soğuk Savaş döneminde terör olgusu, devletler tarafından sıkça kullanılmıştır. Ancak devletler bizzat terörün uygulayıcısı olmamışlardır. Her iki blokta yer alan devletler karşılıklı olarak savaşı göze alamadıkları için, hasım ilan ettikleri taraflara karşı mücadele eden terör örgütlerini yoğun bir biçimde desteklemişlerdir. Her terör örgütünün, destek aldığı ya da adına eylem yaptığı bir ülke bulunmaktaydı. Destek veren ülkelerin istihbarat örgütleri tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak eğitilen bu terör örgütleri hızlı bir şekilde büyüyerek gizli müzakere aracı haline gelmişlerdir.<sup>134</sup>

Bebler'e göre, NATO, 1940'lı yılların sonlarında jeopolitik tehdit olarak gördüğü komünizm ve kuzeyden gelebilecek herhangi bir komünist işgaline karşı kurulduğu görülmektedir. Bu durum, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. ve 6. Maddelerinde yer alan kitlesel saldırılara karşı kolektif savunmadan anlaşılmaktaydı. Bu dönemde büyük tehditlerin sadece düşman devletlerin silahlı kuvvetleri tarafından gelebileceği düşünülüyordu. Bu nedenle sabotaj, terör eylemleri gibi eylemler, askeri eylem seviyesinin altında bırakılmıştır. Ayrıca terör gibi eylemler, NATO antlaşması kapsamı

---

<sup>87</sup> Büşra Avşar, "Güçler Dengesi – Balance Of Power", <http://www.tuicakademi.org/gucler-dengesi-balance-of-power/>, 2014, Erişim tarihi: 13.12.2017, Güç dengesi sistemi; en az beş ulus devletten oluşan, yaklaşık olarak eşit güçlere sahip olduğu varsayılan devletlerden oluşmaktadır. Sistem içinde yer alan hiçbir koalisyonun ya da devletin sistemin yıkılmasına neden olacak şekilde üstünlük kurulması izin verilmemektedir.

<sup>132</sup> Ceyda Ceren Şanlı, "11 Eylül 2001 Saldırıların Uluslararası Sisteme Etkileri", <http://www.tuicakademi.org/11-eylul-2001-saldirilarinin-uluslararasi-sisteme-etkileri/>, 2015, Erişim tarihi: 13.12.2017

<sup>133</sup> Eyyub Kandemir, "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Açısından Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Nato Ve Terörizmle Mücadele", Türkiye Adalet Akademi Dergisi, Cilt:5, Sayı:19, 2014, s.843

<sup>134</sup> İhsan Bal, "Terörizm- Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler", USAK Yayınları, 2006, s.9-10

dışındaydı ve o terör eylemleri ilgili ülkelerin iç meselesi olarak görülüyordu. Terör eylemlerini gerçekleştiren kişiler devleti temsil etmediği için savaş sebebi (casus belli) olarak görülemezdi. Terör eylemlerinin etkisi, askeri güçlerin yaptığı büyük çaplı silahlı saldırılara kıyaslanamazdı.<sup>135</sup>

NATO, Soğuk Savaş bitimine kadar terörizm sorununa gündeminde ve görev tanımında yer vermemiştir. Ancak NATO üyesi ülkeler terör sorunuyla Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında karşı karşıya kalmıştır. Bu süre içerisinde NATO bölgesi içerisinde, terör eylemlerinde on binlerce kişi yaşamını yitirmiştir. Türkiye de Kürt ve Ermeni, İngiltere de Kuzey İrlanda, İspanya da Bask ayrılıkçı hareketi, Almanya, İtalya ve Yunanistan'da sol hareketler örnek verilebilir. Komünist gruplar içerisinde, NATO'nun gizli ordularla terörü desteklediği ileri sürülmüştür. 1990'larda yapılan bazı araştırma sonuçları bunu doğrular niteliktedir. Soğuk Savaş döneminde, NATO'nun Batı Avrupa'da, SSCB'nin Batı Avrupa'yı işgalini engellemek ve iktidara gelecek komünist partilere engellemek için gizli ordular kurduğu dile getirilmiştir.<sup>136</sup>

Soğuk Savaş döneminde ülkelerin terör gibi yasal olmayan örgütlere destek vererek hısm olduğu ülkeye karşı kullanılması, devletlerin dahi yeri geldiğinde terörü bir araç olarak kullandığı göstermektedir. Günümüzde de bu durumun devam ettiğini söyleyebiliriz. Bazı terör örgütleri, özgürlük savaşçıları adıyla niteleyen devletler tarafından desteklendiği görülmektedir. Örneğin, Suriye'de PKK'nın uzantısı olan YPG, ABD tarafından terör örgütü olarak görülmemektedir.

### **2.5.2. Soğuk Savaş Sonrası ile 11 Eylül 2001 Terör Saldırılarına Kadar Geçen Dönem**

Soğuk Savaş'ın yumuşama (detant) döneminde<sup>137</sup> yaşanan uçak kaçırma, rehin alma, bombalama gibi terör eylemlerinde artış yaşanması sonucu terörizm uluslararası

---

<sup>135</sup> Anton Bebler, "NATO And Transnational Terrorism", Perceptions -Journal of International Affairs, Cilt: 9, 2004, s.162

<sup>136</sup> Didem Yaman, "NATO" nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Sayı:2, 2015, s.42

<sup>137</sup> Selim Kanat, Timuçi Kodaman, & Adem Ali Eren, "İnsani Güvenlik ve Terörizmle Mücadele", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:21,Sayı:2, 2016. Fransızca kökenli *détente* kelimesi gelen detant (yumuşama) dönemi; Soğuk Savaş döneminde 1960'ların ikinci yarısı itibarıyla başlayan, Doğu ve Batı bloğu arasında politik ilişkilerin yumuşaması, silahsızlanma ve siyasi diyalogun ve işbirliğinin yoğun olarak görüldüğü dönemdir. 1970'lerde daha da ilerleyen bu süreç 1979 yılında yaşanan İran İslam Devrimi ve Rusya'nın Afganistan işgali sonucu sekteye uğramıştır.

kamuoyunun gündemine girmiştir. Terörizm konusunda BM'nin 1972'de A/8791 sayılı kararında, uluslararası terörizm genel bir sorun olarak tanımlamıştır. BM günümüze kadar, uluslararası terörizme karşı ortak mücadeleyi öngören birçok protokol, antlaşma ve kararlara imza atmıştır.<sup>138</sup>

1991'de SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş Döneminin galibi ABD liderliğinde Batı Bloğu (NATO) olmuştur. ABD bu dönemde bir yandan küreselleşme, demokratikleşme, liberalleşme, insan hakları ve özgürlük gibi kavramlar üzerinde politikalarını sürdürürken, diğer taraftan uluslararası anlaşmalara daha az uyan, kendini diğer devletlerin üzerinde gören, hangi devletin cezalandırılacağı ya da hangisinin sisteminin değiştirileceğini kendi referans ve tanımlarına göre belirlemiştir. ABD'nin bu politikalarına karşı tepkiler gecikmemiştir. Ancak ABD'ye verilen tepkiler, devletler tarafından değil, tabandan gelen örgütler tarafından ön plana çıkmaya başlamıştır. Teknolojinin avantajlarını kendi lehine çeviren örgütleri, yeni düzen söylemlerini ajite ederek 1990'ların ikinci yarısından itibaren hareketliliklerini artırarak Usame Bin Ladin'in liderliğindeki El Kaide çatısı altına birleşmeye başlamıştır. 11 Eylül terör eylemleriyle birlikte bu saldırılar, İslam coğrafyasından çıktığı için İslami terörü olarak adlandırılmışsa da daha sonra küresel terör olarak anılmaya başlanmıştır.<sup>139</sup>

Doğu bloğunun dağılmasından sonra NATO'nun ilk önemli zirvesi Kasım 1991'de Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde katılımı Roma'da yapılmıştır. Bu zirvede yayınlanan NATO'nun yeni stratejik konseptinde Soğuk Savaş sonrası Orta ve Doğu Avrupa meydana gelen büyük siyasi değişiklikleri göz önünde bulundurarak hareket edilmiştir. Zirvede sonuç olarak, Sovyet tehdidi ortadan kalkmasına rağmen, NATO'nun temel amacının tüm üye ülkelerin özgürlüğünün ve güvenliğinin sağlanması olduğu hususu yinelenmiştir.<sup>140</sup> Yeni Konsept evrensel güvenlik ve güvenlik konusunda önemi, nükleer silahların azaltılması, orduların modernize edilmesi gibi konularda görüş birliğine varılmıştır.<sup>141</sup> Ancak 1991 Yeni Stratejik Konseptin 12. Maddesinde terörizm konusu

---

<sup>138</sup> Kandemir, a.g.e., s.848

<sup>139</sup> Bal, a.g.e., s.10

<sup>140</sup> Ivo H. Daalder, "NATO in the 21st Century: What Purpose? What Mission?", [https://www.brookings.edu/search/?s=NATO+in+the+21st+Century&post\\_type=&topic=international-affairs&pcp=&date\\_range=&start\\_date=&end\\_date=](https://www.brookings.edu/search/?s=NATO+in+the+21st+Century&post_type=&topic=international-affairs&pcp=&date_range=&start_date=&end_date=), 1999, Erişim tarihi: 15.12.2017

<sup>141</sup> Hikmet Erol, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Yeni Konsept Arayışı ve Kosava Müdahalesi", <http://www.tuicakademi.org/soguk-savas-sonrasi-natonun-yeni-konsept-arayisi-ve-kosava-mudahalesi/>, 2010, Erişim tarihi: 15.12.2017

uluslararası güvenliği tehdit eden birincil konular arasında yer almamıştır. Kitle imha silahlarının yayılması, doğal kaynakların akışının engellenmesi ve sabotaj gibi güvenliği etkileyebilecek birçok ikincil risklerden biri olarak görülmüştür.<sup>142</sup> 1991 tarihli Stratejik Konseptte terörizmin bir tehdit unsuru olarak görülmemesinin nedeni, Batı toplumlarının uluslararası alanda güvenliklerini tehdit edecek büyük çaplı eylemlerle karşılaşmadıkları için sadece bir risk unsuru olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

1999'da Washington'da düzenlenen zirvede, terörizm konusunda 1991 Stratejik Konseptinde yer alan 12. Madde aynı şekilde yinelenerek, NATO'nun 1999 Stratejik Konseptinin 24. Maddesinde yer almıştır. Terörizm konusu yine aynı şekilde tehdit unsuru olarak değil, bir risk unsuru olarak görülmüştür.<sup>143</sup>

1999 Stratejik Konseptinden sonra NATO, Kuzey Atlantik Konseyi'nin Savunma Bakanları toplantılarında terörle ilgili konulara daha fazla yer vermiştir. Aralık 1999'daki Kuzey Atlantik toplantısında; terörizmin devletlerin toprak bütünlüğünü, barışı, güvenliği ve istikrarı ciddi şekilde tehdit ettiği belirtilerek, terörizmin her türlü sınırlanması (35. Madde). NATO'nun uluslararası taahhüt ve mevzuatlara uygun bir şekilde terörle mücadele edeceğini belirtilmiştir.<sup>144</sup> Kuzey Atlantik Konseyi'nin (KAK) 5 Aralık 2000 tarihindeki toplantısında ise, NATO ülkelerinde yaşanan ve vatandaşları hedef alan terörist saldırılar kınanmıştır (52. Madde). Bir yıl önceki toplantıda terörle mücadele ile ilgili alınan kararlar teyit edilmiştir.<sup>145</sup> 29 Mayıs 2001'deki toplantıda ise, uluslararası terörizm ile mücadelede Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) ve Barış İçin Ortaklık<sup>146</sup> (BİO) ile işbirliğini geliştirilmesi kararı alınmıştır.<sup>147</sup>

---

<sup>142</sup> NATO web site, "The Alliance's New Strategic Concept", (1991 Yeni Stratejik Konsept) [https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official\\_texts\\_23847.htm](https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_23847.htm), 1991, Erişim tarihi: 15.12.2017

<sup>143</sup> International Democracy Watch, "NATO Strategic Concept (1999)", <http://www.internationaldemocracywatch.org/index.php/north-atlantic-treaty-organization-declarations/344-nato-strategic-concept-1999>. 1999, Erişim tarihi: 15.12.2017

<sup>144</sup> NATO, "Final Communiqué Meeting of the North Atlantic Council", <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-156e.htm>, 1999, Erişim tarihi: 15.12.2017

<sup>145</sup> NATO, "Meeting of the North Atlantic Council in Defence Ministers Session held in Brussels on 5 December 2000", <https://www.nato.int/docu/pr/2000/p00-114e.htm>, 2000, Erişim tarihi: 15.12.2017

<sup>146</sup> Şahin, a.g.e., s.149. NATO, 1994 yılından itibaren üye olmak isteyen ülkelere yapacakları reformlarda ya da yeni üye olmuş ülkelerin barışı korumaya katkı sağlamaları için "BİO" programları oluşturmuştur. NATO en çok güvenlik konusuna hassasiyetle yaklaşmış ve üyelik için hazırlanan devletler, bu tür reformlar destek vermiştir.

<sup>147</sup> NATO, "NATO-Russia Permanent Joint Council Meeting at Ministerial level held in Budapest on 29 May 2001", <https://www.nato.int/docu/pr/2001/p010529e.htm,2001>, Erişim tarihi: 15.12.20217

Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO uluslararası terörizmi gündemine alsa da ciddi boyutta bir tehdit olarak algılamamış ve yaşanan terör eylemlerini, eylemlerin yaşandığı devletlerin iç sorunu olarak görmüştür. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde NATO'nun terörle mücadele konusunda yeteri kadar askeri ve stratejik donanıma sahip olmadığını ve yaşanan herhangi bir uluslararası terör eyleminde yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARINDAN SONRA NATO’NUN ASKERİ VE SİYASAL ALANDA DÖNÜŞÜMÜ

### 3.1. 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası NATO’nun Teröre Bakış Açısında Yaşanan Değişimler

Soğuk Savaş döneminden sonra uluslararası siyasetin en önemli sorunlarından birisi, Soğuk Savaş sürecinde kurulmuş olan uluslararası örgütlerin nasıl tanımlanacağı konusu olmuştur.<sup>148</sup> Bu örgütlerden birisi olan NATO’nun, 11 Eylül 2001 terör saldırılarına kadar uluslararası kamuoyunda varlığının devamına gerek olmadığına dair eleştiriler yapılmış, NATO kendi içinde bunu sorgulamıştır. Ancak 11 Eylül terör saldırılarının meydana gelmesiyle birlikte NATO’nun kaderi tamamen değişmiştir. NATO için daha önceleri düşman Komünizm iken; yeni düşman artık terörizm olmuştur. Bu saldırılarla ABD’nin teröre karşı başlattığı savaş, NATO’nun geleceği konusundaki tartışmaları yeniden başlatmıştır.<sup>149</sup>

11 Eylül 2001 tarihinde on dokuz El-Kaide eylemcisi, ABD’nin dört yolcu uçağını kaçırmıştır. Bu uçaklardan iki tanesi Dünya Ticaret Merkezi’ne, birisi de Pentagon üzerine intihar saldırısı gerçekleştirmiştir. Dördüncü uçak ise, yolcuların durumu fark edip eylemcileri etkisiz hale getirmesinin ardından bir tarlaya iniş yapmıştır. Bu terör eylemlerinde yaklaşık üç bin kişi hayatını kaybetmiştir.<sup>150</sup>

ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonra terörle mücadele konusu NATO gündeminin ilk sıralarında yer almaya başlamıştır.<sup>151</sup> Aynı gün, NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, bu eylemlerin demokrasiye karşı yapıldığını ve taviz verilemeyecek bir boyutta olduğunu belirterek, uluslararası toplumun ve NATO üyelerinin terörizm ile mücadelede işbirliği yapmaları gerektiğini vurgulamıştır. NATO Konseyi de aynı gün toplanarak ABD’nin yanında olduğunu ve bir NATO üyesine karşı yapılan bu saldırıları kınadıklarını bildirmişlerdir. 12 Eylül’de NATO Güvenlik Konseyi bu eylemlerin

---

<sup>148</sup> Öner Akgül, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO–AB İlişkilerinde Rekabet–İşbirliği Analizi ve Türkiye Faktörü”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cil:5, Sayı: 7, 2009, s.91

<sup>149</sup> Youtube, “NATO’nun Geleceği ve Büyük Ortadoğu”

<sup>150</sup> Serdar Örnek, “On Bir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu”, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2012, s.108

<sup>151</sup> Münür Yalçın Saraçoğlu, “NATO'nun Bariyerleri: Terörle Mücadelede Yaşanan Dönüşüm ve İttifakın Etkinliğini Azaltan Faktörler”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Cilt:5, Sayı: 1, 2016, s. 7

ABD'ye dışarıdan yöneltilen bir saldırı olduğu anlaşıldığı takdirde 5. Madde kapsamında değerlendirileceğini belirtmiştir.<sup>152</sup>

11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası ilişkilerde güvenlik, risk, tehdit gibi kavramların anlamında değişimler olmuştur. Güvenlik kavramı, bir başka ülkeden gelebilecek silahlı tehdit olmaktan çıkmış, alanı genişleyen ve aktörleri çeşitlenen bir kavram haline dönüşmüştür. Uluslararası sistemde ise güvenlik kavramı, ulus-devlet güvenliğinden, küresel güvenliğe doğru kaymıştır.<sup>153</sup> Güvenlik kavramının değişmesiyle birlikte değişen tehdit algısı, belirsizlik ve güvenliksiz ortamı oluşturmuştur. Bunun sonucunda küresel terörizm başta olmak üzere, büyük oranda asimetrik tehditler olarak tanımlanan yeni belirsizlikler uluslararası ilişkilere hâkim olmaya başlamıştır.<sup>154</sup>

NATO, Soğuk Savaş döneminde stratejilerini, Sovyetlere ve onun askeri gücü olan Varşova Paketi'ne göre belirlemekteydi. Soğuk Savaş döneminde terörizmi tehdit olarak değil olası risklerden biri olarak gören NATO, 11 Eylül terör saldırılarından sonra terörle mücadele konusunda yetersiz kalan stratejik yapısını ve bakış açısını dönüştürmek zorunda kalmıştır. NATO'nun dönüşümü askeri ve politik alanda olmak üzere iki alanda olmuştur. Ancak 11 Eylül terör eylemleri bu süreci hızlandıran bir faktör olmuştur.<sup>155</sup> Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, NATO'nun dönüşüm sürecine ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

NATO, 02 Ekim 2001 tarihinde ABD'yi ve diğer müttefiklerini destekleyeceğini ve ilk kez 5. Maddeyi hayata geçirerek, terörle mücadele kapsamında 9 Ekim 2001- 16 Mayıs 2002 tarihleri arasında Kartal Yardımı (Eagle Assist) Harekâtıyla ABD'ye destek vereceğini açıklamıştır. Operasyona 13 NATO ülkesi 830 mürettebatı katılmıştır. NATO AWACS ( Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemi) uçakları 4300 saat boyunca ABD

---

<sup>152</sup> Örnek, a.g.e., s.127

<sup>153</sup> Şahin, a.g.e., s.103

<sup>154</sup> Mustafa Kocabaş. "Soğuk Savaş Sonrası NATO-AGSP/OGSP İşbirliğinin Analizi-Afganistan Örneği", T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Çalışmaları Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013, s. 6

<sup>155</sup> Saraçoğlu, 2016, s.74



semalarında devriye gezmiştir. Bu operasyon, Müttefiklerin dayanışmasının somut bir göstergesi olmuştur.<sup>156</sup>

11 Eylül olayından sonra NATO, 1952’de yaşanan Kore savaşından bu yana ilk defa Avrupa toprakları dışında operasyonlar yapmıştır. Bu çerçevede 26 Ekim 2001’de Doğu Akdeniz’de Etkin Çaba Harekâtı (Active Endeavour) operasyonu ile NATO’nun deniz gücü, Akdeniz’de terör faaliyetlerini engellemek ve güvenliği sağlamak amacıyla faaliyetlerini 2004’e kadar devam ettirmiştir. 2008’de Aden Körfezi’nde korsanlık faaliyetlerine karşı BM’nin isteğiyle korsanlık karşıtı operasyonlar yapmıştır.<sup>157</sup>

ABD, 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak gördüğü El Kaide örgütünü topraklarında barındıran Taliban rejimini devirmek için Afganistan’a müdahalede bulunmuştur. Bölgede güvenliği sağlamak amacıyla BM, 20 Aralık 2001’de Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü’nü kurmuş (ISAF), 2003 yılında ise bu görevi NATO devralmıştır.<sup>158</sup> ABD, Afganistan’a yapılan askeri müdahaleye NATO’yu katmamıştır. Yalnızca lojistik, istihbarat paylaşımı, hava ve limanlarda ulaşımı sağlama gibi konularda destek istemiştir.<sup>159</sup>

Kasım 2002’de yapılan Prag Zirvesi’nde terör konusunda yeni reform paketleri onaylanmış ve terörizm ile mücadelede NATO’nun üstleneceği rol açıklık kazanmıştır. 2004 yılında İstanbul’da yapılan NATO Zirvesi’nde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde terörizmle mücadele edileceği belirtilmiş ve NATO’nun küresel rolü bir kez daha vurgulanmıştır. NATO, savaşa hazır ordular yerine, terörizm ile mücadelede İttifakın geliştirilmesi yolunu seçmiştir.<sup>160</sup> 2006’da toplanan Riga Zirvesi’nde gündemin en önemli konusu Afganistan’daki Taliban güçleriyle mücadele olmuştur. Zirvede ayrıca, terörle mücadele kapsamında NATO askeri gücünün terörü caydırma, engelleme ve savunma faaliyetlerinin devam edileceği belirtilmiştir.<sup>161</sup>

---

<sup>156</sup> NATO, “Statement by the Secretary General on the conclusion of Operation Eagle Assist”, [https://www.nato.int/cps/en/natolive/news\\_19412.htm?selectedLocale=en/](https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_19412.htm?selectedLocale=en/), 2012, Erişim tarihi: 16.12.2017

<sup>157</sup> Haktan Birsal, “Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:25, 2012, s.125

<sup>158</sup> Şahin, a.g.e., s.203

<sup>159</sup> Nora Bensahel, 2003, “11 September and the War on Terrorism”, RAND Corporation, 2003, s.7

<sup>160</sup> Akgül, a.g.e., s.103

<sup>161</sup> Purtaş, a.g.e., s.11

11 Eylül terör saldırıları sonrası NATO'nun teröre bakış açısının tamamen değişmesinde ve uluslararası terörizm ile mücadele alanında ittifaklarıyla ciddi bir şekilde işbirliğine yönelmesinde, ABD gibi güçlü bir ülkeye yapılan terör saldırısının, Avrupa için de büyük güvenlik tehdidi oluşturacağı düşüncesinden kaynaklı olabileceğini söyleyebiliriz.

### **3.2. NATO'nun Terörizme Karşı Mücadelede Dönüşüm İhtiyacı**

11 Eylül olaylarından sonra NATO, önceki savunma politikası yerine, saldırı durumunda müdahaleyi öngören, Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 5. Maddesini uygulamaya koymuştur. Böylece ilk kez bir terör eylemi, İttifak'ın üyelerinden birisine karşı gerçekleştirilen gerçek bir saldırı olarak kabul edilmiştir.<sup>162</sup> 11 Eylül olaylarının uluslararası terörizme getirdiği büyük boyutta tehditler ve riskler, terör konusunda daha kapsamlı bir şekilde mücadele edilmesini gerektirmiştir. NATO, güvenlik tehdidini yalnızca Avrupa-Atlantik bölgesi için değil aynı zamanda küresel ölçekte bir tehdit olarak görmeye başlamıştır.<sup>163</sup>

11 Eylül sonrası NATO'nun terörizm ile mücadele konusunda eksikliklerin görüşülüp giderilmesi için Kasım 2002 Prag Zirvesi yapılmıştır. Prag zirvesi, 11 Eylül olaylarından sonra toplanan ve NATO'daki dönüşümü gösteren ilk toplantı olarak dikkat çekmiştir. Yeni üyelerinde dâhil olduğu bu zirvede, NATO bu toplantının gündem konusunu genişleme yerine dönüşüm olarak değiştirmiş ve Avrupa merkezli güvenlik rolü ile alan dışında yeni tehditlerle mücadele arasında dengeyi kurmaya çalışmıştır. Bu zirve ile NATO yalnızca savunma amaçlı değil, aynı zamanda barışı koruma ve sürdürme, terörle mücadele gibi yeni tehditlere karşı ihtiyaç duyulan her yerde görev alabilecek aktif bir organizasyon olacağını belirtmiştir. Bu zirve ile NATO, terörizmle mücadele kapsamında yeni bir yapılanma sürecinin girdiğini ilan etmiştir.<sup>164</sup>

11 Eylül olaylarından sonra NATO, dönüşüm ihtiyacını hem askeri hem de siyasi alanda gerçekleştirerek İttifak'ın daha etkin bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır.<sup>165</sup>

---

<sup>162</sup> Yalçınar, a.g.e., s.112

<sup>163</sup> Dönmez, a.g.e., s.115

<sup>164</sup> Yaman, a.g.e., s.47

<sup>165</sup> Saraçoğlu, 2016, a.g.e., s,74

### 3.3. Neorealizm Işığında Terörizm ve NATO

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, terörizm, ülkelerin birbirlerine karşı yürüttüğü politikalar ve sistemde meydana gelen dönüşümden etkilenmesi sonucu dönüşüm yaşamıştır. Terörizm bu dönüşümü yaşarken iki temel dinamikten etkilenmiştir. Bunlardan birincisi; Soğuk Savaş döneminde iki büyük güç olan ABD ve SSCB arasındaki güç dengesinin, SSCB'nin dağılması sonucu bozulmasıdır.<sup>166</sup> XVIII. ve XIX. yüzyılda Avrupa'daki klasik güç dengesi sisteminden yola çıkılarak geliştirilen güç dengesi sistemi; devletlerin çıkarlarını en üst seviyede tutacak şekilde akılcı politikalar izlediği ve bu ilişkilerinde güçler arasında bir hiyerarşik yapılanmanın güç dengesi içinde gerçekleştiği fikrine dayanmaktadır.<sup>167</sup> Neorealizm kurucularından Waltz'a göre, anarşinin hâkim olduğu uluslararası bir sistemde, uluslararası politikanın temel stratejisini güç dengesi oluşturur ve bu güç dengesi devletlerin isteği dışında gelişir.<sup>168</sup> Ona göre, uluslararası politikada bir teori varsa o da güç dengesidir. Eğer büyük ve güçlü bir devlet gücünü diğer devletlere göre ciddi bir şekilde arttırırsa, diğer devletler ya güçlerini arttırarak veya yeni ittifaklar kurarak dengelemeye çalışırlar.<sup>169</sup>

Soğuk Savaş sonrası güç dengesinin bozulmasıyla birlikte yeni dönemde otoriteye karşı gerçekleştirilen terör eylemlerinin sol-komünist niteliği ortadan kalkmış, ancak etnik, dini ve sosyal hakların yeniden dağıtılması konusunda talepler devam etmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO'nun yer aldığı Batı bloğundaki devletlere karşı mücadele eden terör örgütleri, uluslararası alanda desteği Doğu bloğundan sağlamaya çalışmışlardır. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte terörizmin sol-komünist karakteri de ortadan kalkmıştır. Soğuk Savaş Döneminde terörizmi kontrol altında tutan güç dengesi sisteminin ortadan kalkması, terörizmin daha yıkıcı ve kurlsız bir hale gelmesine neden olmuştur.<sup>170</sup>

---

<sup>166</sup> Kanat vd., a.g.e., s.205

<sup>167</sup> Kürşat Yalçınkök, "Realizm", <http://akademikperspektif.com/2015/04/08/realizm/>, 2015, Erişim tarihi: 29.12.2017

<sup>168</sup> Samet Yılmaz, "Neoklasik Realizm: İlerletici mi? Yozlaştırıcı mı? Lakatosyan Bir Değerlendirme", 2016, [http://docplayer.biz.tr/5395833-Neoklasik-realizm-ilerletici-mi-yozlastirici-mi-lakatosyan-bir-degerlendirme.html#show\\_full\\_text](http://docplayer.biz.tr/5395833-Neoklasik-realizm-ilerletici-mi-yozlastirici-mi-lakatosyan-bir-degerlendirme.html#show_full_text), Erişim tarihi: 29.12.2017

<sup>169</sup> Ahmet Çekiçel, "Neorealizm ile Realizmin Güç ve Anarşi Kavramları Açısından Karşılaştırılması" [http://www.academia.edu/20801326/Neorealizm\\_ile\\_Realizmin\\_g%C3%BC%C3%A7\\_ve\\_anar%C5%9Fi\\_kavramlar%C4%B1\\_a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan\\_kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1](http://www.academia.edu/20801326/Neorealizm_ile_Realizmin_g%C3%BC%C3%A7_ve_anar%C5%9Fi_kavramlar%C4%B1_a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1), 2017, Erişim tarihi: 29.12.2017

<sup>170</sup> Kanat vd., a.g.e., s. 205

Waltz uluslararası politika teorisinde, iki büyük rakip güç arasında düşmanlığın artma riski olmasına rağmen çift kutuplu sistemlerin büyük savaşları önlemede daha başarılı olacağı fikrini ileri sürmüştür. Çift kutuplu bir sistemde birinin kaybı doğrudan diğerinin kazancı olarak görülebilmektedir. Bu tür yapılarda tehlike daha dağınık, sorumluluklar belirsiz ve hayati çıkarların tanımı net değildir. Waltz gibi uluslararası politika akademisyenlerinin tamamının ortak görüşü, sistem içerisinde yer alan aktör sayısı arttığı nispette sistemde belirsizlik oranının da artacağı ve bunun sonucunda, sistem çift kutupluluktan çok kutupluluğa gittiği oranda sistem içinde genel belirsizliklerin artacağı yönündedir. Waltz, belirsizliğin daha fazla olması halinde karar vericilerin potansiyel bir karşıt gücün niyetleri konusunda yanıltıcı değerlendirme yapma olasılığını artıracığını, bundan dolayı çift kutuplu bir sistemin çok kutuplu bir sistemden daha güvenilir olduğunu işaret etmiştir. Çünkü çok kutuplu sistem, belirsizliği artırdığı gibi savaş olasılığını da artırmaktadır.<sup>171</sup>

Çift kutuplu yapı, terörizm de dahil olmak üzere uluslararası siyasette meydana gelecek olaylar üzerinde göreceli bir kontrol sağlama potansiyeline sahiptir. Bir başka deyişle, her iki kutupta yer alan devletlerin bilgisi dışında ya da izni olmadan uluslararası alanda olayların gelişmesi veya politikaların yürütülmesi oldukça zordur. Soğuk Savaşın bitimiyle sona eren çift kutuplu yapıda terör örgütleri, daha rahat hareket edebilecekleri yeni sisteme kolayca adapte olmuşlardır. Terörizmi kontrol altında tutan bir güç dengesi sistemi kalmayınca terörizm de daha yıkıcı ve kuralsız bir hale gelmiştir. Güç dengesinin bozulmasıyla terörizme engel olan hiyerarşik örgütlenme ortadan kalmış, daha özgür ve daha yıkıcı eylemlerin yolunu açılmıştır. 11 Eylül terör saldırılarında binlerce insanın ölmesi, eylemlerin ne denli büyük çapta olduğunun bir göstergesi olmuştur.<sup>172</sup>

NATO, Sovyetlerin dağılması sonucu misyonunu tamamlamış, ancak varlığını devam ettirmiştir. Bu durum neorealizmin savunduğu, tehdidin ortadan kalkmasıyla ittifakların sona ereceği tezinin de geçersiz hale geldiğini göstermektedir. 11 Eylül terör saldırılarıyla birlikte NATO için yeni bir misyon ve görev alanı oluşmuş ve terörizm ortak düşman olarak görülmüştür. Bu konuda Waltz, uluslararası sistemin dönüşüm yaşadığını oluşan

---

<sup>171</sup> Emel Bayrak Jami, "Güvenlik ve Barışı Açıklamak: Realizm, Uluslararası Sistem ve Değişim", 2006, s.56

<sup>172</sup> Kanat vd., a.g.e., s. 205

bu tek kutuplu sistemin zaman içerisinde değişime uğrayarak tehdit algısını Soğuk Savaş döneminden önceki duruma gelebileceğini ileri sürmüştür.<sup>173</sup>

### 3.4. Askeri Alanda Dönüşüm

Soğuk Savaş Döneminde herhangi bir şekilde askeri müdahalede bulunmayan NATO, Soğuk Savaş sonrası değişen dengelerle birlikte barışı desteklemek için Balkanlarda müdahalelerde bulunmuştur.<sup>174</sup> Eski Yugoslavya'nın dağılmasından sonra NATO İttifakı dikkatini ve enerjisini Balkanlar'a yönlendirmiştir. NATO, bölgedeki çatışmaların son bulması için üç kez bölgeye askeri harekât düzenlemiştir: 1995 yılında Bosna-Hersek, 1999'da Kosova ve 2001 yılında Makedonya'da. Bosna-Hersek'teki İstikrar Gücü (SFOR) ile Kosova Gücü (KFOR) barış gücünün amacı, bu bölgelerdeki tüm vatandaşların etnik kökenlerine bakılmaksızın barış içerisinde yaşayabilecekleri ve demokrasinin gelişebileceği güvenli bir ortam oluşturmaktır.<sup>175</sup>

NATO'nun Balkan coğrafyasında Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya'da kara ve hava operasyonları ile siyasi faaliyetlerinin temel dayanağı, NATO'nun üstlenmiş olduğu yeni stratejik kavramında açık kapılar politikasıyla herhangi bir yerde özellikle de sivil halkların zarar görebileceği olayların engellenmesi düşüncesi olmuştur.<sup>176</sup>

Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra NATO'nun girmiş olduğu dönüşümle birlikte komuta yapısında değişikliğe gidilmiştir. Ancak, NATO'nun bu komuta yapısı değişikliği var olan komutanlıkların sayısını azaltarak kendini göstermiştir.<sup>177</sup> Bazı komutanlıkların kaldırılarak yerlerine yenilerini getiren NATO, 2002'de yapılan Prag zirvesinde Dönüşüm Komutanlığı'nın kurulmasını karara bağlamıştır. Bu komutanlık, NATO'nun yeni jeo-politik ortamda varlığını devam ettirebilmesi için gerekli kavramsal çalışmaları ve araştırmaları yapmakla görevlendirilmiştir. Ayrıca NATO, 2002'de 20 bin asker kapasiteli NATO Acil Müdahale Gücü'nün oluşturulması için karar almış ve bu güç 2006 yılında Riga'da yapılan zirvede operasyonel hale dönüştürülmüştür. Askeri dönüşümle

---

<sup>173</sup> Saraçoğlu, a.g.e., s.71

<sup>174</sup> Şahin, s.157

<sup>175</sup> NATO, "Yirmibirinci Yüzyılda NATO"

[http://www.nato.int/nato\\_static/assets/pdf/pdf\\_publications/20120117\\_21st\\_tur.pdf](http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_tur.pdf), 2012, Erişim Tarihi:02.05.2017

<sup>176</sup> Bırsel, s.115

<sup>177</sup> Youtube, "NATO'nun Geleceği ve Büyük Ortadoğu"

hedeflenen bir diğer hedef ise, ülke topraklarına yapılabilecek saldırı tehdidinin ortadan kalkmasıyla beraber kalabalık ve sabit ordular kurmak yerine operasyon kabiliyeti ve vuruş gücü yüksek çevik askeri birlikler oluşturarak uzun dönemde NATO ülkeleri arasında işbölümünü sağlamaktır.<sup>178</sup> NATO'nun askeri alandaki dönüşümü, ortaya çıkan güvenlik gereksinimlerini karşılayabilmek için NATO ülkelerinin ve ortaklarının askeri kuvvetlerinin birlikte çalışabilmesinin ileri düzeye çıkartılması için yenilikçi tarzda strateji, doktrin ve yeteneklerin geliştirilip entegre edilmesi yönünden, daimi ve proaktif bir süreci kapsamıştır. Bu çerçevede, NATO'nun askerî alandaki dönüşümünün asıl hedefi; birleşik, ortak, birlikte çalışabilir, devamlı, savaş kabiliyetine sahip kuvvetlerin oluşturulmasıdır. NATO'nun bu alandaki dönüşümü aynı zamanda ülkeler için askeri yeteneklerini geliştirmede bir araç olmuştur.<sup>179</sup>

NATO dönüşüm kapsamında dokuz ana NATO Karargâhını kapatmış ve bir tanesinin de yerini değiştirmiştir. NATO'nun Komuta Yapısı karargâh sayılarında % 45 azaltılmaya gidilmiştir. NATO bir taraftan askeri yetenek ve etkinliğini artırırken bir taraftan da hantal personel yapısından kurtulmak için general ve amiral sayısını 145'ten 95'e düşürerek % 35'e oranında azaltmaya gidilmiştir. NATO'daki askeri alandaki değişim NATO'nun komuta yapısı, kuvvet yapısı, tüm komutanlık, kurum ve kuruluşlardaki değişiklikleri kapsamıştır.<sup>180</sup>

Askerî alanda dönüşüm, ortaya çıkan güvenlik gereksinimlerini karşılayabilmek için NATO ülkelerinin ve ortaklarının askeri kuvvetlerinin birlikte çalışabilmesinin ileri düzeye çıkartılması amacıyla; yenilikçi tarzda strateji, doktrin ve yeteneklerin geliştirilip entegre edilmesi yönünden, daimi ve proaktif bir süreç şeklinde ifade edilmiştir. NATO'nun bu alandaki dönüşümü aynı zamanda üye devletler için askeri yeteneklerini geliştirmede bir araç olmuştur.<sup>181</sup>

NATO, terörizm karşı savunmada askeri alanda dönüşümü dört başlıkta değerlendirmiştir. Teröre karşı savunma önlemlerinin alınması, elde edilen sonuçların doğru yönetilmesi, NATO birinci ya da ikinci derecede rol aldığı olaylarda teröre karşı

---

<sup>178</sup> Tarık Oğuzlu, "NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği", Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt:4(40), 2012, s. 13

<sup>179</sup> Dönmez, s.107

<sup>180</sup> Sait Yılmaz, "NATO'nun Dönüşümü", [https://www.academia.edu/22189209/NATOnun\\_d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%C3%BC](https://www.academia.edu/22189209/NATOnun_d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%C3%BC), 2003, Erişim tarihi: 24.12.2017

<sup>181</sup> Dönmez, s.107

mukabele önlemlerini almak ve İttifak üyeleri, ortaklar ve diğer ülkelerle askeri işbirliği ve uluslararası örgütlerle işbirliği yapmak şeklinde sıralamaktadır.

NATO, 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla birlikte, terör eylemlerinin her an her yerde meydana gelebileceği gerçeğiyle karşılaştığını ve daha önce ülkelerin iç sorunu olarak gördüğü terör olgusunu artık uluslararası sistem açısından da büyük bir tehdit ve tehlike olarak gördüğünü söyleyebiliriz. ABD gibi güçlü bir ülkede dahi böyle büyük çaplı terör eylemlerinin yapılabilmesi, NATO'yu da harekete geçirmiştir. İlk kez 5. Maddenin yürürlüğe konulmasında, ayrıca askeri ve siyasi alanda dönüşümün ilk ve önemli adımlarının 2002 Prag Zirvesinde atılmasında NATO için en büyük etkenin, 11 Eylül terör eylemleriyle birlikte terörün ciddi boyutta uluslararası sistemi tehdit ettiği düşüncesi olduğunu söyleyebiliriz.

#### **3.4.1. Terörizm ile Mücadele Askeri Konsepti (MC-472)**

11 Eylül terör olaylarından sonra NATO ve üyeleri için en acil ve önemli tehditlerden birisini terörizm konusu oluşturmuştur. Uluslararası terörizm, sadece NATO için değil, aynı zamanda küresel barış ve istikrar için de uzun vadede önemli sonuçlar doğuracak niteliktedir. Bu nedenle NATO, 2002'de yapılan Prag Zirvesinde, Terörle Mücadele Politikaları Konseptini (Counter-Terrorism) kabul etmiştir. Bu kılavuz, NATO'nun terörle mücadele faaliyetleri için stratejik bir rehber niteliği taşımakta ve İttifak'ın terör eylemlerini önleme ve bunlara karşı direncini artırmak için girişimlerde bulunması gereken kilit alanları belirlemektedir.<sup>182</sup>

Prag Zirvesinde NATO'nun terörizmle mücadele alanında kabul ettiği Terörizmle Mücadele Askeri Konsepti'nin (MC-472) amacı; terör saldırıları karşısında gereken destek ve tepkinin verilerek, uluslararası alanda işbirliğine gidilmesini sağlamaktır.<sup>183</sup> Bu amaçla NATO, terörizm ile mücadele kapsamında Askeri Konseptini üç alanda yoğunlaştırmıştır. Bunlar; farkındalık, imkân-yetenekler ve angajmandır.

Farkındalık (Awareness): Temel olarak terörle mücadele faaliyetlerinin planlanması, hazırlanması ve yürütülmesi kapsamında; NATO'nun terör konusunda farkındalığını

<sup>182</sup> NATO, "NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism", [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_69482.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm), 2016, Erişim tarihi: 24.12.2017

<sup>183</sup> Yaman, a.g.e., s.50

arttırmak için terörle ilgili bilgi, istihbarat ve terörizm ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak. Terörle mücadele ile ilgili elde edinilen bilgilerin önemli dış aktörlerle paylaşmak. NATO'nun terörle mücadele konusunda uluslararası alanda ortak bir anlayışı benimsemek şeklinde sıralanabilir.<sup>184</sup>

İmkân ve Yetenekler (Capabilities): NATO, Küresel Terörle Mücadeleye katkıda bulunabilecek iyi bir askeri eğitime, araçlara ve uzmanlığa sahiptir. Örneğin NATO'nun hava sahası güvenliği, hava savunması, deniz güvenliği, Özel Operasyonlar, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme ve Kritik Altyapıların Korunması konusundaki yapılan çalışmalar, terörle mücadele konusunda da katkı sağlayacak niteliktedir. NATO, bu konudaki deneyimlerini İttifak üyeleriyle ve uluslararası toplumla paylaşmak arzusundadır.<sup>185</sup>

Angajman (Engagement): NATO mevcut işbirliği mekanizmaları aracılığıyla teröre karşı ulusal ve uluslararası alanda gösterilen çabaları desteklemektedir. Bu kapsamda; Savunma ve Güvenlik Sektörü reformu ve yardım kabiliyetinin geliştirilmesi için yardım ve tavsiyelerde bulunmak, savunma kapasitesi oluşturmak, NATO Güvenlik Gücü Yardım Konsepti kurallarını uygulamak ve gerektiği zaman askeri destek sağlamak konularında yardımcı olmayı hedeflemektedir. Bunların yanı sıra yerel unsurlara terörle mücadele konularında eğitim, öğretim ve uygulamalara katılma imkânı sağlayarak bu bölgelerde fazla asker bulundurmamak zorunda kalmayacaktır.<sup>186</sup>

NATO'nun terörle mücadelede elde ettiği bilgi ve deneyimleri paylaşarak uluslararası alanda farkındalığı sağlamak istediği görülmektedir. Ayrıca terörizm ile mücadele yöntemleriyle ilgili yerel güçleri eğiterek terörle mücadeleye önemli katkılar sağladığını söyleyebiliriz.

### **3.4.2. NATO Müdahale Gücü (NRF)'nün Oluşturulması**

2002 yılında yapılan Prag Zirvesinde ittifak üyeleri, terörizm ile mücadele kapsamında yeni önlemler paketini kabul ettikten sonra, bu alanda işbirliğini devam ettireceklerini belirterek, 2004 yılına kadar NATO Acil Müdahale Gücü'nün kurulmasını

---

<sup>184</sup> NATO, "Military Committee Concept for Counter-Terrorism (MC 0472/1 (Final))", [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_69482.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm), 2016, Erişim tarihi: 25.12.2017

<sup>185</sup> NATO, (MC 0472/1)

<sup>186</sup> NATO, (MC 0472/1)



kararlaştırmışlardır.<sup>187</sup> NATO M¼dahale G¼c¼ (NRF), İttifak'ın ihtiyaç duyduğu yerlerde hızlı bir şekilde konuşlandırılacak kara, hava, deniz ve ¼zel kuvvetler bileşenlerinden oluşan ve teknolojik açıdan gelişmiş çok uluslu bir g¼ç olarak 2003 yılında kurulmuştur.<sup>188</sup> Prag Zirvesinde Devlet ve H¼k¼met Başkanları d¼zeyinde kabul edilen ortak bir rotasyon ile bu kuvvetlerin birbirine bağlanması, ortak teknik ve metotların benimsendiği 20 bin kişilik daimi kuvvetten oluşan NRF, 2004-2007 yılları arasında ISAF'ın (Uluslararası Yardım G¼c¼) karargahını oluşurmada operasyon becerileri ve alan dışı hareket alanında konuşlanma deneyimi kazanmıştır.<sup>189</sup>

NRF'nin birçok farklı g¼revleri bulunmaktadır. Bunlar; <sup>190</sup>

- a) Diğer kuvvetler gelmeden ¼nce acil toplu savunma yapma,
- b) Kriz y¼netimi ve barışa destek operasyonları,
- c) Afet yardımı.

NRF, NATO liderliğindeki ISAF'ın g¼revini tamamlamasının ardında 2014 yılından itibaren daha da ¼nem kazanmıştır. NATO M¼tfeikleri, 2014 yılında çok Y¼ksek Hazırlıklı Ortak G¼rev G¼c¼ (VJTF) olarak bilinen bir "¼nc¼ kuvvet" oluşturarak NRF'yi genişletmişlerdir. Bu gelişmiş NRF, g¼venlik ortamındaki değişikliklere cevap vermeyi ve İttifak'ın ortak savunmasını g¼çlendirmeyi amaçlayan Hazırlık Eylem Planı'nın (RAP) ¼nlemlerinden birisidir. NRF'nin genel komutası, Avrupa M¼tfeik Y¼ksek Komutanlığına (SACEUR) aittir. NATO'nun (Brunssum, Hollanda ve Napoli, İtalya merkezli) iki Ortak Kuvvetler Komutanlığı bulunmaktadır. Bu iki merkez her yıl d¼n¼ř¼ml¼ olarak operasyonel komutasında g¼rev almaktadırlar. NRF'ye katılım sağlayan çeşitli ulusal birliklerin entegre edilmesi ve standartlaştırılması için altı aylık bir eğitim programı uygulanmıştır.<sup>191</sup>

---

<sup>187</sup> ¼zl¼k ve ¼zl¼k, a.g.e., s.215

<sup>188</sup> NATO, "NATO Response Force", <http://www.natolibguides.info/nrf>, 2013, Erişim tarihi: 25.12.2017

<sup>189</sup> NATO, "Avrupa M¼tfeik Komutanlığı evik G¼c¼'nden NATO Mukabele Kuvvetine", <https://www.nato.int/docu/review/2009/0902/090204/TR/index.htm>, 2009, Erişim tarihi: 25.12.2017

<sup>190</sup> NATO, NATO Response Force

<sup>191</sup> NATO, NATO Response Force

### 3.4.3. Terörizm Tehdidi İstihbarat Birimi'nin Oluşturulması

Dünyanın en büyük terör saldırısı olarak kabul edilen 11 Eylül olayları ile ilgili ABD'nin herhangi bir istihbarat almaması, terör örgütlerinin takibinin zor olduğunu göstermektedir. Nitekim bu olaylardan sonra ABD istihbarat komisyonuna göre ABD istihbaratı bu tarz terör eylemlerini engellemede ne iyi bir organizasyona ne de yeterli bir donanıma sahipti.<sup>192</sup>

Öncelikle istihbaratın ne anlama geldiğine değinelim. İstihbarat kelimesi, haber ve bilgi alma anlamına gelen “istihbar” kelimesinin çoğul halidir. En genel anlamıyla istihbarat; farklı araçlarla elde edilen ham bilgilerin ayrıştırılarak analiz edilmesi sonucunda elde edilen bilgilerin ve bilgilerin kullanıma hazır hale getirilmesi şeklindedir.<sup>193</sup> Bir başka deyişle istihbarat; planlama, araştırma yapılarak elde edilen delilleri toplama ve toplanan bu delillerin akla ve tecrübeye dayalı çeşitli metotlarla değerlendirilip bir sonuç elde etmek anlamına gelmektedir.<sup>194</sup>

NATO'ya gelince 11 Eylül terör saldırılarına kadar terörizm ile mücadelede konusunda NATO'nun herhangi bir tecrübesi yoktu.<sup>195</sup> NATO, 2002'de yapılan Prag Zirvesinde istihbarat paylaşımı konusunda iyileştirilmeye gidilmesi ve bunun Müttefikler arasındaki işbirliğinin temel boyutu olarak belirlenmesi kararını almıştır.<sup>196</sup> NATO da bu kapsamda Güvenlik Dairesi tarafından 2003 yılı sonlarına doğru Terör Tehdidi İstihbarat Birimi (TTİB) kurmuştur. Daha sonra daimi bir birim haline getirilen bu birimde, NATO'ya yönelik oluşabilecek tehditler değerlendirilmekte, analizleri yapılmakta ve elde edilen sonuçlar NATO'nun ilgili makamlarına iletilmektedir.<sup>197</sup> TTİB, 11 Eylül olaylarından hemen sonra geçici oluşturulan hücrenin yerini almıştır. TTİB sivil ve askeri istihbarat ajanslarından gelen subaylardan oluşan, NATO ve üyelerine karşı oluşabilecek tehditleri değerlendirmekle görevli ortak bir NATO organı şeklinde yedi yıl boyunca görevini

---

<sup>192</sup> Mutlu Köseli, “Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, 2009, s. 58

<sup>193</sup> Yusuf Özer, “Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü: Kültürel İstihbarat Konsepti”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2 Sayı:1, 2015, s.57

<sup>194</sup> Milli İstihbarat Teşkilâtı, “İstihbaratın Tanımı ve İstihbarat Çarkı”, <https://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html>, 2017, Erişim tarihi: 24.12.2017

<sup>195</sup> NATO, “Yeni Güvenlik Sorunlarıyla Başa Çıkmak”, s.7

<sup>196</sup> NATO, “NATO Briefing Countering Terrorism”, [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7Lat0aHegYsJ:https://www.nato.int/cps/en/nato/hq/topics\\_81134.htm+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7Lat0aHegYsJ:https://www.nato.int/cps/en/nato/hq/topics_81134.htm+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr), 2012, Erişim tarihi: 25.12.2017, s.11

<sup>197</sup> NATO, “Yeni Güvenlik Sorunlarıyla Başa Çıkmak”, s.7

sürdürmüştür. TTİB İttifak istihbarat servisleri ve ulusal terörizm koordinasyon merkezleri ile etkin bir irtibat mekanizması oluşturmuştur. Ayrıca terörizmle ilgili bilgiyi ortak ülkelerle paylaşıyordu. 2004’de İstanbul’da yapılan zirvede, NATO Karargâhında yer alan istihbarat yapıları konusunda ortak ülkelerle bağlantıların geliştirilmesine yönelik kararlar alınmıştır. Bu çerçevede Belçika’nın Mons şehrinde SHAPE dahilinde bir irtibat hücresi ve NATO’nun Brüksel Karargâhında da bir İstihbarat İrtibat Birimi oluşturulmuştur.<sup>198</sup>

NATO 2006’da askerler tarafından yönetilen NATO İstihbarat Füzyon Merkezi’ni (NIFC) kurmuştur. Bu merkez bir yandan istihbarat paylaşımını ve füzyonu kolaylaştırırken bir taraftan da oluşan istihbarat zafiyetlerinin kapatılmasında katkıda bulunarak mevcut operasyonların planlanmasını ve yürütülmesini desteklemektedir. NATO 2017 yılının başlarında yeni "Müşterek İstihbarat ve Güvenlik Dairesi”ni (JISD) kurarak NATO’nun istihbarat tarihinde yer alan en önemli reformunu gerçekleştirmiştir. Kuruluş nedeni, Rusya’nın yarattığı güvensizlik ortamı ve güneyde gittikçe artan terör ve istikrarsızlık olmuştur. Bu birimin amacı, istihbaratın NATO tarafından organize edilmesi ve analiz metotlarının kökten revize edilmesini sağlamaktır.<sup>199</sup>

İstihbarat, terörle mücadelede oldukça önemli bir yeteneklerden birisidir. Etkili bir istihbaratın var oluşu, terör tehdidiyle ilgili ortak bir anlayışın geliştirilmesinde ve bunun sonucunda ise karşılıklı istihbaratın gelişiminde yardımcı olmaktadır. Bu sebeple NATO içerisinde ve müttefikleri arasında istihbarat paylaşımı oldukça önemli bir konu olmuştur.<sup>200</sup>

11 Eylül saldırılarıyla birlikte NATO’nun gündeminde terör ve uluslararası terörizm sürekli yer almıştır. Bu süreç içerisinde görüldüğü üzere NATO istihbarata çok önem vermiştir. İstihbarat birimleri kurulmasının ülkeler arasında istihbaratı sağlam tutmak, terör eylemlerini önceden haber almak ve terör olaylarının meydana gelmesini önlemek amacını taşıdığını söyleyebiliriz.

---

<sup>198</sup> NATO, “NATO Briefing Countering Terrorism”, s.11

<sup>199</sup> Arndt Freytag Von Loringhoven, 2017, “NATO İstihbaratının “Tek NATO” yu Destekleyecek Şekilde Uyarlanması”, <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/adapting-nato-intelligence-in-support-of-one-nato-security-military-terrorism/TR/index.htm>, 2017, Erişim tarihi: 26.12.2017

<sup>200</sup> Dagmar de Mora Figueroa, “NATO’nun Terörizme Mukabelesi”, <https://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/art1.html>, 2005, Erişim tarihi: 27.12.2017

#### 3.4.4. Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Taburu

Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer (KBRN) materyal; nüfus, bölge ve kuvvetler için tehlikelere neden olabilecek her türlü fiziksel durumdaki kimyasal, biyolojik ve radyolojik maddeler için çatı terimi olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda, Kitle imha silahları (KİS), KBRN silahları veya KBRN cihazlarının geliştirilmesi veya bunların konuşlandırılması için de kullanılabilen kimyasal silahları, bunların üretildiği tesisleri, ekipmanları ya da bileşikleri ifade etmektedir.<sup>201</sup>

11 Eylül olayları sonrasında KBRN silahlarıyla sivil halka karşı kullanılacak terör saldırılarına karşı hazırlıklı olmanın ve ülkeler arasında işbirliğinin ne kadar önemli olduğu görülmüştür. 2002 Prag zirvesinde yayınlanan “Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı”, oluşabilecek risklerin değerlendirilmesi ve sivil halkın terör ve KİS'lere karşı zayıflığını azaltmak amacıyla bu konu hakkında tüm bilgilerin paylaşılmasını ve sivil olağanüstü hâl planı yapma faaliyetlerine katılımın teşvik edilmesini öngörmektedir. NATO ve Ortak ülkeler böyle bir saldırı karşısında kullanabilecekleri ulusal yeteneklerini ortaya çıkararak olası bir terör saldırısına karşı hazırlıklı olmalarına yardımcı olacak bir Sivil Olağanüstü Hal Planlaması Eylem Planı kabul edilmiştir.<sup>202</sup>

Çok uluslu bir yapıya sahip olan KBRN Savunma Taburunun temel misyonu, NATO ortak kuvvetlerine ve komutanlıklarına karşı oluşabilecek nükleer, biyolojik ve kimyasal saldırılar karşısında ivedi bir şekilde konuşlanarak karşılık vermektir. KBRN Savunma Taburu, Müttefik ülkelerin sivillere yardımcı olmakla da görevlendirilebilir. NATO, savunma amaçlı olarak 2004 Olimpiyat Oyunları ve Engelliler Olimpiyatlarında bu taburu Yunanistan'ın Halkida bölgesinde konuşlandırmıştır. KBRN Savunma Taburunun kurulma kararı Haziran 2003'te Brüksel'de yapılan toplantıda NATO savunma bakanları tarafından alınmıştır. Tabur ilk kez Aralık 2003'te Çek Cumhuriyeti'nde faaliyete girmiş ve böylece operasyonel yeteneklerin ilk aşaması başarıyla gerçekleşmiştir. 2004 İstanbul zirvesinde, NATO onayı ile taburun tam anlamıyla operasyona uygun hale geldiği duyurulmuştur. Komutayı yürüten devlet, personel teminini sağlamak, komuta ve kontrol

<sup>201</sup> NATO, “Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_49156.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49156.htm), 2015, Erişim Tarihi: 26.12.2017

<sup>202</sup> NATO, “NATO Kuvvetlerinin Değişen Rolü” [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/.../pdf/pdf.../20120116\\_nato-trans-tur.pd,2012](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/.../pdf/pdf.../20120116_nato-trans-tur.pd,2012), Erişim tarihi:27.12.2017

işlemlerini yürütmek, operasyonlara hazırlıklı olmak ve personel eğitimi planlanma ve yürütülmesinden sorumlu olmaktadır.<sup>203</sup>

KBRN taburu; bir Karargah Bölüğü, bir Müşterek Değerlendirme Timi, bir Nükleer-Kimyasal Keşif Bölüğü, bir Biyolojik Tespit Yeteneği ve konuşlandırılabilir bir NBK Analitik Laboratuvarından meydana gelmektedir. Bu birimler operasyonları yürütmekle birlikte nükleer, biyolojik ve kimyasal maddelerin ve kimyasal ve biyolojik savaş maddelerinin hemen tespitinin yapılabilmesi için gereken gezici bir toplama ve analiz tesisi sağlamaktadırlar.<sup>204</sup>

### 3.4.5. Aktif Çaba Harekâtı ve ISAF'ın Oluşumu

11 Eylül 'de ABD'ye yapılan terör saldırısından sonra NATO; Afganistan, Balkanlar ve Libya'da kriz yönetimi ve barışı destekleme operasyonları; Akdeniz'de terör ve Aden Körfezi'nde korsanlarla mücadele amaçlı operasyonlar düzenlemiştir.<sup>205</sup>

11 Eylül olayından sonra NATO, 1952'de yaşanan Kore savaşından bu yana ilk defa Avrupa toprakları dışında operasyonlar yapmıştır. Bu çerçevede “*Active Endeavour*”(Aktif Çaba) Operasyonu ile NATO'nun deniz gücü, Akdeniz'de terör faaliyetlerini engellemek ve güvenlik amacıyla faaliyetlerin 2004'e kadar devam ettirmiştir. Ayrıca 2008'de Aden Körfezi'nde korsanlık faaliyetlerine karşı BM'nin isteğiyle korsanlık karşıtı operasyonları yapmıştır<sup>206</sup>. Aktif Çaba Operasyonu; NATO tarafından yürütülen terör karşıtı bir deniz gözetleme operasyonudur. NATO, operasyonların devam ettiği yıllarda terörle mücadeledeki rolünü giderek geliştirerek yönergeleri yeniden düzenlemiş ve görev süresi uzatılmıştır. Bu operasyon kapsamında 100 binden fazla ticaret gemisi durdurulmuş, 155 şüpheli görülen gemiye de çıkılmıştır. NATO'nun Akdeniz'deki varlığı bölgedeki deniz nakliyatının daha güvenli yapılmasına vesile olmuştur.<sup>207</sup>

<sup>203</sup> NATO, “NATO'nun KBRN Savunma Kapasitesinin Arttırılması”, <https://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/features1.html>, 2015, Erişim tarihi: 27.12.2017

<sup>204</sup> NATO, “NATO'nun KBRN Savunma Kapasitesinin Arttırılması”

<sup>205</sup> Şahin, s.197

<sup>206</sup> Birsal, s.115

<sup>207</sup> NATO, “Yeni Güvenlik Sorunlarıyla Başa Çıkmak”, [https://www.nato.int/nato\\_static/assets/pdf/pdf\\_publications/20120207\\_new-security-challenges-tu.pdf](https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120207_new-security-challenges-tu.pdf), 2012, Erişim tarihi: 25.12.2017

11 Eylül terörist saldırılardan beri NATO'nun kriz yönetimi ve operasyonel yeteneklerine duyulan ihtiyaç artmıştır. 11 Eylül'ün ardından Taliban ve El Kaide'yi Afganistan'dan çıkartmak için yürütülen operasyona (*Enduring Operation*) NATO'nun doğrudan bir katkısı olmamakla beraber, Afganistan harekâtı için NATO, ABD'ye AWACS uçaklarını (Havadan Erken Uyarı Sistemleri) göndermiş ve Akdeniz'deki Aktif Çaba (Akdeniz'de terörist faaliyetleri tespit etmek, caydırmak ve durdurmak üzere) operasyonunu başlatmıştır.<sup>208</sup> ABD operasyonun amacını, El Kaide örgütünün Afganistan'da bulunduğu ileri sürülmesi ve baskıcı Taliban rejimini devirmek olduğu açıklamıştır. Bu sorunlar kapsamında gerçekleştirilen 2001 Bonn konferansında, BM'den bir güvenlik gücü oluşturulması istenmiştir. 20 Aralık 2001'de BM Güvenlik Kurulu 1386 sayılı kararla Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nün (ISAF) kurulmasına ve Kabil'e yerleştirilmesine karar vermiştir. BM yetkisi altında kurulan ISAF koalisyon güçlerinden oluşturulan bir kuvvetti. 2003'te NATO, komutayı üstlenerek ilk defa Asya'da görev almıştır. ISAF'in amacı ülkede güvenliği sağlamak ve saldırıları önlemektir.<sup>209</sup>

NATO, Ağustos 2003'ten Aralık 2014'e kadar BM'nin görevlendirdiği ISAF'ı Afganistan'da komuta etmiştir. Misyonu, Afgan makamların ülke genelinde etkili bir güvenlik sağlaması ve terör örgütlerine bir daha sığınak olmamasını sağlamaktır. ISAF, Afgan ulusal güvenlik güçlerinin kapasitelerinin geliştirilmesinde yardımcı olmuştur. Ocak 2015'te Afgan güvenlik güçlerini ve kurumlarını eğitmek için NATO, yeni bir misyon olarak Savaş Karşıtı Misyonunu başlatmıştır.<sup>210</sup> Aralık 2016'da NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı sırasında Müttefikler, Afgan hükümetini Kararlı Destek Misyonu ile finansal olarak desteklemeye karar vermişlerdir; buna karşılık Afgan hükümetinin reform yapmaya devam edeceği belirtilmiştir. 19 Mayıs 2017'de NATO Müttefikleri ve ortakları, 2016 Varşova Zirvesinde Afganistan'da güvenliği sağlama ve Afganistan ile olan güçlü ortaklıklarını sürdürme kararlarını teyit etmiştir.<sup>211</sup> NATO ve ittifakları 2017 yılının

---

<sup>208</sup> NATO, "NATO'nun gelişen Operasyonlar" <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art1.html>, 2006, Erişim Tarihi: 27.12.2017

<sup>209</sup> Şahin, a.g.e., s.203-204

<sup>210</sup> NATO, "NATO ve Afganistan", [http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_8189.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm), 2016, Erişim Tarihi: 27.12.2017

<sup>211</sup> NATO, "NATO's Resolute Support Mission in Afghanistan", <http://www.natolibguides.info/transition>, 2017, Erişim tarihi: 10.02.2018

sonuna kadar Afgan kuvvetlerine mali desteklerini sürdürmüştür. 2020'ye kadar bunun sürdürülmesini için çalışmalar devam etmektedir.<sup>212</sup>

Soğuk Savaş sonrası dönüşüm yaşayan NATO, dünya barışının ve güvenliğinin sağlanmasını amaç edinmiştir. Afganistan'da verdiği destekle, Avrupa toprakları dışında da bu misyonu başarılı bir şekilde yürüttüğünü söyleyebiliriz.

#### **3.4.6. Terörizm ile Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nin Kuruluşu**

Soğuk Savaş sonrası terörle mücadele metotları, terör konusunda meydana gelen değişimler nedeniyle uluslararası alanda ciddi bir bilgi eksikliğini ortaya çıkarmıştır. NATO da terörizm konusunda çok ciddi ve önemli işlevler, görevler üstlenmiş ve teröre karşı yapılanmada mükemmeliyet merkezleri kurmuştur. Bu kapsamda ilk mükemmeliyet merkezi "Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi" (TMMM) ismiyle<sup>213</sup> 1 Aralık 2003 tarihinde Türkiye'nin başvurusu sonucu kurulmuştur.<sup>214</sup> Türkiye, 40 yılı aşkın bir süredir terörle karşı karşıya kalan ve mücadele veren bir ülkedir. Bu nedenle NATO ülkeleri içerisinde, Türkiye'nin terör konusunda daha tecrübeli olduğunu söylemek yanlış olmaz. NATO'nun, Türkiye'nin bu tecrübesine dayanarak, terörizm ile mücadelede eğitici ve bilgilendirici faaliyetlerin yer alacağı bir merkezin kurulması teklifini kabul ettiğini söyleyebiliriz.

TMMM, barışı tehdit eden her çeşit teröre karşı çalışma, koordinatörlük ve danışmanlık yapan, sonuçlar üretebilen, yönlendiren, terörizm ile mücadeleye katkıları bulunan merkezdir. TMMM, Genelkurmay Başkanlığı bünyesine bağlıdır. Bu Merkezin öncelikli amacı bilgi üretmek ve ikinci amacı ise bu bilgilerin çeşitli eğitim yöntemleriyle dünyaya yayılmasını sağlamaktır. Bu Merkezde eğitimler; konferanslar, kurslar, çalıştaylar ve mobil eğitimler şeklinde yapılmaktadır;<sup>215</sup>

**Konferanslar:** Her yıl TMMM tarafından düzenli olarak yapılır. Bu konferanslarda terörle mücadelede alınan dersler ve kazanılan tecrübeler paylaşılır, mücadelede karşılaşılan sorunlar ele alınır ve bu sonuçlar rapor olarak yayınlanarak ilgili birimlere iletilir.<sup>216</sup>

---

<sup>212</sup> NATO, "NATO ve Afganistan"

<sup>213</sup> Abdülkadir Varolu, "Tüm Yönleriyle Terör", Kanal B Röportaj, 2009, s.74

<sup>214</sup> TMMM, a.g.e., 2017

<sup>215</sup> TMMM, a.g.e., 2017

<sup>216</sup> TMMM, a.g.e., 2017

Kurslar: 2015-2017 yılları arasında TMMM tarafından İttifak üyelerine ve ortaklıklarına, uluslararası kuruluşlar ve isteğe bağlı öteki ülkelerden gelen katılımcılarla 150’den fazla eğitim ve öğretim faaliyeti gerçekleştirmiştir. Kurslar genel olarak askeri rütbesi yüzbaşı ve üstü subaylara, ayrıca terörle mücadele kapsamında çeşitli görevlerde bulunan sivillere yöneliktir.<sup>217</sup>

Çalıştaylar: TMMM tarafından her yıl düzenli bir şekilde belirlenen takvim doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.<sup>218</sup>

Mobil eğitim faaliyetleri: TMMM, kurslara ek olarak mobil eğitim ve öğretim faaliyetleri de yürütmektedir. Bu kurslar, NATO Komuta Yapısı ve Kuvvet Yapısı Karargâhları, NATO üyeleri ya da Ortaklık ülkelerinin ihtiyaçları doğrultusunda özel olarak yönlendirilmektedir. Bu kurslarda, merkezde verilen kurslar temel alınmakla beraber talep eden birimlerle koordineli bir şekilde tasarlanıp ihtiyaca göre düzenlenmektedir. 2007-2016 yılları arasında TMMM, 20 farklı mobil eğitim faaliyeti gerçekleştirmiştir.<sup>219</sup>

### **3.5. NATO’nun Siyasi Alanda Dönüşümü**

#### **3.5.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO’nun Yeni Stratejileri**

Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK), NATO’nun 16 üye ülkesi ile Doğu Avrupa’da kurulan yeni hükümetler arasında oluşturulmuş bir forumdur. 1994 senesinde başlayan Barış İçin Ortaklık (BİO) ile bu işbirliği bir adım ileriye taşınmıştır. 1997’de ise, NATO’nun doğuya doğru genişlemesine imkân tanıyacak bir forum niteliğinde olan Avrupa – Atlantik İşbirliği Konseyi (AAİK), BİO girişiminin yerini almıştır. NATO’nun genişleme politikası, Rusya açısında endişe verici olmuştur. Buna karşın aynı yıl içerisinde NATO, Rusya ile Kurucu Anlaşması imzalayarak bu endişe giderilmeye çalışılmıştır.<sup>220</sup>

Soğuk Savaş’tan sonra NATO, ilk kez Kasım 1991’de ve ikinci kez de Nisan 1999’da gizli olmayan, daha çok güvenliğe dayanan iki stratejik konseptini yayınlamıştır. 1991’de

<sup>217</sup> TMMM, a.g.e., 2017

<sup>218</sup> TMMM, a.g.e., 2017

<sup>219</sup> TMMM, “Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi”, <http://www.coedat.nato.int/anasayfa.html>, 2017

<sup>220</sup> Alptekin Molla, “Soğuk Savaş Sonrası NATO Askeri Müdahaleleri ve Türkiye'nin Rolü: Kosova Krizi ve Müdahale Süreci”, Mevzuat Dergisi, Sayı:12, Cilt:138, 2009



yayınladığı ilk stratejik konsept daha önce yayınladıklarından oldukça farklı olmuştur. Bir yandan kendi ittifak üyelerinin güvenliğini korurken; diğer taraftan eski hısmılarıyla, Avrupa'nın güvenliği için ortak işbirliği amaçlıyordu. Savunma alanında da ise güvenliği sağlamada en asgari düzeyde kuvvet bulundurmaya hedefliyordu. İkinci gizli olmayan konsept ise; 1999'da, NATO'nun kuruluşunun 50. yılında yayınlanmıştır. Savunma dışında güvenliğin siyasi, ekonomik ve çevresel faktörleri de kapsayan geniş tanımına yer verilmiştir. Belgede İttifakın temel görevleri savunma güvenlik ve dayanışma olup Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrarı ve güvenliği sağlamak için ortaklıkların önemi vurgulanmıştır.<sup>221</sup>

Soğuk Savaştan sonra Sovyetler Birliği ve Doğu Blokuna karşı geliştirilen savunma anlayışı yerini bölgesel tehditlere bırakmıştır. Askeri kuvvetlerin esas görevi de barışı sağlama ve insanı yardım amacıyla yapılan müdahaleler olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte bu dönemde farklı risk ve tehditler ortaya çıkmıştır. Bu tehditler; uluslararası terörizm, iklimsel değişiklikler, siber güvenlik, çevresel sorunlar, hastalıklar ve uluslararası göç şeklinde ortaya çıkmış ve NATO'nun gündeminde yer almaya başlamıştır.<sup>222</sup> NATO'nun güvenlik misyonu da kolektif savunmadan kolektif güvenliğe geçmiştir. Yeni görevi kendini Bosna ve Kosova'da kendini açıkça göstermiştir. Bu bölgesel çatışmalar NATO'da yeni bir yapılanma fırsatı doğurmuştur. Eski Varşova Paktı üyeleri ve bazı Akdeniz ülkeleriyle işbirliğini arttırıcı adımlar atılmıştır.<sup>223</sup>

NATO'nun yeni güvenlik stratejisi bir taraftan kolektif güvenlik ilkesini benimserken diğer taraftan da eski Doğu Bloku ülkelerle işbirliğini öngörmüştür. Bu yeni strateji 1994 yılında Brüksel'de yapılan zirvede ve 1997 yılında tekrar ele alınmıştır. Son olarak 1999 Washington Zirvesi'nde revize edilerek "Kapsamlı güvenlik strateji kavramı" konusunda uzlaşmış ve yeni hali kabul edilmiştir.<sup>224</sup>

Bu yeni stratejide de güvenlik tehditlerinin çok boyutlu ve genelde önceden tahmininin zor olduğu belirtilmiş; caydırma, savunma, önleyici diplomasi ve kriz yönetimi gibi kavramların üzerinde durulmuştur; BM Güvenlik Konseyi isteğiyle barışı koruma

---

<sup>221</sup> Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, 2010

<sup>222</sup> Şahin, s.161

<sup>223</sup> Youtube, "NATO'nun Geleceği ve Büyük Ortadoğu", <https://www.youtube.com/watch?v=Za0lveUpxJI>, 2014, Erişim Tarihi: 13.05.2017

<sup>224</sup> Dedeoğlu, s.321

operasyonlarına katkı sağlanabileceği belirtilmiştir. Bu yeni stratejiyi öncekinden ayıran esas konu, NATO'nun "5. Madde Dışı Krizlere Müdahale Operasyonları" ile ilgili olmuştur. NATO, kendi üyesi dışında diğer ülkelerde yaşanan krizlere de müdahalede bulunabileceğini belirtmiştir. Böylece NATO içinde tartışılan "alan dışılık" sorunu da ortadan kalkmıştır. 2002'de yapılan Prag Zirvesi'nde terör konusunda yeni reform paketleri onaylanmıştır. Prag Zirvesi'nde terörizm ile mücadelede NATO'nun üstleneceği rol açıklık kazanmıştır. 2004 yılında İstanbul'da yapılan NATO Zirvesi'nde de terörizmle mücadelede NATO'nun küresel rolü bir defa daha yinelenmiştir.<sup>225</sup>

NATO'nun dönüşümü siyasi ve askerî alanlarda olmuştur. Siyasi alanda dönüşümün amacı; belirsiz bir hale gelen ve gittikçe karmaşıklığa sürüklenen küresel güvenlik ortamına ivedi şekilde uyum sağlayarak güvenlik ortamının oluşturulmasında etkin bir rol oynamaktır.<sup>226</sup> NATO, Soğuk Savaş döneminin ardından yaşanan dönüşüm sonucu bölgesel bir devletlerarası kuruluş olmaktan çıkmış, güvenliğe yönelik tehditlerin nerede ya da ne şekilde olursa olsun, tüm tehditlere karşılık verecek bir ittifak şekline dönüşmüştür. 2003 yılında Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Gücü kuvvetlerinin komutanlığı NATO tarafından üstlenilmiştir. Böylece NATO, klasik bir askerî ittifak olmaktan öte siyasi tarafı ağır basan bir örgüt haline gelmiştir.<sup>227</sup> 1985-1999 yılları arasında Sovyet tehdidi yerine Rus gücünün kontrol altına alınması amaçlanmış, terörizm ve etnik çatışmalar gibi tehditlerin sorunların ana kaynağını oluşturacağı kabul edilmiştir. NATO, "Avrupa ve Atlantik" bölgelerinde siyasi istikrarın ve güvenliğin sağlanması için yeni amaçlar edinmiştir. Bu amaçlara ulaşmada ise araç olarak genişleme politikasını benimsemiştir.<sup>228</sup>

NATO'nun 1999'da belirlediği Stratejik Konseptin güncelliğini yitirmesiyle birlikte ortaya çıkan tehditlere yeteri kadar cevap verememesi NATO'nun yeni bir Stratejik Konsept aramasına neden olmuştur. NATO'nun 2009 Strazburg Zirvesi'nde aldığı kararlarla birlikte yeni Stratejik Konseptini Kasım 2010'da Lizbon zirvesinde onaya sunmuştur.<sup>229</sup>

---

<sup>225</sup> Purtaş, , s.11

<sup>226</sup> Dönmez, s.107

<sup>227</sup> Purtaş, s.5

<sup>228</sup> Nejat Doğan, "NATO'nun Örgütsel Değişimi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 2005, 1949-1999 s.71

<sup>229</sup> Servet Çetin, "NATO Lizbon Zirvesi'nde Alınan Kararlar", <https://avrupanaliz.wordpress.com/tag/nato-lizbon-zirvesinde-alinan-kararlar/>, 2010, Erişim Tarihi: 30.12.2017

11 Eylül 2001 saldırılarından sonra yapılan NATO zirvelerinde önemli kararlar alınmıştır. Alınan kararlar genel anlamda NATO'nun genişlemesi, NATO kuvvetlerini daha küçük birimler halinde aynı anda birden fazla görevi üstlenebilecek bir yapıya dönüştürülmesi ve dünyanın farklı bölgelerinde operasyonlar yapılabilmesini içermektedir. Bu doğrultuda Orta Doğu ve Afganistan'da NATO kuvvetleri ABD ile birlikte hareket etmiştir. Bu görevler sırasında iki konu eleştiride ön plana çıkmıştır. Birincisi, geniş coğrafi alanlarda NATO kuvvetlerinin küçük birlikler halinde kullanmak, NATO'nun caydırıcılık ilkesini zedelediği düşüncesi idi. İkincisi de, bu bölgelerde görevlendirilen NATO üyelerinin terör örgütleri tarafından hedef alındığı fikriydi. 2006'da ABD'nin Irak ve Afganistan'da istedikleri başarıyı sağlayamaması da hüsrana sonuçlanmıştı. Bu durum ABD ile birlikte hareket eden NATO üyelerinde endişe yaratmıştı. Bu konuda endişelerin en üst seviyeye ulaştığı yer 2010 Lizbon zirvesinde "Konsept-2010" olmuştur. Zirvede 2001'den sonra yapılan operasyonlara tepkiler NATO karşıtı devletlerden gelmiştir. Bu devletlerde var olan uzun menzilli kitle imha silâhları ve nükleer silâhlarla uluslararası faaliyet gösteren terör örgütlerinin hedefinde NATO üyelerinin toprakları olduğu ileri sürülmüş ve bu açıdan tedbir için çözümler aranmaya başlanmıştır.<sup>230</sup>

Lizbon Zirvesi'nin bitmesiyle açıklanan Stratejik Konsept ve sonuç bildirgesinde; NATO'nun 2020 yılına kadar öngördüğü politikalar ve izleyeceği yol haritası belirlenmiştir. Stratejik Konsept üç önemli konu üzerinde şekillenmiştir; Topyekûn Savunma, Kriz Yönetimi ve Güvenlik Alanında İşbirliği Ortaklığı olmuştur. NATO'nun deneyimleri sonucu çıkardığı sonuç; güvenliğin sadece askeri vasıtalarla sağlanmasını yeterli olmadığı, bunun yanında bölge ve bölge dışı aktörlerle politik, siyasi, sivil ve askeri kriz yönetimi araçlarının etkin kullanılması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu kapsamda AB, BM ve AGİT gibi uluslararası kuruluşlarla ortak çalışma ve Rusya ile işbirliği arayışı içindedir.<sup>231</sup>

Lizbon Zirvesi'nde sunulan Stratejik belgede temel olarak aşağıdaki konular yer almaktadır;<sup>232</sup>

---

<sup>230</sup> Birsal, s.121

<sup>231</sup> Şahin, s.191

<sup>232</sup> Sait Yılmaz, "NATO Lizbon Zirvesi Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye", 21. Yüzyıl Dergisi, Sayı: 24, 2010, s.26

- NATO'nun temel görevlerinden kolektif savunma ve kriz yönetimine ek olarak işbirlikçi güvenlik kavramı da eklenmiştir.
- NATO'ya karşı ana tehditler sınıfına; balistik füze tehdidi, siber saldırılar, enerji güvenliği ve uzaya yönelik girişimler alınmıştır.
- NATO toplu savunma anlayışının merkezine füze savunması yerleştirilmiştir. NATO kuvvet yapısının temel elemanları olan konvansiyonel ve nükleer kuvvetlerin yanında füze savunma sistemlerine de yer almıştır. ABD'nin füze savunma sistemi NATO'ya entegre edilmesi öngörülmüştür.
- Avrupalı demokrasilerine NATO üyeliğinin açık olduğunu ve diğer bölgelerde yeni işbirliği ortaklıklarına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Rusya ile stratejik işbirliği yapma isteği iletilmiştir.
- 2011 yılından itibaren Afganistan'da görevlendirilen NATO kuvvetlerinin (ISAF) görevi Afgan kuvvetlere bırakması ve 2014'e kadar NATO'nun tüm birliklerinin Afganistan'dan tamamen ayrılmasına karar verilmiştir.

NATO, uluslararası sistemde yaşanan değişiklikler ve tehdit unsurlarının farklı bölgelere, farklı alanlara kayması sonucu bugün eski düşmanıyla işbirliği arayışı içine girdiği görülmektedir. Bu da karşılıklı çıkar ilişkilerine verilebilecek bir örnek teşkil etmektedir. Günümüz uluslararası sistemde güvenlik konularının alanı, devletlerarasında oluşabilecek tehditler dışında çok daha geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Lizbon Zirvesi'nde bu konular ayrıntılı bir şekilde ele alınması durumunun ne kadar ciddi boyutlarda olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz.

### **3.5.2. Ortaklıklar Yoluyla Güvenlik Alanında Dönüşüm**

#### **3.5.2.1. Barış İçin Ortaklık (BİO)**

Soğuk Savaş döneminde askerinin siyasete karışması hoşgörüsüyle karşılanırken, Soğuk Savaş Sonrasında NATO, teşkilata katılacak yeni üye ülkelerin demokratik ilkeler çerçevesinde, sivil-asker ilişkilerini demokratik bir zemine oturtan ve hukuki-siyasi anlamda bağlayıcılığı olan bir takım temel kurallar ortaya koymuştur. Bu ilkeler, Barış İçin Ortaklık (BİO) programları içerisinde yeni üye ülkelere ve ortaklara NATO'ya uyum sağlayabilmeleri için uygulanmıştır. Bu programlar kapsamında özellikle sivil ve asker ilişkilerine büyük ölçüde önem verilmiştir. NATO ülkeleri, içinde buldukları bu

teşkilâtın, askeri ittifakın ötesinde demokratik ilkeleri benimseyen bir güvenlik örgütü olarak görmektedirler.<sup>233</sup> Bunun sonucunda NATO'yu sadece askeri anlamda değil, aynı zamanda asker-sivil ilişkilerini demokratik ilkeler doğrultusunda ele alarak çok yönlü hedefler koyduğunu söyleyebiliriz.

NATO, 1994 yılından itibaren üye olmak isteyen ülkelere yapacakları reformlarda ya da yeni üye olmuş ülkelerin barışı korumaya katkı sağlamaları için "BİO" programları oluşturmuştur. NATO en çok güvenlik konusuna hassasiyetle yaklaşmış ve üyelik için hazırlanan devletler, bu tür reformlar destek vermiştir.<sup>234</sup> NATO, BİO ile 22 ülke ile işbirliği içerisinde bulunmaktadır. BİO ülkeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

NATO, Orta Asya ve Kafkaslarda BİO kapsamında birçok ülke ile işbirliği içerisinde yer almaktadır. Soğuk Savaş sırasında nüfus edemediği bölgelerle işbirliğine giderek güvenlik konusunda ortaya çıkabilecek tehditler karşısında önlem almış olmaktadır.

BİO'nun yürüttüğü programlar, ilgili devletlerin gereksinimleri doğrultusunda yapılmaktadır. BİO'nun temel amacı, işbirliği yaptığı ülkelerin savunma ile ilgili reformlarını Batı'ya göre düzenlemek ve bu ülkeleri uluslararası barışın korunması ve insani yardım konularında birlikte çalışabilir seviyeye getirmektir.<sup>235</sup>

---

<sup>233</sup> Ali L. Karaosmanoğlu, "Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi", Bilgesam yayınları, 2011. Rapor No:33, s.5-6

<sup>234</sup> Şahin, s.149.

<sup>235</sup> Şahin, s.150

**Tablo 3.1. BİO Ülkeleri**<sup>236</sup>

Ermenistan	Avusturya
Azerbaycan	Belarus
Bosna-Hersek	Finlandiya
Gürcistan	Sırbistan
İsviçre	Makedonya
Ukrayna	İrlanda
Kazakistan	Kırgızistan Cumhuriyeti
Malta	Moldova
Karadağ	Rusya Federasyonu
İsveç	Tacikistan
Türkmenistan	Özbekistan

NATO'nun yürüttüğü işbirliği politikaları bir yandan bölgesel güvenliği sağlarken, diğer yandan da bölge dışında yer alan devletlerle işbirliğine giderek nüfus alanını genişletmiştir. Böylece uluslararası sistemde farklı bölgelerde yer alan ülkelerle işbirliğine girmesiyle, uluslararası sistemin güvenliğini sağlamada ki güvenceyi daha da arttırdığını söyleyebiliriz.

### **3.5.2.2. Akdeniz Diyalogu**

Fransa, İtalya ve İspanya 1990'ların başında Akdeniz'de işbirliği yollarını aramaya başlamışlardır. Fakat Cezayir iç savaşı ve Libya'ya karşı uygulanan uluslararası ambargolar bu girişimleri başarısız kılmıştır. NATO ülkeleri arasında, bölgesel güvenlik açısından Akdeniz'in güvenliğinin çok önemli olduğuna dair görüş birliği oluşmaya

<sup>236</sup> NATO, "NATO Countries", [https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato\\_countries.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm), Erişim tarihi: 30.05.2017

başlamasıyla birlikte girişimlerde bulunulmuştur. NATO 1995 Şubat ayında üyesi olmayan Akdeniz ülkeleriyle temasa geçmiştir. Bu ülkelerden Mısır, İsrail, Fas, Moritanya ile Fas Akdeniz Diyalogu denilen bu girişime katılmayı kabul etmişlerdir. Bu Birlik zaman içinde genişlemeye devam etmiştir. 1995’de Ürdün ve 2000 yılında ise Cezayir çağrısına cevap vermiş ve böylece üye sayısı 7’ye yükselmiştir.<sup>237</sup> NATO ile Diyalog ülkeleri arasında her yıl 30’dan fazla alanda 700’ün üzerinde etkinlik düzenlenmektedir.

Bu Diyalog projesinin ortaya çıkış sebebi Avrupa’nın ve Akdeniz’in güvenliğini sağlamaktır. Bir diğer nedeni ise NATO hakkında olumsuz yargıları gidermek ve ilgili ülkelere NATO’yu tanıtmaktır. Bu konuda ise esas alınan temel prensipler şunlardır;

Ayrımcılığın olmaması: Tüm Akdeniz ülkelerinin NATO ile işbirliğine girmesi,

Bireysel farklılaşma: Ülkelerin isteği doğrultusunda ileri düzeyde bireysel işbirliği yapma,

İki taraflı işbirliği ve etkileşim: Diyalog ülkesi ve NATO’nun karşılıklı birbirlerine fayda sağlaması,

Dayatmama: Diyalog ülkesinin rızası dışında NATO tarafından hiçbir şey yapılmaması,

Farklılık: Diyalog ülkenin kültürel, siyasi ve ekonomik farklılıkları NATO tarafından göz önünde bulundurulması vb. şeklinde sıralayabiliriz.

Küresel terörün artmasıyla birlikte, 2004 yılında NATO ve Diyalog ülkeleri arasındaki işbirliğinin içerdiği konuların kapsamı da genişletilmiştir.<sup>238</sup>

### **3.5.2.3. İstanbul İşbirliği**

NATO’nun Akdeniz’de ikinci işbirliği adımı, 2004 yılında İstanbul’da düzenlenen zirveyle atılmıştır. NATO’nun buradaki esas amacı, Orta Doğu’da özellikle Körfez İşbirliği Konseyi’ne üye ülkelerle bireysel anlamda işbirliği ilişkilerini geliştirmektir. İstanbul İşbirliği içerik olarak Akdeniz Diyalogunda olduğu gibi terör ve güvenlik

<sup>237</sup> Carlo Masala, ” NATO ve Orta Doğu”, <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.html> 2005, Erişim tarihi: 30.12.2017

<sup>238</sup> Tarık Oğuzlu, “NATO Ortaklıkları ve Türkiye: Barış İçin Ortaklık, Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği”, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s.25-26

konularıyla benzerlik göstermekteydi. Günümüze kadar Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin dahil olduğu bu girişimin ana esasları; tamamlayıcı olmak, karşılıklı sahiplenmek ve esnek olmak şeklindedir. NATO hiçbir şekilde zorlama yoluna gitmeden, karşılıklı fikirlerin dinlenerek, ihtiyaçlar doğrultusunda karşılıklı işbirliğine gidilmekten yana olmuştur.<sup>239</sup>

NATO bölgede İran tehdidine karşı, körfez ülkelerine askeri ve stratejik alanda destek sağlayarak bu ülkeleri İran'a karşı güçlendirmek istemektedir. 2003 yılında Irak lideri Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle Irak'ın bölgede zayıflaması ve yaşanan Arap Baharı İran'ın bölgede güçlenmesine neden olmuştur. Şii mezhebinin çoğunlukta olduğu İran'ın Körfez ülkelerindeki Şii'leri yönlendirmeye müsait olması ve İran'ın kitle imha silahlarını geliştirmesinin bölge ülkelerin güvenliğinde tehdit unsuru oluşturması NATO'nun Körfez ülkeleriyle stratejik işbirliğine girmesinde arka planda yer alan nedenler olarak görülebilir.<sup>240</sup>

NATO'nun farklı bölgelerde yaptığı işbirliği girişimlerinde izlediği politikalara bakıldığı zaman temelde uluslararası sistemde barışı ve güvenliği sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca, yapmış olduğu İşbirliği girişimleri bu bölgelerden gelebilecek olası tehditlere, özellikle terörizme karşı işbirliğine giderek Avrupa'nın güvenliğini sağlamak istediğini söyleyebiliriz.

---

<sup>239</sup> Masala a.g.e., s.3

<sup>240</sup> Oğuz, a.g.e., 2013, s.28



## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: NATO’NUN TERÖRİZM İLE MÜCADELEDE KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR**

11 Eylül saldırılarından sonra terör konusu, NATO gündeminin en önemli konuları arasında yer almaya başlamış ve İttifak terörizm ile mücadelede üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmıştır. NATO, terörle mücadele kapsamında teorik bilgileri uygulamaya geçirmesine rağmen, terörizm ile mücadelede istenilen düzeye ulaşmakta güçlük çekmektedir. Bu bölümde, NATO’nun terörizm ile mücadelede karşılaştığı sorunlara değinilecektir.

### **4.1. NATO’nun Operasyonlarına Bakış**

Soğuk Savaş’ın sonrasında NATO’nun misyonu ve etkinlik alanlarıyla ilgili olarak ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Ancak Örgütün varlığı hala devam etmekte ve Örgüt üyelerinin güvenlik politikalarını belirlemede önemini korumaktadır. Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte İttifak diğer geleneksel misyonlarını ve edindiği yeni misyonlarla yoluna devam etmiştir.<sup>241</sup>

Soğuk Savaş Döneminin bitişiyle NATO’nun güvenlik yaklaşımında yaşanan önemli faaliyetlerden birisi, Örgüt dışı ülkelerle ve diğer uluslararası kuruluşlarla ortaklığa gitmesidir. Varşova Paktı’nın çöküşünden sonra İttifak’ın Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir.<sup>242</sup>

NATO'nun kurulmasıyla beraber Soğuk Savaş dönemi daha gerginleşerek SSCB'nin dağılmasına kadar devam etmiştir. NATO bu süre içerisinde Avrupa ve Amerika'daki komünist ve sosyalist hareketlerin çoğunu bertaraf ederek derin yapılanmalar oluşturmuştur. NATO'nun Sovyet tehdidinin ortadan kalktığı halde hala varlığını devam ettirmesi, NATO asıl işlevinin ne olduğu sorusunun cevabını XXI. Yüzyılın başında faaliyetleriyle vermiştir. Afganistan ve Irak'ın işgali sırasında NATO yeni düşman terörizme karşı aktif rol oynamıştır.<sup>243</sup> Ancak Afganistan ve Irak müdahaleleri gerek hukuki gerekse terörle mücadele yönünden politik yaklaşımda farklılıklar gösterdiğinden

<sup>241</sup> Oğuzlu,” a.g.e., 2012, s.8-9

<sup>242</sup> Merve İrem Yapıcı,“Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği”, Uluslararası İlişkiler Konferansı, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2015, s.1453

<sup>243</sup> Orhan Kalabalık,” NATO’nun İşlevi Nedir?”, <http://muhalifdurus.blogspot.com.tr/2012/07/natonun-islevi-nedir.html>, 2012, Erişim Tarihi: 13.05.2017

dolayı meşruluğu sorgulanmıştır. Meşru olma kaygısı, İttifakın terörle mücadelede karşısına çıkabilecek bir başka önemli engel olarak değerlendirilebilir.<sup>244</sup>

NATO'nun işlevi 11 Eylül saldırılarından sonra değişerek ve kriz yönetimi organizasyonu haline gelmiştir. Özellikle toplumsal patlamaları önlemek için böyle bir statü değişikliğine gidilmiştir.<sup>245</sup>

NATO 2002 senesinde terörizm ile mücadeleyi gündemine almasıyla birlikte NATO'nun küresel niteliği artmıştır. 1990 ve 2000'li yıllarda güvenlik kuruluşu olarak NATO önemli işlevler üstlenmiştir. NATO, Doğu Avrupa demokrasilerinin ilerletilmesinde ve Balkanlar'da yaşanan soykırımlara karşı insan haklarının korunmasında önemli etkileri olmuştur. 11 Eylül sonrası Afganistan, Libya ve korsancılığa karşı Aden Körfezi ve Somali açıklarında alan dışı görevlerde başarılı bir şekilde görev almıştır. Bunun yanı sıra enerji alanında güvenlik, terörizm ve siber savunma alanlarında önemli işler gerçekleştirmiştir.<sup>246</sup>

Koalisyon Güçlerinin Afganistan'a yaptığı operasyonlar sonunda Taliban rejimi devrilmiş ve ülkeyi yeniden inşa etme sürecine girilmiştir. 2003 yılında bu antlaşma doğrultusunda İngiltere önderliğinde 18 ülkeden oluşan ISAF komutası NATO'ya devredilmiştir. 2006 yılına gelindiğinde ise NATO/ISAF Güney Afganistan'daki ABD birlikleriyle yer değiştirmiş ve böylece Afganistan'daki NATO varlığı hissedilir derece artmıştır.<sup>247</sup>

NATO, ortaklık programları aracılığıyla örgüt dışı ülkelerle işbirliğine girmiştir. Afganistan'da eğitim ve destek görevi, Kosova'da barış gücü harekâtı, Akdeniz'de gözlem harekâtı, Afrika'da Afrika Birliği'ni destekleyen barış gücü görevlerinde bulunmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesinde önemli rolü olan NATO'nun, 1990'lı ve 2000'li yıllarda küresel güvenliğin tesisinde önemli bir rol üstlendiği ve bunu çoğunlukla başardığı söylenebilir.<sup>248</sup>

---

<sup>244</sup> Saraçoğlu, a.g.e., 2016, s.141

<sup>245</sup> Youtube, "NATO'nun Geleceği ve Büyük Ortadoğu"

<sup>246</sup> Şerif Demir, "21. Yüzyılda Barış ve Güvenliğin Tesisinde NATO'nun Rolü", Akademik Bakış, 2016, cilt:9(18), s.237

<sup>247</sup> Dicle Sasaoğlu, "NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan", <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-391-2015010861176.pdf>, 2015, Erişim tarihi: 02.01.2018

<sup>248</sup> Demir, a.g.e., s.237

## 4.2. ABD'nin Diğer NATO Ülkeleriyle Görüş ve Kabiliyet Farklılıkları

NATO'nun terörle mücadele kapsamında birçok başarılı işler yapmasına ve olumlu sonuçlar almasına rağmen terörle mücadele sürecinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Örneğin, NATO'nun askeri operasyonları BMGK yetkisine bağlı olduğu için bazen müdahale kararlarında engellerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bunun yanı sıra, NATO'nun askeri ve siyasi kaynaklarının sınırlı olması, bölgesel amaçlı bir kuruluş olmasından dolayı stratejik konseptini küresel bağlamda çok verimli bir şekilde uyarlayamaması gibi sorunlar örnek gösterebiliriz. Terörizm, NATO ülkelerinin ve Avrupa sınırlarının da ötesini kapsayan küresel bir sorun haline geldiğinden terörizmle mücadelede çok çeşitli sorun ve zorluklarla karşılaşmaktadır.<sup>249</sup>

Uluslararası terörizm, Avrupa-Atlantik ülkelerini sürekli olarak tehdit ile karşı karşıya bırakırken, bu tehdide karşı NATO'nun kapsayıcı stratejik bir tepki vermesini gerektirmektedir. NATO'nun bazı müttefikleri terörle mücadeleye tamamen dahil olunmasını isterken; bazıları da daha temkinli yaklaşmayı tercih etmektedir. Bu kapsamda bakıldığında savaş yaklaşımı ve risk yönetimi yaklaşımı olmak üzere iki yaklaşım ortaya çıkmaktadır. ABD'nin terörle mücadelede savaş yanlısı tutum izlemesi; tüm kaynakların seferber edilmesi, kişisel özgürlüklerde birtakım kısıtlama ve fedakârlıkların kabulü anlamına gelirken; Avrupa ülkeleri ise savaştan söz etmenin doğru olmadığı, temelde yatan nedenler giderilmediği sürece terörü askeri yollarla yenmenin mümkün olamayacağına inanmaktadırlar.<sup>250</sup>

11 Eylül terör saldırıları karşısında birçok ülke teröre karşı Amerika'nın yanında yer almıştır. Bu olaylar Amerikan hükümet yetkilileri tarafından terörizm tehdidine karşı iç ve dış politikada alınacak tedbirler meşru hale gelmiştir. ABD, 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olan El Kaide terör örgütünü topraklarında barındıran Taliban rejimine karşı Afganistan'a tek başına müdahalede bulunmuştur.<sup>251</sup> ABD'nin bu yaklaşımında NATO'nun Avrupalı üye devletlerin askeri kabiliyetlerinin ABD'ye göre daha sınırlı olması, Avrupalı müttefiklerin alan dışı müdahaleler konusunda istekli olmamaları,

<sup>249</sup> Zhikica Pagovski, "NATO's War on Terrorism", <http://natoassociation.ca/natos-war-on-terrorism/>, 2016, Erişim tarihi: 30.12.2017

<sup>250</sup> Nielson, a.g.e., 2014

<sup>251</sup> Şahin, a.g.e., s.203

ABD'nin buna karşın Avrupalı müttefikleri görmezden gelen bir politikaya yönelmesinde etkisi olduğu söylenmektedir.<sup>252</sup>

NATO'nun görevleri içerisinde uluslararası alanda terörizmle mücadeleye yer verilmesi sonucu, NATO'nun en büyük finansmanı olan ABD'nin ekonomisine olan yükü daha da artmıştır. Bu nedenle ABD ile Avrupalı müttefikleri arasında NATO operasyonlarına finansman sağlamak konusunda yaşanan bu anlaşmazlık, uluslararası terör ile mücadele etmede NATO'nun etkinliğini zayıflatacak unsurlardan birisi olarak görülmektedir.<sup>253</sup>

### **4.3. Karar Alma Sisteminin Ağır İşleyişi**

NATO'nun ise en yüksek karar alma organı Kuzey Atlantik Konseyi'dir. NATO'da alınan kararların tümünde her bir üyenin onayı gerekmektedir. Herhangi bir konuda alınacak kararın belirlenmesi için üye ülkeler arasında yapılan uzun görüşmeler ve istişareler sonucunda ortak bir karara varılır ya da varılamaz. Üye ülkeler güvenlik ve diğer birçok konularla ilgili kararlar almaktadırlar. Bu kararlar alınırken istişare yapılır ve istişarelerin sonucuna göre karar verilir. Tüm üye ülkelerin ortak kararına, yani oy birliğine dayalı olarak kararlar alınır.<sup>254</sup>

Görüş birliğine dayalı karar alma ilkesi, İttifak'ın 1949'da kurulmasından bu yana NATO'nun tüm karar verme süreçlerinde temel ilke olmuştur.<sup>255</sup> NATO'nun aldığı siyasi kararlar Brüksel'deki sivil karargâhta; askeri kararlar ise, Konsey'in siyasi gözetimi altında Askeri Komite tarafında hayata geçirilmektedir.<sup>256</sup>

Soğuk Savaş sonrası genişleme politikası izleyen NATO'nun bugünkü üye ülke sayısı 29'dur.<sup>257</sup> Soğuk Savaş döneminde NATO'nun karar alma sistemi yavaş işlemekteydi. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik ortamında, karar almada erken

---

<sup>252</sup> Didem Yaman, Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde NATO'nun Rolü, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.149

<sup>253</sup> Yaman, a.g.e., 2006, s.131

<sup>254</sup> NATO, "Kararlar ve İstişareler", [https://www.nato.int/nato-welcome/index\\_tr.html](https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html), Erişim tarihi: 01.01.2018

<sup>255</sup> NATO, "Consensus Decision-Making at NATO", [https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics\\_49178.htm](https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49178.htm), 2016, Erişim tarihi: 02.01.2018

<sup>256</sup> Şahin, a.g.e., s.153

<sup>257</sup> Charles A. Kupchan, "NATO 60 Yaşında", [https://www.nato.int/docu/Review/2009/0902/0902\\_NATOFUTURE/TR/index.htm](https://www.nato.int/docu/Review/2009/0902/0902_NATOFUTURE/TR/index.htm), 2009, Erişim tarihi: 02.01.2018

davranmanın oldukça önemli olduğunun farkına varılsa da, bazı dönemlerde karar alma sürecinde yavaşlık görülmüştür.<sup>258</sup>

Karar alma sürecinde bütün üye ülkelerin onayının alınması için yapılan görüşme ve istişarelerin uzun sürmesi, terörizm gibi ivedi hareket edilmesi gereken durumlarda geç alınan kararlardan dolayı birtakım olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilir. Etkili bir mücadele için hızlı bir şekilde kararların alınıp ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Çünkü terör örgütleri yapıları itibarıyla devletler gibi statik değil, esnek ve akışkan bir organizasyon yapısına sahiptirler.<sup>259</sup>

#### **4.4. Terörle Mücadelede İstihbaratın Önemi ve NATO'nun İstihbarat Yetersizliği**

Terörle mücadelede en hayati konulardan birisi istihbaratın kapasitesidir. Gerçek, zamanında elde edilen ve dağıtılan bir istihbarat olmadan başarı şansı oldukça düşüktür. İstihbarat iki yönlü kullanılabilir. Terörist ya da mücadele eden yönünden baktığımızda, doğru istihbaratı zamanında toplayıp analiz eden ve zamanında ilgili yere yetiştiren taraf, istenilen hedefe daha önce ulaşacağı aşikârdır. Terörizm ile mücadelede terörü oluşturan sebeplerin ve koşulların anlaşılması önemli bir gerekliliktir. Bunu sağlamak için istihbaratın, doğru ve zamanında elde edilmiş olması gerekmektedir.<sup>260</sup>

Köseli'ye göre, teröristlerin yaptığı eylemlerde, kullandıkları taktik ve uyguladıkları stratejiler hakkında bilgi elde edebiliriz. Düşmanın üstesinden gelebilmenin tek yolu amaçlarını iyi anlamak, faaliyetlerini ve oluşumlarını iyi takip etmekten geçmektedir. Bu tarz bir mücadelede başarılı olmak için taktiğin iyi olması, katılımları engellemek, hareket kabiliyetlerini sınırlayarak düşmanın galip gelmesini engellemekle olur. Bir düşmanı yenebilmek için ilk şart onu bulmaktır. Daha sonra ise neler yaptıklarını, neler planladıklarını öğrenmek ve gerektiğinde de yakalanmalarını sağlamak gerekmektedir. Bütün bunların gerçekleşmesi ise çok iyi bir istihbaratla mümkün olmaktadır.<sup>261</sup>

Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte güvenlik anlayışında meydana gelen değişimle birlikte asimetrik tehdit ön plana çıkmış ve özellikle de terörde var olan belirsiz tehditlerin ortaya çıkması istihbaratın eskisine göre çok daha önemli bir hale gelmesine sebep olmuştur. İyi

---

<sup>258</sup> Saraçoğlu, a.g.e., 2015, s.125

<sup>259</sup> Saraçoğlu, a.g.e., 2015, s.125

<sup>260</sup> Özer, a.g.e., s.59

<sup>261</sup> Köseli, a.g.e., s.58

bir istihbarat, doğru insanlara görevi vermekle başlar. İstihbaratla görevli kişiler sadece toplayabildiği istihbarat bilgilerine değil, ayrıca o bilginin olduğu toplumu da anlayabilmelidir. Bunu sağlamak için en iyi yöntemlerden birisi de ilgili bölge insanlarını istihbaratçı olarak kazanabilmektir.<sup>262</sup>

Bazı devletler, terörü diğer ülkeler üzerinde olan çıkarlarına ulaşmada stratejik olarak kullanmaktadırlar. Devletlerin terör örgütlerine verdiği destek, terörle mücadeleyi daha zor hale getirmektedir.<sup>263</sup> Terör grupları bir dış destek bulduğunda terör eylemlerini daha kolay bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler. Diplomatik kanallar tarafından silah tedarik edilmekte ve önemli istihbarat bilgilerini verebilmektedir. Bu destek, yabancı bir ülkede eğitim ve barınma imkânları şeklinde de olabilmektedir. Suriye'nin PKK'ya destek vermesini bu duruma örnek gösterebiliriz.<sup>264</sup> ABD'nin YPG terör örgütüne silah vermesi ve istihbarat konusunda yardım etmesi bu duruma gösterilebilecek örneklerden birisidir.<sup>265</sup>

Günümüzdeki terör eylemleri geçmişe göre daha tehlikeli ve öldürücü bir boyut kazanmıştır. Rehin alma, uçak kaçırma, intihar eylemleri kadar güvenlik ve istihbarat teşkilâtların iş yükü de artmıştır. Terör eylemlerinde kitle imha silahlarının kullanılma ihtimalinin artması ve eylemlerde daha fazla kişiyi mağdur etmeleri istihbarat teşkilatlarının işlerini zorlaştıran önemli konulardan birisi olmuştur.<sup>266</sup>

2014 yılında terörle mücadele kapsamında, ABD öncülüğünde DAESH'e karşı bir koalisyon kurulmuştur. 28'i NATO üyesi olan bu koalisyonda 68 ülke yer almıştır. ABD'nin DAESH karşıtı koalisyon temsilcisi Brett McGurk, kararın ardından "NATO'yu, şimdiye kadar kendi türünde kurulmuş en büyük koalisyon olan, DAESH'e karşı küresel koalisyonumuzun 69 ülke ve Arap Birliği, AB, INTERPOL ve NATO; DAESH'İ hem sahada, hem de siber alanda, mali ve yabancı savaşçı kaynaklarına durdurarak yenmek

---

<sup>262</sup> Ragıp Gürsel Ödemiş, "Terörle Mücadelede İnsan İstihbaratı ve Teknik İstihbarat İlişkisi", T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s.65

<sup>263</sup> Köseli, a.g.e., s.61

<sup>264</sup> Abdülkadir Baharççek, "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Terörü", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı:1, 2010, s.20

<sup>265</sup> Mynet Haber, "YPG'ye Silah Yardımı Kararının ABD Basınından İlginç İddia", <http://www.mynet.com/haber/dunya/ypgve-silah-yardimi-kararinin-abd-basinindan-ilgincliddia-3033968-1>, 2017, Erişim tarihi: 30.12.2017

<sup>266</sup> Köseli, a.g.e., s.61

üzere birleştii” şeklinde açıklama yapmıştır. DAESH’le mücadelede aktif rol alan NATO, terörle mücadele kapsamında istihbarat alanında Interpol NATO’ya yardımcı olmuştur.<sup>267</sup>

Terörle mücadele alanında oldukça önemli bir role sahip olan istihbarat ile ilgili çalışmalar maalesef istenilen boyutta değildir. Akademisyenlerin bu konuya önem vermemeleri ve uzak durmalarına sebep olan istihbarat faaliyetlerinin gizli olmasıdır. Bu sebeplerden ötürü istihbaratın terörle mücadeledeki rolü, iyi yapılanmamış bir istihbaratın ne gibi büyük felaketlere sebep olabileceğini büyük can kayıplarının yaşandığı terör eylemleri sayesinde öğrenilmiştir. Bu nedenle istihbarat teşkilatlarının her daim çağın gerektirdiği yeterlilikte olmaları gerekmektedir.<sup>268</sup>

NATO’nun ana istihbarat kaynağını müttefiklerin istihbarat teşkilatları oluşturmaktadır. NATO’nun üyelerine karşı istihbarat verme konusunda herhangi bir zorlama veya yaptırım uygulayabilecek herhangi bir birimi bulunmamaktadır. Bu durum NATO’nun terörle mücadelede istihbarat alanında yaşadığı sıkıntının kaynağını oluşturmaktadır.<sup>269</sup> Dempsey’e göre, NATO üyeleri arasında istihbarat paylaşımı alanında hiçbir zaman derin bir işbirliği kültürü oluşmamıştır. Bunun kaynağı ise üye ülkelerin birbirlerine karşı duyduğu güvensizliktir.<sup>270</sup>

Soğuk Savaş döneminde NATO istihbaratı; siyasi, askeri ve Varşova Paktı üyelerinin ekonomik istihbaratının analizini kapsayacak şekilde işlemekteydi. Düşmanın doğası gereği bu bilgiler yeterliydi. Soğuk Savaş döneminden sonra ise, ortaya çıkan yeni tehditlerden terörizm ile mücadelede istihbarat yeterli gelmemekteydi. Terörün sürekli değişen ve gelişen yapısından dolayı ülkeler, kendi güvenliklerini sağlamak için istihbari manada paylaşım yolunu kapatmışlardır. Bu durum NATO’nun istihbarat etkinliğini azaltmaktadır. 11 Eylül olaylarından sonra “paylaşmak ihtiyaçtır” şeklinde söylenen retoriği uygulanmaya koyulması da maalesef gerçekleşmemiştir.<sup>271</sup>

---

<sup>267</sup> Necdet Buluz,” Silahlar Amerika’dan, eğitim NATO’dan”, <https://www.turkishnews.com/tr/content/2017/05/27/silahlar-amerikadan-egitim-natodan/>, 2017, Erişim tarihi:27.02.2018

<sup>268</sup> Köseli, a.g.e., s.52

<sup>269</sup> Saraçoğlu,a.g.e., 2016, s.93

<sup>270</sup> Dempsey, a.g.e.

<sup>271</sup> Saraçoğlu,a.g.e., 2016, s.94

25 Mayıs 2017’de Brüksel’de yapılan NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde, son yıllarda NATO’nun gündeminde yer alan ve ilerleme kaydedilmesi gereken bazı konular ile ilgili değerlendirmelerin yapılmıştır. Zirvede yer alan gündem maddelerinden en önemlisi uluslararası terörizmle mücadele konusu oluşturmuştur. Uluslararası terörizm ile mücadelede etkinliği artırmak için yapılması gerekenler ve özellikle istihbarat paylaşımında yaşanan sorunların çözümü ile ilgili alınması gereken önlemler üzerinde durulmuştur.<sup>272</sup>

Zirvede, İngiltere'nin kuzeybatısındaki Manchester şehrinde, 23 Mayıs 2017’de 22 kişi ölümüne ve 59 kişi yaralanmasına neden olan terör saldırısı ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. İstihbarat yetersizliğinin kendini bir kez daha gösterdiği bu terör saldırısıyla birlikte daha iyi bir istihbarat sağlanması için neler yapılacağı görüşülmüştür.<sup>273</sup> İstihbaratın yetersiz olması ve bu nedenle herhangi bir önlem alınamamasından dolayı bu tür büyük çaplı terör eylemlerinin önlenmesi maalesef mümkün olmadığı görülmektedir.

Zirveden sonra NATO liderleri Genel Sekreteri Jens Stoltenberg , Zirve’de alınan kararları açıklamıştır. Bunlar;<sup>274</sup>

- I. Yeni bir İstihbarat Paylaşım Merkezi Kurmak,
- II. İstihbarat şeklini geliştirmek,
- III. NATO'nun terörle mücadeledeki çabalarını denetlemek için özel görevli bir koordinatör atama konularında kararlar alınmıştır.

Stoltenberg’in açıklamaları arasında, ayrıca AWACS erken uyarı sistemli uçakların daha etkin bir şekilde kullanılması, NATO’nun terörle mücadeleye sağlayacağı katkıların teknik ve askeri boyutlarıyla ilgili detaylı bilgiler yer almıştır. Söz konusu istihbarat için kurulacak merkezin Brüksel Zirvesi’nde gündeme getirilmesi ve istihbarat paylaşımının ne kadar önemli ve gerekli olduğunun vurgulanmıştır. Bu Zirvede terör ve istihbaratla ilgili

<sup>272</sup> MERVE Seren ve Murat Yeşiltaş, “NATO Zirvesinde Terörizmle Mücadele ve İstihbarat Paylaşımı “, <https://www.setav.org/nato-zirvesinde-terorizmle-mucadele-ve-istihbarat-paylasimi/>, 2017, Erişim tarihi: 30.12.2017

<sup>273</sup> Judy Dempsey, “NATO’s Intelligence Deficit: It’s the Members, Stupid!”, [http://carnegieeurope.eu/strategieurope/70086\\_2017](http://carnegieeurope.eu/strategieurope/70086_2017), Erişim tarihi: 30.12.2017

<sup>274</sup> Judy Dempsey, a.g.e., 2017



alınan kararlar, NATO'nun terörle mücadele stratejisinin en önemli güncellemelerinden birisi olarak görülmektedir.<sup>275</sup>

#### **4.5. NATO'nun Genişlemesinin Terörizmle Mücadelede Ortaya Çıkardığı Sorunlar**

NATO üyeleri, genişleme ile birlikte Avrupa'yı bir bütün olarak daha güvenli ve istikrarlı bir hale getirerek İttifakın güvenliğini daha geniş sınırlara yayma için bir araç olarak gördüklerini açıkça dile getirmişlerdir. İttifak, katılan yeni üye ülkeleri komşularıyla olan anlaşmazlıkların çözümünde ve demokratikleşme çalışmalarında kararlı bir şekilde devam etmelerini teşvik etmektedir. Aynı zamanda yeni üyelerin sadece üyeliğin getirdiği faydalardan yararlanmanın yanı sıra İttifak'ın diğer üye ülkelerinin de güvenliğine katkıda bulunabilmeleri gerekmektedir.<sup>276</sup>

NATO ve Rusya arasındaki ilişkiler ise son yıllarda Rusya, rahatsız olduğu durumların dile getirilmesiyle gündeme gelmiştir. 2016 yılında Rus lider Vladimir Putin, NATO'nun genişlemesini Rusya'nın ulusal güvenliğe karşı bir tehdit olarak niteleyen yeni "Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi"ni imzalamıştır.<sup>277</sup> Belgede NATO'nun Rusya sınırlarına yaklaşması bir tehdit olarak nitelendirilerek eşit ve bölünmez güvenlik ilkelerine uyulmadığı belirtilmiştir. Ancak belgede Rusya'nın NATO, ABD ve AB ile diyalog ve iyi ilişkilerden yana olduğu düşüncesi vurgulanmıştır.<sup>278</sup>

ABD kendi çıkarları doğrultusunda NATO'nun genişlemesini istemektedir. Çünkü bu genişlemeyle beraber NATO çevresinde kendi etkinliği artacak ve güçsüz Doğu Avrupa ile kendini korumayı başaran güçlü Batı Avrupa'nın bölünmesini engelleyecektir. Bu bütünlüğün sağlanması diğer Avrupa ortakları açısından da olumlu olacak ve bu böylece İttifak uluslararası alanda güçlü bir örgüt olarak görülecektir. Doğu Avrupa ülkelerinin İttifaka katılmasıyla aynı zamanda bu ülkelere gelebilecek tehlikelerin önü alınarak

<sup>275</sup> Seren ve Yeşiltaş, a.g.e., 2017

<sup>276</sup> NATO, Yirmibirinci Yüzyılda NATO, 2012, s.15

<sup>277</sup> Gazetem, "Putin: "NATO'nun Genişlemesi Rusya'nın Ulusal Güvenliğine Tehdit", <https://www.gazetem.ru/putin-nato-nun-genislemesi-rusya-nin-ulusal-guvenligine-tehdit/>, 2016,

<sup>278</sup> Sputnik News, "9 Maddede Rusya'nın 2016 Ulusal Güvenlik Stratejisi", <https://tr.sputniknews.com/rusya/201601021019984325-rusya-ulusal-guvenlik-strateji/>, 2016, Erişim tarihi: 03.01.2018

terörizmle uluslararası mücadelede Avrupa'nın daha etkin bir aktör olması sağlanabilecektir.<sup>279</sup>

Terörle mücadele gibi hızlı kararlar alınmasını ve acil müdahaleyi gerektiren bir süreçte, NATO'nun genişlemesi negatif bir etki oluşturabilmektedir. Üye sayısının artmasıyla birlikte, karar sürecinde tüm üyelerin onayı gerektiğinden hem süre uzayacak hem de daha az kararlar çıkabilecektir.<sup>280</sup>

NATO'nun terörizmle mücadele ile ilgili ortak bir anlayış ortaya koymak, yeni üyelerin İttifaka katılmasıyla daha da zor bir sürece girmiştir. Özellikle Doğu Avrupa ülkeleri, terörizme yabancı olduklarından dolayı, terörizmi büyük bir tehdit olarak algılamamaktadırlar. Bu ülkeler için enerji güvenliği ve Rusya gibi diğer güvenlik konuları daha fazla önem arz etmektedir. Ancak terörist gruplar açısından değerlendirildiğinde Doğu Avrupa da aynen ABD ve diğer Avrupa ülkeleri gibi “Batı” ülkeleri olarak görülmektedir.<sup>281</sup>

NATO'nun üye sayısındaki artış, NATO'nun terörizmle mücadelesini etkileyebilecek önemli bir engeldir. NATO, üye sayısını koruyarak güçlenme yerine, bölgesinde genişleme çabasıyla kontrol edebileceğinden daha fazla üyeye sahip olarak kendisini zayıflattığı değerlendirilmektedir. Yeni üyelerin İttifak'a somut anlamda bir güç katmak yerine, yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda İttifak'tan yararlanma isteğiyle hareket etmesi, terörle mücadele yönünden değerlendirildiğinde genişlemenin İttifaka bir faydası olmadığı düşüncesini ortaya çıkarmıştır.<sup>282</sup>

---

<sup>279</sup> Yaman, a.g.e., 2006, s.135

<sup>280</sup> Saraçoğlu, a.g.e., 2016, s.131

<sup>281</sup> Claudia Bernasconi, “NATO's Fight Against Terrorism. Where Do We Stand?”, NATO Defence College Research Paper, 2011, s.5

<sup>282</sup> Saraçoğlu, a.g.e., 2016, s.131

## SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Devletlerin siyasî sistemlerinin farklı olmasından dolayı her devlet terörizm kavramını, siyasî ve ideolojik yapılarına göre farklı şekillerde değerlendirmişlerdir. Bu kapsamdaki devletler siyasî görüşlerini benimsedikleri grupların faaliyetlerini ve üyelerini olumlu yönde değerlendirerek meşru bir mücadele şekli olarak görmüş, benimsemediği gruplar ve şahıslar için “terörist”, yaptıkları eylemler için de “terörizm” tanımlamalarını kullanmayı seçmişlerdir.

Soğuk Savaş döneminde, uluslararası sistemde güvenlik kavramının merkezinde güvenlik değil, askeri güç yer almaktaydı. Askeri güç ile alakalı bir konu olduğu zaman güvenlik sorunu olarak görülmüş, bunun dışındaki konular ise ikincil politika kapsamında değerlendirilmiştir. Terörizm, devletlerin iç meselesi olarak görüldüğü için o da ikincil konular kapsamında yer almıştır. Soğuk Savaş dönemi stratejik konseptlerinde yer almasına rağmen terörle mücadeleye yönelik herhangi bir çözüm önerisinde bulunulmamıştır.

Soğuk Savaş Dönemi'nin ürünü olan ortak savunma ve güvenlik örgütü NATO, 69 yıl süresince uluslararası sistemdeki gelişmeler karşısında varlığını meşrulaştırarak faaliyetlerini günümüze kadar sürdürebilmiştir. Bu özelliği NATO'yu benzer nitelikteki diğer uluslararası örgütlerden daha farklı bir konuma taşımıştır. Soğuk Savaş ile birlikte varlık nedeninin sona erdiği öne sürülerek birçok yönden eleştiriye uğramıştır. Bunun yanı sıra uluslararası sistemde belli başlı başat aktörler tarafından tehdit olarak görülen önemli bir güce ve kurumsal yapıya kavuşmuştur. Öyle ki NATO, dünyanın şimdiye kadar en büyük ve önde gelen askeri ittifakı olmuştur. NATO üye devletlerinin tümünün toplam askeri harcamaları, dünya askeri harcamalarının yüzde 70'ini oluşturmaktadır. 2018 yılı itibarıyla 69'uncu yaşını dolduran ve 29 üyesi bulunan NATO; Barış İçin Ortaklık, Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişimi ile etki alanı oldukça genişletmiştir. Terörle mücadele konusunda da 11 Eylül sonrası önemli girişimlerde bulunmuştur. Avrupa'da AB tarafından oluşturulan AGSP, Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavramının geleneksel yaklaşımların ötesinde bölgesel çatışmalar ve terörizm gibi yeni tehditlerin ortaya çıktığı bir ortamda oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Savunma politikaları, milli hükümetlere ve NATO devletleri açısından kolektif savunmanın

NATO'ya ait olmasından dolayı, AGSP, AB'nin sınırlı düzeyde askeri/sivil operasyonlar yapabilmesi şekilde donatılmasını ifade etmektedir.

NATO, terörizm sorununa Soğuk Savaş döneminin bitimine kadar gündeminde yer vermemiştir. Ancak NATO üyesi ülkeler terör sorunuyla Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında karşı karşıya kalmışlardır.

Komünist gruplar içerisinde ise NATO'nun gizli ordularla terörü desteklediği ileri sürülmüştür. 1990'larda yapılan bazı araştırma sonuçları bunu doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde, NATO'nun Batı Avrupa'da, SSCB'nin Batı Avrupa'yı işgalini engellemek ve iktidara gelecek komünist partileri engellemek için gizli ordular kurduğu da dile getirilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun, uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklere adapte olarak varlığını devam ettirmeye çalıştığı görülmektedir.

11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırıları tüm dünyayı sarmış ve terörizme bakış açısını tamamen değiştirmiştir. Güvenlikle ilgili en önemli konuların başında artık terörizm ile mücadele yer almaya başlamıştır. NATO açısından da güvenliği tehdit eden birincil öncelikte bir tehdit olarak görülmüştür. Eylemlerden hemen sonra NATO, tarihinde ilk defa Kuzey Atlantik Anlaşması'nın "bire saldırının bütüne saldırı" olarak kabul edildiği 5.Maddeyi yürürlüğe koyarak, terörle mücadelede kolektif bir irade göstermiştir.

11 Eylül terör saldırıları sonrası NATO'nun teröre bakış açısının tamamen değişmesinde ve uluslararası terörizm ile mücadele alanında ittifaklarıyla ciddi bir şekilde işbirliğine yönelmesinde, ABD gibi güçlü bir ülkeye yapılan terör saldırısının, Avrupa için de büyük güvenlik tehdidi oluşturacağı düşüncesinden kaynaklı olabileceğini söyleyebiliriz.

11 Eylül'den sonra NATO'nun terörle mücadele kapsamında dönüşüm ihtiyacı daha belirgin hale gelmiştir. NATO'nun dönüşümü hem askeri hem de politik boyutu kapsayan bir süreç olmuştur. Kasım 2002'de yapılan Prag Zirvesi'nde terör konusunda yeni reform paketleri onaylanmış ve terörle mücadelede NATO'nun üstleneceği rol açıklık kazanmıştır. 2004'te İstanbul'da yapılan NATO Zirvesi'nde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde terörle mücadelede edileceği belirtilmiş ve NATO'nun küresel rolü bir kez

daha belirtilmiştir. NATO, savaşa hazır ordular yerine, terörizm ile mücadele yoluna gitmiştir.

2006'da toplanan Riga Zirvesi'nde gündemin en önemli konusunu Afganistan'daki Taliban güçleriyle mücadele oluşturmuştur. Zirvede ayrıca, terörle mücadele kapsamında NATO askeri gücünün terörü caydırma, engelleme ve savunma faaliyetlerinin devam edileceği belirtilmiştir. 2006'da ABD'nin Irak ve Afganistan'da istedikleri başarıyı sağlayamaması da hüsrarla sonuçlanmıştı. Bu durum ABD ile birlikte hareket eden NATO üyelerinde endişe yaratmıştı.

Bu konuda endişelerin en üst seviyeye ulaştığı yer 2010 Lizbon zirvesinde "Konsept-2010" olmuştur. Zirvede 2001'den sonra yapılan operasyonlara tepkiler NATO karşıtı devletlerden gelmiştir. Bu devletlerde var olan uzun menzilli kitle imha silâhları ve nükleer silâhlarla uluslararası faaliyet gösteren terör örgütlerinin hedefinde NATO üyelerinin toprakları olduğu ileri sürülmüş ve bu açıdan tedbir için çözümler aranmaya başlanmıştır. Askeri alanda ise, NATO'nun 11 Eylül saldırıları sonrasında yürüttüğü Aktif Çaba Harekâtı ve Afganistan'da üstlendiği ISAF misyonu, terörizmle mücadele konusunda İttifak'ın önemli uygulamaları arasında yer almıştır. Ayrıca ISAF'ın asker ihtiyacının karşılanmasında ittifak üyesi devletler zayıf katılımları, maliyet paylaşımında meydana gelen dengesizlikler ise göreve zarar vermiştir.

Terörizm ile mücadelede konusunda yaşanan dönüşüme rağmen, NATO terörle mücadele stratejilerini uygularken bir takım sınırlayıcı ya da engelleyici problemlerle karşılaşmaktadır. Bunlar; terörizmin doğasından meydana gelen zorluklar, Avrupalı İttifak üyeleri ve ABD arasında görüş ve yetenek farklılıkları, NATO'nun karar alma sürecinin ağır işlemesi, istihbaratın yetersiz oluşu ve NATO'nun genişleme sürecinin ortaya çıkan problemlerdir.

Sonuç olarak; NATO kuruluşundan bugünlere gelen süreç içerisinde uluslararası sistemde meydana gelen değişimler doğrultusunda kendini yenilemiş ve değişen güvenlik ortamına adapte olabilmıştır. Soğuk Savaş yıllarında terörizmi pek önemsemeyerek sadece ülkelerin iç meselesi olarak görürken; 11 Eylül terör eylemlerinden sonra gündeminin ilk maddesine alarak yeni tehdit olarak ilan etmiştir. Terörizmin etkisiyle NATO'nun askeri ve politik yönden değişimi hız kazanmış ve alınan tedbirler somut

olarak uygulamaya konulmuştur. NATO'nun tüm girişimleri ve çabalarına rağmen İttifak içerisinde var olan bazı farklılıkların NATO'nun terörle mücadelesinde etkinliğini azaltan unsurlar olduğu düşünülmektedir.

Terörizm ile etkili bir mücadele için NATO'nun öncelikle kendi içerisinde var olan görüş farklılıklarından kaynaklı problemleri çözmesi gerekmektedir. ABD'nin savaş yanlısı tutumu ve İttifakın diğer üyelerinin ise askeri güç kullanımından ziyade temelde yatan sorunların giderilmesiyle birlikte çözüm sağlanabileceği görüşü çatışmaktadır. Öncelikle İttifakın ortak bir çözüm üretmesi için ortak bir fikir birliği olması gerekmektedir. Kararlar alınmadığı sürece terörizm ile mücadelede sağlıklı ve ivedi sonuçlar alınamayacağını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra İttifak içerisinde askeri açıdan en fazla askeri gücü olan ve en fazla mali yardımda bulunan ülke ABD'dir. Bu durum da ayrıca İttifak içerisinde ABD'nin daha baskın bir konumda olmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

Terörizm ile mücadelede en önemli konuların başında istihbarat gelmektedir. İttifak'ın ana istihbarat kaynağını müttefiklerin istihbarat teşkilatları oluşturmaktadır. NATO'nun üyelerine karşı istihbarat konusunda yaptırım uygulayabilecek herhangi bir birimi bulunmamaktadır. Bu nedenle NATO, terörle mücadelede istihbarat alanında sıkıntılar yaşamaktadır. İttifak üyelerinin istihbarat alanında işbirliğine gitmemesiyle terör örgütleri daha rahat ve özgürce hareket etmektedirler. İttifak ve müttefikler arasında iyi organize olunmuş bir istihbarat ağının bulunması, terörizm ile mücadelede en etkili yöntem olabilir. Böyle bir durumda terör örgütlerinin hareket alanı daralır ve yapılacak birçok eylemin önüne geçilebilir. Bu noktada istihbarat sistemi personelini NATO ülkelerinden değil, terörün aktif olduğu bölgelerden devşirmelidirler. Bir diğer husus, istihbaratın muhafazası konusunda ortaya çıkmaktadır. Toplanan bilgilerin sadece terörle mücadelede kullanılması, ittifak ülkelerinin birbirlerine olan güvenini sarsmadan, etkili bir terörle mücadele formülü ortaya çıkaracaktır.

NATO'nun terörizm ile etkili bir şekilde mücadele edebilmesi için ele aldığımız bu sorunlara kalıcı bir şekilde çözüm bularak ortak paydada birleşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde İttifak'ın terörle mücadele kapsamında uyguladığı çözüm yollarının terörizm ile mücadelede kalıcı çözüm getiremeyeceğini söyleyebiliriz.

## KAYNAKÇA

- Sakarya Üniversitesi. *Uluslararası İlişkilerde Aktörler*. tarih yok. 9 Şubat 2018. <[http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/58808/48404/4.hafta\\_uluslararası%20C4%B1\\_ili%20C5%9Fkilerde\\_akt%C3%B6r.pdf](http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/58808/48404/4.hafta_uluslararası%20C4%B1_ili%20C5%9Fkilerde_akt%C3%B6r.pdf)>.
- Akçadağ Alagöz, Emine. *Batı Avrupa Birliği'nin Sonu*. 18 Haziran 2010. 28 Şubat 2018. <<http://www.bilgesam.org/incele/779/-batı-avrupa-birliği%E2%80%99nin-sonu/>>.
- Akgül Açıkmeşe, Sinem. «Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme.» Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ekonomik İlişkiler (Uluslararası İlişkiler) Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2008.
- Akgül, Öner. «Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO–AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi ve Türkiye Faktörü.» *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 5.7 (2009): 91-124.
- Arı, Tayyar. *Uluslararası Sistemler*. 2001. 24 Mart 2017. <<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/u/006.htm>>.
- Asan, Kader. «Avrupa Birliği'nin Terörizm ile Mücadele Politikası.» Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Avcı, Akif. *Shanghai Cooperation Organisation: Who Benefits from It?* 22 Şubat 2014. 11 Mayıs 2017. <<http://en.akademikperspektif.com/2014/02/22/shanghai-cooperation-organisation-benefits/>>.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. *Karar Alma Mekanizmaları*. 2018. 1 Mart 2018. <<https://www.avrupa.info.tr/tr/karar-alma-mekanizmalari-108>>.
- Avşar, Büşra. *Güçler Dengesi – Balance Of Power*. 30 Ocak 2014. 13 Aralık 2017. <<http://www.tuicakademi.org/gucler-dengesi-balance-of-power/>>.
- Baharççek, Abdulkadir. *Uluslararası Kuruluşların İşlevleri*. 2015. 27 Şubat 2018. <<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/BAHAR%C3%87%C4%B0%C3%87EK-Abdulkadir-ULUSLARARASI-KURULU%C5%9ELARIN-%C4%B0%C5%9>>.
- Baharççek, Abdulkadir. «Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Terörü.» *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10.1 (2000): 11-27.
- Bakır, Bahar. *Birleşmiş Milletler Örgütü'nde Sancılı Reform Süreci*. 21 Temmuz 2005. <[http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/285/birlesmis\\_milletler\\_organisinde\\_sancili\\_reform\\_sureci](http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/285/birlesmis_milletler_organisinde_sancili_reform_sureci)>.

- Bal, İhsan. *Terörizm- Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. USAK Yayınları, 2006.
- Baylis, John. «Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı.» *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5.18 (2008): 69-85.
- Bayrak Jami, Emel. «Güvenlik ve Barışı Açıklamak: Realizm, Uluslararası Sistem ve Değişim.» İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkilerAnabilimDalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Bebler, Anton. «NATO And Transnational Terrorism.» *Perceptions Journal of International Affairs* 9 (2004): 159-175.
- Bekik, Tuğba. *Küresel Terör ve Mücadele Yolları*. 25 Mayıs 2011. 10 Kasım 2017. <<http://www.tuicakademi.org/kuresel-teror-ve-mucadele-yollari/>>.
- Bensahel, Nora. «11 September and the War on Terrorism.» *The Counterterror Coalitions*. RAND Corporation, 2003.
- Bilgesam. *NATO*. 17 Nisan 2014. 1 Mayıs 2017. <<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2014041722nato.ppt>>.
- . *Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Yaklaşımları*. 2014. 24 Nisan 2017. <<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-201403267soğuk-savas-sonrasi-guvenlik-yaklasimlari.ppt>>.
- Bilgin, Pınar. «Güvenlik Çalışmalarından Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları.» *Stratejik Araştırma Dergisi* 8.14 (2010).
- Birleşmiş Milletler. *Birleşmiş Milletler Teşkilatı*. tarih yok. 1 Mart 2018. <<http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#1g>>.
- Birsel, Haktan. «Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü”.» *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25 (2012): 109-124.
- Buluz, Necdet. *Silahlar Amerika’dan, eğitim NATO’dan*. 27 Mayıs 2017. 27 Şubat 2018. <<https://www.turkishnews.com/tr/content/2017/05/27/silahlar-amerikadan-egitim-natodan/>>.
- Buzan, Barry. «Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi.» *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi* 5.18 (2008): 107-123.
- Büyükbaş, Hakkı ve Nilgün Atıcı. «Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme.» *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 40 (2012): 1-19.



- Çapat, Halit. «Kopenhag Okulu Çerçevesinde Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kavramı ve Karadeniz'de AB-ABD Güvenlik Algılamaları .» Ankara: T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Gevenlik Bilimler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Çetin, Servet. *NATO Lizbon Zirvesinde Alınan Kararla*. 22 Kasım 2010. 30 Aralık 2017. <<https://avrupanaliz.wordpress.com/tag/nato-lizbon-zirvesinde-alinan-kararlar/>>.
- Daalder, Ivo H. *NATO in the 21st Century: What Purpose? What Mission?* 1 Nisan 1999. 15 Aralık 2017. <[https://www.brookings.edu/search/?s=NATO+in+the+21st+Century&post\\_type=&topic=international-affairs&pcp=&date\\_range=&start\\_date=&end\\_date=](https://www.brookings.edu/search/?s=NATO+in+the+21st+Century&post_type=&topic=international-affairs&pcp=&date_range=&start_date=&end_date=)>.
- Dedeoğlu, Beril. *Uluslararası güvenlik ve strateji*. İstanbul: YeniYüzlü Yayınları, 2014.
- Demiray, Muhittin ve İsmail Hakkı İşcan. «Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik Ve Jeopolitik Arka Plan.» *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (2008).
- Dempsey, Judy. *NATO's Intelligence Deficit: It's the Members, Stupid!* 25 Mayıs 2017. 30 Aralık 2017. <<http://carnegieeurope.eu/strategieurope/70086>>.
- Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu. *Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti'nin Geçirdiği Evreler*. 22 Aralık 2010. 16 Aralık 2017. <<http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti%E2%80%99nin-gecirdigi-evreler/#.WRnpWmjyIU>>.
- Döner, İsa. «Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Terör ve Terörizm.» *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi* 43 (2005).
- Dönmez, Suat. «Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO.» Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.
- Efe, Haydar. «AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları Oluşturma Çabaları.» *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3.2 (2007): 1-31.
- Ekici, Kübra Deren. «Avrupa Birliği'nin Terörle Mücadele Yöntemleri.» Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Emekliler, Bilgehan. *Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem Analizi*. 3 Mayıs 2010. 22 Nisan 2017. <<http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.WP9DIYjyIV>>.

- Erbaş, Fatih. *NATO tecrübesi ve Şanghay İşbirliği Örgütü*. 28 Kasım 2016. 12 Mayıs 2017. <<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/nato-tecrubesi-ve-sanghay-isbirligi-orgutu/694684>>.
- Erenel, Fatih ve Ebru Caymaz. «Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Yeterliliği: Afrika Birliği Örneği.» *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1.1 (2014).
- Ergil, Doğu. «Uluslararası Terörizm.» *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 47.3 (1992).
- Erol, Hikmet. *Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Yeni Konsept Arayışı ve Kosova Müdahalesi*. 25 Temmuz 2010. 15 Aralık 2017. <<http://www.tuicakademi.org/soguk-savas-sonrasi-natonun-yeni-konsept-arayisi-ve-kosava-mudahalesi/>>.
- Figueroa, Dagmar de Mora. *NATO'nun Terörizme Mukabelesi*. 2005. 27 Aralık 2017. <<https://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/art1.html>>.
- Gazetem. *Putin: 'NATO'nun Genişlemesi Rusya'nın Ulusal Güvenliğine Tehdit'*. 2 Ocak 2016. 2 Ocak 2018. <<https://www.gazetem.ru/putin-nato-nun-genislemesi-rusya-nin-ulusal-guvenligine-tehdit/>>.
- Güneş, Ümran. *Hükümet Dışı Uluslararası Örgütler ve İnsan Hakları*. 24 Ağustos 2016. 22 Nisan 2017. <<http://www.tuicakademi.org/hukumet-disi-uluslararasi-orgutler-insan-haklari/>>.
- Harman, Ömer Faruk. *Yahudilik*. 1988. 1 Aralık 2017. <<http://www.islamansiklopedisi.info/ayrinti.php>>.
- Harp Akademileri. *Dünya'da Yeni Güvenlik Anlayıştan, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları*. İstanbul: Harp Akademileri Yayını, 2014.
- Heywood, Andrew. *Global Politics (Küresel Siyaset)*. Londra: Palgrave Macmillan Yayıncılık, 2011.
- İncecik Ceylan, Huriye. *Çevre Alanında Faaliyet Gösteren Küresel Örgütler*. Afyon, 2013.
- International Democracy Watch. *NATO Strategic Concept (1999)*. 24 Nisan 1999. 15 Aralık 2017. <<http://www.internationaldemocracywatch.org/index.php/north-atlantic-treaty-organization-declarations/344-nato-strategic-concept-1999>>.
- Ismay, Lord. *The First Five Yeras 1949-1954*. Bosch, Utrecht, 1956.
- İyiat, Bora. «Efsaneler ve Gerçek Arasında Bir Gizli Örgüt: "Haşhaşiler"» *Devlet Fikir ve Kültür Dergisi* 453 (2015).

- Kaçar, Gamze. *İnşacılık*. 21 Mart 2014. 3 Aralık 2017.  
<<http://www.tuicakademi.org/insacilik/>>.
- Kalabalık, ORHAN. *NATO'nun İşlevi Nedir*. 11 Haziran 2012. 3 Ocak 2018.  
<<http://muhalifdurus.blogspot.com.tr/2012/07/natonun-islevi-nedir.html>>.
- Kanat, Selim, Timuçin Kodaman ve Adem Ali Eren. «İnsani Güvenlik ve Terörizmle Mücadele.» *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21.2 (2016): 567-588.
- Kandemir, Eyyub. «Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Açısından Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Nato Ve Terörizmle Mücadele.» *Türkiye Adalet Akademi Dergisi* 5.19 (2014): 842-866.
- Kant, Immanuel. *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*. Çev. YAVUZ Abadan ve Seha L. Merat. Anlara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, 1960.
- Karaosmanoğlu, Ali L. *Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. Ankara: Bilgesam Yayınları, 2011.
- Kaya, Sezgin. «Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar.» *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 63.3 (2008): 83-111.
- . «Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar.» *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63.3 (2008).
- Keohane, Robert O. ve Joseph Jr. Nye. «Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak.» *Uluslararası İlişkiler Akademi Dergi* 12.46 (tarih yok).
- Koca, Mehmet. «Küresel ve Bölgesel Kurumların Terörizmle Mücadele Stratejileri.» *İdarecinin Sesi Dergisi* 165 (2015): 34-38.
- Kocabaş, Mustafa. «Soğuk Savaş Sonrası NATO-AGSP/OGSP İşbirliğinin Analizi-Afganistan Örneği.» İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Çalışmaları Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.
- Köseli, Mutlu. «Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü.» *Polis Bilimleri Dergisi* 11.2 (2009).
- Kupchan, Charles A. *NATO 60 Yaşında*. 2009. 2 Ocak 2018.  
<[https://www.nato.int/docu/Review/2009/0902/0902\\_NATOFUTURE/TR/index.htm](https://www.nato.int/docu/Review/2009/0902/0902_NATOFUTURE/TR/index.htm)>.
- Masala, Carlo. *NATO ve Orta Doğu*. 2005. 30 Aralık 2017.  
<<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.html>>.

- . *NATO ve Orta Doğu*. 2005. 1 Mayıs 2017. <<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.html>>.
- Mertan, Tayfun. *NATO: Küresel hegemonyanın askeri kanadı*. 26 Mayıs 2017. 30 Mayıs 2017. <<http://baslangicdergi.org/nato-kuresel-hegemonyanin-askeri-kanadi/>>.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Soğuk Savaş Dönemi*. 17 Nisan 2017. 2 Aralık 2017. <<http://img.eba.gov.tr/185/67c/7d0/7d1/2dd/f84/7b0/be3/7e3/2b5/66d/87d/967/70e/002/18567c7d07d12ddf847b0be37e32b566d87d96770e002.pdf?name=ders%20notlar%C4%B1.pdf>>.
- Milli İstihbarat Teşkilâtı. *İstihbaratın Tanımı ve İstihbarat Çarkı*. 25 Ağustos 2017. 25 Aralık 2017. <<https://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html>>.
- Milliyet Gazetesi. *Bush Doktrini*. 22 Ağustos 2008. 14 Haziran 2017. <<http://blog.milliyet.com.tr/bush-doktrini/Blog/?BlogNo=127301>>.
- Miş, Nebi, ve diğerleri. *15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2016.
- Molla, Alptekin. «Soğuk Savaş Sonrası NATO Askeri Müdahaleleri ve Türkiye'nin Rolü: Kosova Krizi ve Müdahale Süreci.» *Mevzuat Dergisi* 12.138 (2009).
- Mynet Haber. *YPG'ye Silah Yardımı Kararının ABD Basınından İlginç İddia*. 27 Kasım 2017. 30 Aralık 2017. <<http://www.mynet.com/haber/dunya/ypgye-silah-yardimi-kararinin-abd-basinindan-ilginc-iddia-3033968-1>>.
- NATO. *1949-1952: Creating a Command Structure for NATO*. 2017. 2 Mayıs 2017. <<https://www.shape.nato.int/page14612223>>.
- . *Avrupa Müttefik Komutanlığı Çevik Gücü'nden NATO Mukabele Kuvvetine*. 2009. 25 Aralık 2017. <<https://www.nato.int/docu/review/2009/0902/090204/TR/index.htm>>.
- . *BİO Ülkeleri*. tarih yok. 30 Aralık 2017. <[https://www.lc.nato.int/systems/file\\_download.ashx?pg=84&ver=2](https://www.lc.nato.int/systems/file_download.ashx?pg=84&ver=2)>.
- . *Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force*. 6 Ağustos 2015. 26 Aralık 2017. <[https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_49156.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49156.htm)>.
- . *Consensus Decision-Making at NATO*. 14 Mart 2016. 2 Ocak 2018. <[https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics\\_49178.htm](https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49178.htm)>.
- NATO Defence College. *NATO's Fight Against Terrorism. Where Do We Stand?* NATO Defence College. Roma, 2011.

- NATO. *Final Communiqué Meeting of the North Atlantic Council* . 2 Aralık 1999. 15 Aralık 2017. <<https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-156e.htm>>.
- . *Kararlar ve İstişareler*. tarih yok. 31 Ocak 2018. <[https://www.nato.int/nato-welcome/index\\_tr.html](https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html)>.
- . *Meeting of the North Atlantic Council in Defence Ministers Session held in Brussels on 5 December 2000*. 5 Aralık 2005. 15 Aralık 2017. <<https://www.nato.int/docu/pr/2000/p00-114e.htm>>.
- . *Military Committee Concept for Counter-Terrorism (MC 0472/1 (Final))*. Ağustos 2016. 25 Aralık 2017. <[https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_69482.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm)>.
- . *NATO Briefing Countering Terrorism*. 22 Haziran 2012. 25 Aralık 2017. <[https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7Lat0aHegYsJ:https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_81134.htm+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7Lat0aHegYsJ:https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_81134.htm+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr)>.
- . *NATO Countries*. tarih yok. 30 Mayıs 2017. <[https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato\\_countries.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm)>.
- . *NATO Kuvvetlerinin Değişen Rolü*. 2012. 27 Aralık 2017. <[https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/.../pdf/pdf.../20120116\\_nato-trans-tur.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/.../pdf/pdf.../20120116_nato-trans-tur.pdf)>.
- . *NATO Member Countries*. tarih yok. 30 Mayıs 2017. <[http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato\\_countries.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm)>.
- . *NATO member Countries (NATO Üye Ülkeler)*. 6 Şubat 2017. 28 Nisan 2017. <[http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato\\_countries.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm)>.
- . *NATO Response Force*. 14 Ekim 2013. 25 Aralık 2017. <<http://www.natolibguides.info/nrf>>.
- . *NATO ve Afganistan*. 13 Ekim 2016. 27 Aralık 2017. <[http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_8189.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm)>.
- . *NATO'nun KBRN Savunma Kapasitesinin Arttırılması*. 2005. 27 Aralık 2017. <<https://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/features1.html>>.
- . *NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism*. 19 Ağustos 2016. 24 Aralık 2017. <[https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_69482.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm)>.
- . *NATO'nun gelişen Operasyonları*. 2006. 27 Aralık 2017. <<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art1.html>>.

- . *NATO'nun Kısa Tarihi*. 2017. 1 Mayıs 2017.  
<[http://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified\\_139339.htm](http://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm)>.
- . *NATO-Russia Permanent Joint Council Meeting at Ministerial level held in Budapest on 29 May 2001*. 30 Mayıs 2001. 15 Aralık 2017.  
<<https://www.nato.int/docu/pr/2001/p010529e.htm>>.
- . *NATO's Resolute Support Mission in Afghanistan*. 2017. 10 Şubat 2018.  
<<http://www.natolibguides.info/transition>>.
- . *Statement by the Secretary General on the conclusion of Operation Eagle Assist*. 30 Nisan 2012. 15 Aralık 2017.  
<[https://www.nato.int/cps/en/natolive/news\\_19412.htm?selectedLocale=en/](https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_19412.htm?selectedLocale=en/)>.
- . *Yeni Güvenlik Sorunlarıyla Başa Çıkmak*. 7 Şubat 2012. 25 Aralık 2017.  
<[https://www.nato.int/nato\\_static/assets/pdf/pdf\\_publications/20120207\\_new-security-challenges-tu.pdf](https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120207_new-security-challenges-tu.pdf)>.
- . *Yirmibirinci Yüzyılda NATO*. 2012. 23 Aralık 2017.  
<[http://www.nato.int/nato\\_static/assets/pdf/pdf\\_publications/20120117\\_21st\\_tur.pdf](http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_tur.pdf)>.
- Nelson, C. Richard. *NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü*. 2004. 16 Aralık 2017.  
<<https://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>>.
- Oğuz, Şafak. «Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Nükleer Silah Politikasının Uluslararası Güvenliğe Etkileri ve Türkiye.» T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora tezi, Haziran 2014.
- Oğuzlu, Tarık. *NATO Ortaklıkları ve Türkiye: Barış İçin Ortaklık, Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- . «NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği.» *Ortadoğu Analiz Dergisi* 4.40 (2012): 8-17.
- Olkaç, Pınar. «Avrupa Güvenliğinde Türkiye'nin Değişen Konumu: AGSP ve Türkiye.» Ankara: T.C. Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Ödemiş, Ragıp Gürsel. «Terörle Mücadelede İnsan İstihbaratı ve Teknik İstihbarat İlişkisi.» T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Öktem, Emre. «Uluslararası Hukukta Terörizm .» *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi* 3.5 (2004): 133-147.

- Örnek, Serdar. «On Bir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu.» *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1.1 (2012): 107-134.
- Özcan, Nihat Ali. *PYD terörist mi özgürlük savaşçısı mı?* 29 Eylül 2015. 1 Aralık 2017. <<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/pyd-terorist-mi-ozgurluk-savascisi-mi>>.
- Özer, Yusuf. «Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü: Kültürel İstihbarat Konsepti.» *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2.1 (2015).
- Özgen, Cenk. «Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda İlk Çatlak: Libya Krizi .» *Orta Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 6.15 (2016): 143-176.
- Özlük, Erdem ve Duygu Özlük. «NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri.» *T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31 (2014): 209-225.
- Pagovski, Zhikica. *NATO's War on Terrorism*. 11 Haziran 2016. 30 Aralık 2017. <<http://natoassociation.ca/natos-war-on-terrorism/>>.
- Purtaş, Fırat. «Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri.» *Güvenlik Stratejileri* 2 (2005).
- Saraçlı, Murat. «Uluslararası Hukukta Terörizm.» *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11 (2007).
- Saraçoğlu, Münir Yalçın. «Terörizmle Mücadele Kapsamında NATO'nun Dönüşümü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar.» Ankara: T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, 2015.
- Saraçoğlu, Münür Yalçın. «NATO'nun Bariyerleri: Terörle Mücadelede Yaşanan Dönüşüm ve İttifakın Etkinliğini Azaltan Faktörler.» *Güvenlik Bilimleri Dergisi* 5.1 (2016): 75-108.
- Sarı Ertem, Helin. «Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği.» *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 8.16 (2008): 177-237.
- sosyaldeyince.com. *Soğuk Savaş Ne Demektir*. 1 Mayıs 2014. 15 Nisan 2014. <<http://www.sosyaldeyince.com/sozluk/soguk-savas-ne-demektir-t1656.0.html>>.
- Sputnik News. *9 Maddede Rusya'nın 2016 Ulusal Güvenlik Stratejisi*. 2 Ocak 2016. 3 Ocak 2018. <<https://tr.sputniknews.com/rusya/201601021019984325-rusya-ulusal-guvenlik-strateji/>>.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. *Avrupa Birliği'nde Yasama ve Karar Alma Süreçleri*. 1 Temmuz 2011. 1 Mart 2018. <<https://www.ab.gov.tr/46220.html>>.

- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı . *Avrupa Birliği Tarihçesi*. tarih yok. 28 Şubat 2018. <<http://did.cevreorman.gov.tr/did/Files/AB%20TAR%C4%B0H%C3%87ES%C4%B0.pdf>>.
- Tarih Sitesi. *Otuzyıl Savaşları ve Westphalia Barışı*. 19 Şubat 2013. 3 Ocak 2018. <<http://tarih.sitesi.web.tr/otuzyl-savaslari-ve-westphalia-barisi.html>>.
- Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi. *Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi*. 2017. 29 Aralık 2017. <<http://www.coedat.nato.int/anasayfa.html>>.
- Türk Ceza Kanunu. *Terörle Mücadele Kanunu*. 12 Nisan 1991. 10 Kasım 2017. <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf>>.
- Türk Dil Kurumu. tarih yok. 30 Ekim 2017. <<http://www.tdk.gov.tr/>>.
- Yılmaz, Eren Alper ve Ahmet Akbulut. «Küreselleşme Sürecinde Ulud-Devletlerin Rolü Ulus Devletler Güçleniyor mu?» *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8.16 (2016): 71-88.
- Youtube. *NATO'nun Geleceği ve Büyük Ortadoğu*. 2 Ocak 2014. 16 Aralık 2017. <<https://www.youtube.com/watch?v=Za0lyeUpxJI>>.
- Zhusspbek, Galym. «2007 Lizbon Antlaşması AGSP Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri.» *Avrupa Çalışmaları Dergisi* 8.3 (2009): 139-164.